

Boijes Magasin 1818–1844

Lyx och smak i Sveriges första modetidskrift

Tinja Räsänen
Magisteravhandling
Magisterprogrammet i historia
Humanistiska fakulteten
Helsingfors universitet
Handledare: Henrik Meinander &
Henrika Tandefelt
Maj 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistiska fakulteten		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Magisterprogrammet i historia
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Historia		
Tekijä – Författare – Author Tinja Räsänen		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Boijes Magasin 1818–1844. Lyx och smak i Sveriges första modetidskrift		
Työn laji – Arbetets art – Level Magisteravhandling	Aika – Datum – Month and year 05/2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 73
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
På sommaren år 1818 gav friherre Fredrik C. Boije ut det första numret av <i>Boijes Magasin</i>, en av Sveriges första modetidskrifter och en av de mest långvariga på sin tid. Den kom ut en gång i månaden fram till slutet av år 1844. Det handlade om en tidskrift som var riktad till en kulturell läsare oavsett kön. Innehållet varierade mellan vers och prosa, ritningar över byggnader, trädgårdar, möbler, porträtt och det nyaste klädmotet. I varje nummer publicerades fyra planscher, varav en kolorerad, som visade upp klädmotet från europeiska städer. I denna pro gradu-avhandling behandlas ett växande konsumtionssamhälle under första hälften av 1800-talet, med fokus på lyx och smak som <i>Boijes Magasin</i> förmedlade till de svenska läsarna. Som teoretisk referensram används Pierre Bourdieus teori kring smak samt forskning om konsumtion och livsstil. Avhandlingens källmaterial baserar sig på ett urval av reportage och notiser ur <i>Boijes Magasins</i> 26 årgångar. Mellan åren 1818–1822 hade årgångarna i genomsnitt 48 sidor och mellan 94–191 sidor åren 1823–1844. Tidningens reportage och notiser behandlas både kvantitativt och kvalitativt genom en närläsning av varor av olika slag – kläder, accessoarer, möbler och dylikt. Den kvantitativt baserade analysen ger en bild om vad <i>Boijes Magasin</i> presenterade och eventuella förändringar under åren 1818–1844. Den kvalitativa analysen gör det möjligt att fördjupa sig i källmaterialet för att närmare reda ut frågor kring lyx och smak. Avhandlingen lyfter fram en värld av olika slags varor under 1800-talet, både klädmässigt och inredningsmässigt samt i dyra och mindre dyra material. Varorna var aktuella för sin tid och samtidigt började nya och lyxiga varor började träda fram. Samhället var fyllt med många skrivna och oskrivna regler för hur man skulle klä sig och bete sig inom sin egen sociala position. Modereportagens längd varierade mellan några meningar till två sidor och största delen av klädmotet som presenterades kom från Paris, Wien och London. Dessa tre städer hade redan länge stått som förebild för överklassen för det fanns ett hov i alla tre städer. De var bland de största städerna i Europa under 1800-talet och där hade det tidigt utvecklats stora marknader och en konsumtion av lyxprodukter. Modereportagen visade en värld där överklassen hade en mängd olika kläder för olika ändamål och olika tidpunkter på dagen. Det handlade om utstyrselar för baler och bröllop, hur man skulle klä sig då någon gått bort samt hur man klädde sig då man var hemma eller gick på visit. Huvudbonaderna för kvinnor ändrades från månad till månad i de modereportage som <i>Boijes Magasin</i> publicerade. Herrskapshemmen fylldes med bekvämligheter och hemmen inreddes sakta med olika möbler, tavlor och textilier. Till det sociala livet hörde att ordna olika tillställningar, som tebjudningar och middagar och man gjorde visiter hos andra. <i>Boijes Magasin</i> visade både vardagliga föremål blandat med lyxföremål. Nya material såsom kashmir och mahogny blev vanligt i kläder och möbler. Även de dyraste föremålen gjordes i billigare varianter och nådde således ut till den växande medelklassen.		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Boijes Magasin, tidskrift, modetidningar, modeplanscher, presshistoria, materiell kultur, 1800-talet, mode, smak, lyx, konsumtion		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Campusbiblioteket i centrum		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Frågeställning och avgränsning	2
1.2	Källor och metod	3
1.3	Tidigare forskning	5
1.4	Teori och begrepp	6
2	Bakgrund	9
2.1	Periodiska publikationer under 1800-talet	9
2.2	Fredrik C. Boije och <i>Boijes Magasin</i>	12
2.3	Prenumeranterna av <i>Boijes Magasin</i>	13
2.4	Konsumtionens tillväxt från 1700- till 1800-talet	15
3	Modets geografi	18
3.1	Modets spridning	19
3.2	Modet från Paris	23
3.3	Modet från Wien	28
3.4	Modet från London	32
4	En värld av varor	37
4.1	Lyxvaror	38
4.2	Inredning	43
4.3	Ett liv närmare naturen	48
4.4	Nymodiga uppfinningar	50
4.5	Kläder och accessoarer som lyxvaror	53
5	Avslutning	59
	Litteratur och källor	63
	Bilagor	69

Pärmbilden: *Magasin för Konst Nyheter och Moder* 1828:7.

Digitaliserad av Uppsala Universitet på Alvin - Plattform för digitala samlingar och digitaliserat kulturarv:

<http://www.alvin-portal.org/alvin/imageViewer.jsf?dsId=ATTACHMENT-0121&pid=alvin-record%3A153949&dswid=9947>, hämtad 10.5.2020

1 Inledning

På sommaren 1818 publicerades första numret av tidskriften *Konst- och Nyhetsmagasin för medborgare av alla klasser*, som gavs ut av friherre Fredrik C. Boije i Stockholm. Tidskriftens innehöll allt från noveller, reseberättelser, musikstycken, dikter, heminredning till det rådande klädmotet i Europa. Klädmotet hade en speciell plats i journalen och i varje nummer publicerades fyra planscher varav en kolorerad plansch visade det nyaste klädmotet.¹ Tidskriften presenterade även lyx både i form av föremål och kläder, typiska rubriker var ”Luxe-artiklar”.²

Den så kallade nya lyxen hade växt fram under 1700-talet i Europa med koloniala och fabrikstillverkade konsumtionsvaror som blev tillgängliga för allt fler i samhället. De nya produkterna var bland andra socker, tobak, textilier som bomull, möbler av mahogny och spelkort. Under samma sekel hade nya umgängesseder formats och konsumtionsbeteendet ändrats.³ Ståndssamhällets indelning som byggde på börd luckrades upp och det var ett växande medelskikt, som framför allt bar upp den nya lyxkonsumtionen. Under 1800-talet började bourgeoisie ta över adelns gamla roll som samhällets ledande sociala grupp. Det började uppstå en storbondeklass och de rikaste bönderna byggde sina gårdar så de blev herrgårdsliknande. I Sverige var det den så kallade skeppsbroadeln som bar fram den nya lyxen tillsammans med bland annat storköpmän, ämbetsmän, fabriker, detaljhandlare och borgarfruar. Konsumtionsvarorna spred sig i olika form i flera samhällsklasser också på landsbygden. Resande handelsmän förde med sig utländska tyger till landsbygden och bondeståndets kvinnor kunde köpa till exempel sidenband och sjalar.⁴

Konsumenterna, affärsmännen och varuproducenterna behövde nya informationskanaler då begäret och behovet på olika varor ökade, och för att skapa en efterfråga på nya varor. De förbättrade tekniska förutsättningarna för att producera och sprida information och efterfrågan på information förstärkte varandra i positiv mening.⁵ Till exempel i Stockholm hade affärerna i början av 1800-talet sällan fönster man kunde se in genom, vilket ledde till att man ordnade auktioner och mässor där man kunde se på produkterna. Varuhuset blev vanliga först i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.⁶

---

¹ *Konst- och Nyhetsmagasin för medborgare av alla klasser* (KNM) 1818.

² *Magasin för Konst, Nyheter och Moder* (MKNM) 1823/24:2, 14.

³ Nyberg & von Wachenfeldt 2015, 7–14.

⁴ Mansén 2011, 118–120, 156; Nyberg & von Wachenfeldt 2015, 7, 12–15; Ilmakunnas 2012, 216.

⁵ Stråth 2012, 130.

⁶ Kåberg 2015, 189–200; Moderna halmhattar som presenterades i *Boijes Magasin* sades kunna köpas ”ifrån et mycket ansedt handelshus i Paris” men inget exakt namn för handelshuset, MKNM 1833:5, 40; Murhem & Ulväng 2017, 208–210.

Ett nytt sätt att sprida information om nya varor var modetidskrifterna, som blev en lösning till behovet av nya informationskanaler. De första modetidskrifterna grundades på 1770-talet i Frankrike, England och det tyska språk- och kulturområdet. I tidskrifterna kunde det finnas modeplanscher, som illustrerade det senaste modet. Modeplanscher började publiceras regelbundet i den engelska journalen *The Lady's Magazine* år 1770 och under samma årtionde började modeplanscher ges ut i kalendrar och små fickböcker för kvinnor.⁷ I början var bilderna svartvita, men senare började de färgläggas för hand, vilket gjorde själva tidningarna till lyxprodukter. Modeplanschernas såväl som modets centrum var Frankrike, varifrån bilderna spred sig till andra länder.⁸ I Sverige var den redan nämnda Fredrik C. Boije en av de första att börja ge ut en månatlig modetidskrift och den kom också att vara en av de mest långvariga, utgiven från år 1818 till 1844. Magasinet presenterade inte det svenska modet utan ett europeiskt mode.⁹ I Sverige måste man lita sig på tidskrifter, brev, noveller, böcker och reseberättelser för att ta del av modet från Europas storstäder, London och Paris.¹⁰

1.1 Frågeställning och avgränsning

Syftet med denna undersökning är att studera den svenska tidskriften *Konst- och nyhetsmagasin för medborgare af alla klasser* (1818–1823) och efter namnbytet år 1823 *Magasin för konst, nyheter och moders* innehåll och hur den i text och bild formulerade och konstruerade en modern och mondän livsstil under första delen av 1800-talet. I folkmun kallades tidskriften för *Boijes Magasin* och häfter benämns tidskriften med detta namn. Jag kommer att behandla tidskrifterna som en helhet trots namnbytet eftersom redaktören själv påpekade att det var en och samma tidskrift och ingen förändring i innehållet skedde vid namnbytet.

Jag är intresserad av att undersöka lyx och smak i tidskriften och hur dessa teman kan väcka ett konsumtionsbehov hos läsaren. Vad kan man, utifrån tidskriften säga om det växande konsumtionssamhället i Sverige under den första halvan av 1800-talet? Synen på lyx ändrades under slutet av 1700-talet och under 1800-talet och ansågs inte entydigt harmfullt för individen. Själva ordet lyx användes dock i någon mån negativt och då man talade om lyxkonsumtion och lyxprodukter användes andra ord. Därför är det av intresse att studera vilken var *Boijes Magasins* syn på lyxen och hur de presenterade lyxen för sina läsare, ansåg de att lyxen var något harmfullt. Genom att studera texterna i tidskriften får man en bild av vad läsaren borde ha konsumerat för att ingå i ett visst socialt

---

⁷ Se t.ex. University of Kents blogg om deras forskningsprojekt kring *The Lady's Magazine*, Claes et al. 2014.

⁸ Salo 2005, 7, 16–18.

⁹ Torbacke 2000, 304.

¹⁰ Andersson 2013, 146; Persson 2009, 41.

skikt och vad som presenterades som god smak. Orsaken till varför jag valde just denna tidskrift är att den var en av de mest långvariga tidskrifterna på sin tid i Sverige.¹¹ Journalen hade ett brett och varierande innehåll och det är intressant att reda ut varför tidningen var så populär. Det har därutöver inte gjorts någon större forskning kring tidskriften.

Mina forskningsfrågor lyder som följande: Varifrån kom det mode som presenterades i *Boijes Magasin*, alltså nämndes specifika städer eller länder och varför nämndes just dessa? Fanns det en förskjutning i modereportagen från ett land till ett annat mellan åren 1818 och 1844? Hur beskrev *Boijes Magasin* klädmotet och de föremål som presenterades i reportagen, med vilka ord och uttryck? Vad ansåg *Boijes Magasin* vara god smak och vilka argument användes till detta? Genom dessa forskningsfrågor kommer det också fram vilken livsstil idealiserades och vad som ansågs vara lyx och vad som var nödvändighet, samt ifall lyxen ansågs som något harmfult.

Undersökningen bygger på tidskriftens material om föremål av olika slag – kläder, accessoarer, möbler och andra föremål medan artiklar och material om märkvärdiga personer och kungligheter liksom dikter, följetonger och dylikt lämnas utanför behandlingen. Jämförande exempel kan behandlas ur de sistnämnda kategorierna ifall det är nödvändigt för forskningsfrågorna.

I det första analyskapitlet behandlas vilka länders klädmot som presenterades för *Boijes Magasins* läsare och hur kläderna förevisades i tidskriften. Det andra analyskapitlet behandlar konsumtion ur tidskriftens synvinkel och vilka föremål och lyxprodukter som presenterades. Slutligen kommer en diskussion om slutsatserna för de två analyskapitlen att knytas ihop för att kunna diskutera hurdan livsstil idealiserades i *Boijes Magasin*.

1.2 Källor och metod

Utgivaren och redaktören för *Boijes Magasin* var friherre Fredrik C. Boije.¹² Tidskriften innehöll bland annat noveller, korta biografiska texter, dikter, reseberättelser, notiser om lyxartiklar och modebeskrivningar.¹³ Namnet *Boijes Magasin* visade Boijes roll för tidskriften, han var i stort sett ensam ansvarig för utgivandet och han gjorde största delen av litografierna till tidskriften. Varje nummer innehöll textstycken med bilder, endera i färg eller svartvitt. Tidskriften utkom en gång i

---

¹¹ Torbacke 2000, 304.

¹² Boijes namn kan också stavas som Boye, se till exempel Wengström 1925, 260.

¹³ Den moderna definitionen för en tidningsartikel är inte lämplig då man hänvisar till texterna i *Boijes Magasin*. Artiklarna hade en annorlunda struktur och innehöll inte en ingress och brödtext utan endast en brödtext som inte alltid var uppdelad i stycken. Dessutom använde tidskriften ordet artikel som synonym för vara eller föremål, vilket också gör att ordet artikel inte lämpar sig för att beskriva texterna. Jag har valt att använda orden reportage, notis och beskrivning då jag hänvisar till vad i en modern tidskrift skulle kallas för artikel.

månaden i formatet kvarto,¹⁴ och varje nummer hade fyra sidor. I och med namnbytet år 1823 ändrades magasinets format till oktavformat,¹⁵ för att det skulle vara lättare att skicka tidskriften till landsbygden.¹⁶ Namnbytet motiverades inte för läsarna. En möjlig orsak kunde ha varit att Boije ville lyfta upp modet och göra klart att klädmode var en viktig del av innehållet.

Tidskriften gjorde modetrender, litteratur och konst tillgängligt för ett växande antal kulturella konsumenter i Sverige och i Finland. Enligt magasinets prenumerantförteckning lästes den mest av överklassen. Prenumeranterna presenteras närmare i kapitlet 2.3. I och med formatändringen år 1823 hade tidskriften åtta sidor text med tillhörande planscher och innehållet förblev i stort sett det samma. Planscherna hade en stor betydelse då stentryck blev allt vanligare och det var vanligt att man ställde fram tidningarna i hemmen så att besökarna kunde beundra planscherna. Enligt historikern Britta Hammar var tidskriften Sveriges första modetidskrift och hon beskriver den som en av de vackraste tidskrifter som någonsin funnits i Sverige.¹⁷

Då tidskriften bytte namn år 1823 ville Boije också byta utgivningstiden och istället för att årgångarna började i juni ville han att årgångarna började i januari. Detta betydde att årgången som började i juni år 1823 fortsatte ända till slutet av år 1824 och följande årgång började i januari 1825. Årgången som började i juni år 1823 var alltså en dubbelårgång. Allt som allt utkom 26 årgångar av *Boijes Magasin*. Alla årgångar hade 12 nummer utom årgången 1823/1824 som hade 18 nummer. Då tidskriften gavs ut under namnet *Konst- och Nyhetsmagasin för alla klasser* hade årgångarna i genomsnitt 48 sidor. I och med namnbytet steg antalet sidor per årgång. Dubbelårgången 1823/1824 hade 143 sidor. Mellan åren 1825 till 1835 varierade sidantalet mellan 94 och 97 sidor. I årgången 1836 skedde en rejäl ökning i sidantalet, årgången hade sammanlagt 190 sidor och mellan åren 1836 till 1844 varierade sidantalet mellan 190 sidor och 191 sidor.¹⁸

Denna undersökning kombinerar kvantitativ och kvalitativ innehållsanalys av årgångarna genom närläsning av artiklarna om varor av olika slag – kläder, accessoarer, möbler och dylikt i *Boijes Magasin*. Jag har valt både kvantitativ och kvalitativ analys eftersom dessa två metoder kompletterar varandra.¹⁹ I den kvantitativa undersökningen gällande klädmotet har jag valt att gå igenom alla nummer av tidskriften för att få en klar bild av eventuella förändringar och för att få reda

---

¹⁴ En kvarto kan jämföras med A4-formatet, Palm s.a. Kvarto var det vanligaste formatet under 1700-talet både för nyhetstidningar och tidskrifter, Oscarsson 2007, 59.

¹⁵ Oktavformat är vanligtvis som A5-formatet. Både i formaten kvarto och oktav kan bladstorleken variera på grund av det ursprungliga arkets storlek, Palm s.a.

¹⁶ MKNM 1823/24:1, 1.

¹⁷ Hammar 1979, 54; Lundell kategoriserar *Boijes Magasin* som en familjetidskrift. Med familjetidskrift menar han tidskrifter där illustreringen började spela en större roll och tidskrifterna innehöll en del direkta nyheter, Lundell 2008, 67.

¹⁸ KNM 1818–1822; MKNM 1823–1844.

¹⁹ Allwood 2004, 19.

på varifrån modet som presenterades i tidskriften kom ifrån, och vilka städer som nämndes i rubrikerna och underrubrikerna. Att en årgång var en dubbelårgång kommer möjligtvis att påverka resultatet. I den kvalitativa analysen tar jag bland annat fasta på värdeladdade för att reda ut hurdan tidskriftens syn på föremålen var och hur föremålen beskrevs. Jag kommer också att granska när och hur ordet smak och lyx användes.

För en djupanalys av källmaterialet har jag för den kvalitativa undersökningen gällande klädmotet på basen av resultatet fokuserat på de tre städer som nämndes oftast i modebeskrivningarna för att svara på frågorna kring hur klädmotet presenterades och varför vissa städers mode dominerade. För den kvalitativa analysen gällande föremål/varor har jag valt ut exempel från källmaterialet för att analysera mer ingående lyx och smak. Jag beaktar i vilken kontext ämnen tas upp. Jag har läst igenom årgångarna och i undersökningen tog jag fasta vid ord och satser för att se om det eventuellt fanns regelbundenheter eller mönster i tidskriftens innehåll.²⁰ Jag grupperar reportagen i *Boijes Magasin* så att det första analyskapitlet behandlar klädmotet och varifrån det nyaste motet kommet ifrån. Andra analyskapitlet behandlar de varor som förekommer i tidskriften samt lyxkonsumtionen.

1.3 Tidigare forskning

Det finns inte mycket forskning om svenska motetidskrifter från början av 1800-talet eller om *Boijes Magasin*. Historikern Gudrun Andersson har skrivit en artikel om *Boijes Magasin* som baserar sig främst på motet i tidskriften och dess betydelse för borgerskapet. Enligt Andersson ger *Boijes Magasin* en tydlig inblick i borgerskapets kultur. Det tidiga 1800-talet var en tidsperiod som i Sverige ses som den formativa fasen för borgerskapet.²¹ Daniel Purdy och Michael North har forskat kring den tyska tidskriften *Journal des Luxus und der Moden*, som gavs ut av Friedrich Bertuch mellan åren 1786–1826 och tidskriften hade många likheter med *Boijes Magasin*.²² I sin studie förklarar North termen kulturkonsumtion där kommersialisering och ett ökat kulturutbud utgjorde möjligheten för kulturkonsumtion. Analysen kring kulturkonsumtion behandlar till exempel utbudets bredd och variation och den identitet som förmedlas via kulturkonsumtionen. Termen inkluderar både materiella ting och upplevelser, vilket ger en bra inblick i det sociala livets bekantskapskrets och skyldigheter.²³

---

²⁰ Allwood 2004, 13–14.

²¹ Andersson 2013, 143–156. Borgerskapets betydelse ändrades under 1800-talet och gick från att ha betytt de personerna med rättighet att bedriva handel, näringsverksamhet osv, till att vara en social klass, se t.ex. Stråth 2012, 251–253.

²² North 2008; Purdy 1998.

²³ North 2008, 1–4.

Presshistoria har behandlats bland annat i verken *Den svenska pressens historia 1. I begynnelsen (tiden före 1830)* och i *Den svenska pressens historia 2. Åren då allting hände (1830–1897)*.²⁴ Mer allmänna verk om Sveriges historia under 1800-talet såsom Elisabeth Manséns *Sveriges historia 1721–1830* och Bo Stråths *Sveriges historia 1830–1920* är av nytta för denna undersökning samt litteratur om kulturhistoria under 1800-talet, till exempel delarna *Gustavianska tiden* och *Karl Johantiden* i serien Signums svenska kulturhistoria.²⁵

Konsumtion och dess historia har behandlats i stora mängder men början av 1800-talet har blivit till en del i skymundan i forskningen. Johanna Ilmakunnas har behandlat adelns konsumtion i Sverige genom att studera släkten von Fersens konsumtionsbeteende under 1700-talet. Ulla Ijäs har forskat kring den Viborgska släkten Hackman och deras konsumtionsbeteende.²⁶ Annan litteratur som är intressant för mitt ämne är *Det svenska begäret. Sekler av lyxkonsumtion*, ett verk om lyxens inverkan på nationalekonomin i Sverige genom mode och kläder, redigerat av Klas Nyberg och Paula von Wachenfeldt.²⁷ Lyxkonsumtion behandlas i *A Taste for Luxury in Early Modern Europe*, som är redigerad av Johanna Ilmakunnas och Jon Stobart. I verket behandlas lyxkonsumtion och smak i 1700–1800 talets Europa.²⁸

Thorstein Veblen behandlar den arbetsfria klassen och sociala attityder och värden som iakttar missbruk av rikedom och observerar de olika sätt som resurserna i det moderna samhället slösas bort. Han använder bland annat termen *conspicuous consumption*.²⁹ Exempelvis Gudrun Andersson tolkar *conspicuous consumption* som ostentativ konsumtion eller statuskonsumtion.³⁰ Lars Holmberg har skrivit verket *Teorier om mode. Stil som historiskt och teoretiskt objekt*, där modehistoria behandlas i kortfattat men tyngdpunkten ligger på diskussioner kring till exempel Georg Simmel och Pierre Bourdieus relation till modeteorier.³¹

1.4 Teori och begrepp

Sociologen Herbert Spencer ansåg att allt mode handlade om imitation. Han förklarade modets spridning med den så kallade trickle down-teorin där de lägre samhällsklasserna på olika sätt försökte imitera de högre samhällsklasserna. Detta gjorde att de högre samhällsskikten drev modet framåt

---

²⁴ Gustafsson & Rydén 2001; Nordmark 2001; Torbacke 2000.

²⁵ Brown 2007; Oscarsson 2007; Lundell 2008; Mansén 2011; Stråth 2012.

²⁶ Ijäs 2017; Ijäs 2018; Ilmakunnas 2012.

²⁷ Nyberg & von Wachenfeldt 2015.

²⁸ Ilmakunnas & Stobart 2017.

²⁹ Veblen 1994 (1899).

³⁰ Andersson 2010, 148.

³¹ Holmberg 2008.

genom att vara annorlunda och ha det allra senaste till exempel gällande kläder och möbler, och då de lägre klasserna hade tillgång till samma plagg eller färg så blev det ute.³² För de lägre klasserna var klämodet det lättaste sättet att imitera de högre klasserna.³³ Modets tyngdpunkt handlade om social kontroll, vilket betydde att de högre klasserna i samhället var de som dirigerade de övriga klassernas smak.³⁴

Enligt sociologen Georg Simmel, som studerade händelser i sin samtid, var modet en social relation och ett lätt sätt att sticka ut från andra och klädseln var samhällsklassernas sätt att särskilja sig från varandra. Simmels viktigaste tolkningar om modet i samhällsstrukturen var relationen mellan klassamhället och modet och att konsumtionen i storstäderna förflyttades från en överklass till en växande medelklass. Det väcktes nya behov att visa upp sig. Överklassen och den lägsta klassen var av olika skäl för långsamma att följa modets förändring och därför var den förmögna medelklassen och de stigande lägre klasserna modets dragkrafter. Detta betydde att det så kallade massmodet höll på att födas, där det inte mera i stora drag fanns ett imiterande av klasser.³⁵

Sociologen Pierre Bourdieu var en av de viktigaste sociologiska tänkarna på 1900-talet. Hans nyckelbegrepp, *habitus*, *fält* och *kapital* utgjorde strukturen och förhållandena till de sociala kontexterna han studerade. Han ansåg att även de lägre grupperna kunde skilja sig från de högre genom konsumtion. *Habitus* är ett inlärt system som styr smaken och konsumtionsvalen. Systemet består av sociala erfarenheter som kan vara både personliga och kollektiva som är strukturerade av ens uppväxt eller utbildningsupplevelser. Samhället är delat i olika fält med separata regler och värderingar. När en avgränsad grupp individer eller institutioner kämpar om något som är gemensamt för dem existerar ett socialt fält. Enligt Bourdieu bestäms smak samhälleligt, alltså är det en klassfråga. Det kan ses som en vågrörelse, dels liknande den tidigare nämnda trickle down effekten, att eliten är först med sina preferenser för något exklusivt som sedan den stora massan börjar ta efter. Då sänks värdet och eliten måste hitta något nytt som skiljer dem från massan. Bourdieu skiljer åt tre olika smaker, den legitima smaken, medelklassens smak och den populära smak och det måste alltid finnas en skillnad mellan allmänhetens utvecklade smak och överklassens smak. Den legitima smaken hör till eliten och den kan inte acceptera sådant som de lägre klasserna gillar.³⁶

Två begrepp är av största vikt för denna undersökning, nämligen smak och lyx. Svenska Akademiens ordbok definierar smak som ”sinne eller känsla för vad som i något estetiskt avseende (till exempel i fråga om mat, kläder eller uppträdande) är lämpligt eller passande eller riktigt”. Första

---

³² Purdy 1998, 127; Spencer 2004 (1902), 328.

³³ Simmel 1986 (1911), 31.

³⁴ Holmberg 2008, 178–180.

³⁵ Simmel 1986 (1911), 12, 15.

³⁶ Bourdieu 2010 (1984), xviii, xix, 8, 49, 70.

gången smak nämndes i text i denna bemärkelse på svenska var år 1679.³⁷ Smak eller stil kan också ses med nationella villkor, speciellt italienska, franska och engelska. Före nationalismen och nationalstaterna var smaken redan bunden till nationella egenskaper.³⁸

Ordet lyx härstammar från det latinska ordet *luxus*. Med lyx anser man stå och prakt och till exempel överflöd eller överdåd i sätt att leva eller uppträda. Lyx kan också vara något konkretare, något som är överdrivet elegant eller dyrbart och det hör inte nödvändigt till en normal levnadsstandard, speciellt om det är fråga om moderna bekvämligheter, prydnadsföremål och heminredning. Ordet lyxartikel nämndes första gången i skriven text på svenska år 1818 och motsatsen till ordet är behovsartikel.³⁹

Michael North diskuterar kring två nyckelbegrepp för kulturen i allmänhet under 1700-talet nämligen *Moden* och *Luxus*. *Moden* syftade i början på klädmode men under 1700-talet vidgades termen att omfatta smak och livsstil i allmänhet. Ordet *Luxus* förlorade sin negativa laddning under samma tidsperiod.⁴⁰ Johanna Ilmakunnas och John Stobart problematiserar betydelsen av lyx, *luxury*, i boken *A Taste for Luxury in Early Modern Europe*. Lyx var mer relativ än absolut och den var beroende av plats, tid, köpkraft och på kulturella och politiska normer. Detta kan förklaras genom att handelsmannens vara eller lyxmateriel var för en herreman snyggt och enkelt; överdriven användning av silver och guld var högfärdigt för en aristokrat men nödvändigt i uppvisandet av den suveräna makten. Definitionen av lyx är alltså beroende av konsumenten såväl som produkten. Det handlade också om frågan gällande sambandet mellan privat och offentligt och att lyx hade anseelig moralisk, ekonomisk och social betydelse på 1600- och 1700-talen. I Europa pågick en debatt om lyxprodukters egenskaper och hur det påverkade ekonomin och samhället. Man började småningom övergå från att se lyx som något harmfult mot den nationella ekonomin, till att den var en viktig del av den ekonomiska tillväxten.⁴¹

---

³⁷ SAOB, "Smak".

³⁸ Ilmakunnas & Stobart 2017, 3–5, 12.

³⁹ SAOB, "Lyx".

⁴⁰ North 2008, 45–48.

⁴¹ Berg 2005, 31; Ilmakunnas & Stobart 2017, 2.

2 Bakgrund

Tidskrifterna fick en allt större roll i samhället under slutet av 1700-talet. Daniel Purdy har granskat kring hur det blev nödvändigt i det tyska språk- och kulturområdet för både män och kvinnor, att läsa och ha kunskap om många olika tidskrifter och modepublikationer. Tidskrifterna definierade hur man skulle uppföra sig och klä sig i offentligheten. Genom att läsa modetidskrifter fick man snabbare information om lyxprodukter än via importörer, och det var således inte bara de personer som reste som fick information om bland annat de nyaste böckerna, föremålen och kläderna.⁴² Historikern Gudrun Andersson förklarar fenomenet med hjälp av termen konsumtionsrevolution. Läsarna fick ta del av informationen i litterär form, långt innan ekonomin i det egna landet hade hunnit med. Läsarna fick genom modejournalerna en inblick i den moderna konsumtionen, dess utbud och trender. Oavsett de egentliga ekonomiska omständigheterna i det egna landet, blev läsarna delaktiga i modekonsumtionen genom att läsa modetidskrifter.⁴³

Modetidskrifterna förde med sig kunskap om nya konsumtionsprodukter och särskilt lyxprodukter till konsumenterna, vilket påverkade att efterfrågan på lyxprodukter blev större. Den växande efterfrågan ledde till att man började producera lyxprodukter i billigare varianter så att de lägre klasserna även skulle ha råd att köpa liknande varor, ett fenomen som existerar än idag. Av detta föddes det en ny klass; de som hade stora behov men små resurser. I slutet av 1800-talet fanns det inte lika skarpa sociala gränser kring klädseln som tidigare. Det rådde inte mera samma offentliga regler och lagar, som i början av århundradet hade reglerat hur man skulle klä sig och även de sociala normerna hade förändrats. Dessutom var tillgången till material och produkter mycket större. Modeplanscher, som började utges i färg, bidrog till behovet av nya produkter.⁴⁴

2.1 Periodiska publikationer under 1800-talet

I slutet av 1600-talet kunde man hos gravyrhandlaren eller i boklådor i Paris köpa modeplanscher, som föreställde allt från senaste hovmodet, hovfester till interiörer från aristokratiska hem. Dessa modeplanscher blev populära runt om i Europa och genom dem såg man hur en ståndsperson skulle klä sig, uppträda och vad man skulle konsumera. Detta var före modeplanscher, som började publiceras i tidskrifter.⁴⁵ Under senare delen av 1700-talet såldes bildtryck i olika slag också som samlarobjekt som skickades via posten och blev kopierade runt om i Europa. Enligt Patrik Steorn bidrog dessa

---

⁴² Purdy 1998, 3–7.

⁴³ Andersson 2013, 146.

⁴⁴ Taylor 2002, 67.

⁴⁵ Brown 2007, 391.

bildtryck till att etablera en kontinental typ av modekultur i Sverige. Tryckbilderna, som spred sig över nationella gränser och till nya omgivningar, förde med sig både det symboliska modekonceptet samt de materiella modeplanschererna. Via planschererna fick svenska stånds personer kunskap om det europeiska kläddmodet och hårstilar och dessutom gav de upphov till humoristiska tolkningar, kopieringar och förde med sig en skepticism kring det växande modet.⁴⁶

Tack vare de nya tryckmetoderna under 1800-talet började tryckbilderna sprida sig runt Europa. På 1700-talet användes ännu bland annat kopparstick och träsnitt som tryckmetoder. I början av 1800-talet tog stentrycket, även kallad litografi, över som tryckmetod. Litografin tålde stora upplagor så den var till exempel lämplig för att trycka en tidskrift.⁴⁷ I Europa var litografi mycket populärt och tekniken gjorde arkitektur-, landskaps-, och folkbeskrivningar populära eftersom de spred sig som stora upplagor från land till land. Litografin fungerade också bra för till exempel kartor, noter, etiketter, byggnadsritningar och planscher. Man kunde trycka upp dem i stentryck, på samma sätt som material med politiskt innehåll, som till exempel propagandabilder och karikatyrer.⁴⁸

1800-talet blev ett banbrytande sekel för den svenska dagspressen. Tidskriftsområdet hade inte lika stora genombrott utan det präglades av mer fortlevande traditioner. I mitten av 1800-talet ökade modejournalerna i antal och illustrationerna hade en stor betydelse för dem. I dagspressen var illustrationer sällsynta ännu i mitten av 1800-talet.⁴⁹ Antalet periodiska publikationer i Sverige år 1800 var cirka 40 stycken och år 1810 var antalet cirka 60 stycken. Från detta steg antalet periodiska publikationer varierande och år 1830 fanns det cirka 100 publikationer. Mellan åren 1810 och 1830 fanns det sammanlagt kring 290 olika periodiska publikationer men största delen var kortlivade. Mer än hälften av publikationerna under denna tidsperiod existerade under två år och bara 35 stycken existerade under hela tidsperioden 1810–1830. Formatet av publikationerna varierade, i nyhetstidningar var det vanligare med formatet kvarto och tidskrifterna använde sig av formatet oktav. Sidantalet var ofta större i tidskrifterna och sidantalet kunde variera från nummer till nummer. Tidskrifternas utgivning varierade mellan vecko-, fjortondags- och månadsutgivning. Oregelbunden utgivning förekom också.⁵⁰

De flesta tidnings- och tidskriftsstarter var enmansföretag och det krävdes inget stort kapital för att starta en tidskrift eller tidning. En av orsakerna till publikationernas korta livslängd var bristen på prenumeranter. Det fanns många olika sätt som utgivarna försökte locka prenumeranter på. Ett sätt var att utgivaren bad prenumeranter om understöd i form av insänt material, som sedan skulle

---

⁴⁶ Steorn 2013, 226–230, 234.

⁴⁷ Johannesson 1978, 12, 23.

⁴⁸ Laitala 1994, 100.

⁴⁹ Gustafsson & Rydén 2001, 12; Nordmark 2001, 114; Torbacke 2000, 219–222.

⁵⁰ Torbacke 2000, 243–244.

införas gratis i tidskriften. Detta var ett sätt att tillfredsställa läsarnas olika önskemål om läsning. En annan idé om hur man kunde locka läsare var att införa prenumeranternas namn, yrke eller titel och vistelseort och på detta sätt få ihop en förteckning av prenumeranter. Denna lista kunde sedan sättas in i publikationen för att visa upp dess spridning till olika orter och enstaka prenumeranter på mer avlägsna platser.⁵¹ Med tanke på publikationernas utgifter var det viktigt för dem att ha en tillräckligt stor prenumerantbas.⁵² *Boijes Magasin* hade ingen reklam i tidskriften vilket betydde att den högst sannolikt var långt beroende av prenumerantbasen för att få inkomster.

Under 1810-talet började, vid sidan av den litterära och politiska pressen, nya tidskrifter dyka upp och *Boijes Magasin* var en av dessa. Redaktörerna började sikta in sig på ämnesområden och läsekretsar som tycktes sakna ett språkrör. Det fanns också ett intresse att öka tidskrifternas lättillgänglighet både utseendemässigt och språkligt. Det fanns till exempel målsättningar att nå en viss läsekrets baserad på sociala och ekonomiska skikt.⁵³

År 1810 grundades halvveckobladet *Elegant-Tidning*, som ansåg sig var avsedd för Stockholms och Uppsalas läsarkrets. Modenyheter, poesi, biografier och recensioner hörde till bladets innehåll. Tidningen slog dock aldrig igenom och den lades ner efter ett halvår. Priset för prenumerationen var en riksdaler och 16 skilling banko. Veckotidningen *Journal för Konster, Moder och Seder* utkom år 1815 och den ville avstå från vetenskap och politik och istället koncentrera sig på berättelser, sagor, anekdoter, recensioner, teaternotiser och etikettsfrågor. Tidningen kostade två riksdaler banko för ett kvartal (13 nummer) och journalen hade illustrationer i form av kopparstick. *Conversationsbladet* utkom i elva år mellan åren 1822–1833 och upplagan varierade mellan 160 till 580 tidningsexemplar. Innehållet var allt mellan teater, musik, nyheter och mode samt färgade planscher med dammode. Liknande innehåll hade även månadsskriften *Athenaeum*, (1825–1827) som kom ut i två och ett halvt år med en upplaga mellan 300 och 500 exemplar.⁵⁴

Under åren 1823–1824 utgavs *Tidskrift för Litteratur, Konst, Luxe och Moder* som hade som mål att ge tidsfördriv åt läsaren under lediga stunder. Priset för prenumerationen var elva riksdaler banko för en årgång. År 1824 hade tidskriften en upplaga på 610 tidningsexemplar. Tidskriften saknade illustrationer, vilket främst berodde på att man ville hålla prenumerationskostnaderna nere. Trots detta lades bladet ner följande år. År 1824 grundades *Stockholms Tidning*, som medvetet var riktad till läsare i huvudstaden. Innehållet behandlade politik,

---

⁵¹ Torbacke 2000, 281–282, 299–300.

⁵² Tommila & Keränen 1974, 89.

⁵³ Lundstedt 1895, 151; Lundstedt 1896, 19; Torbacke 2000, 231, 290–294; Waller 2001, 175, 200.

⁵⁴ Lundstedt 1896, 2, 28; Torbacke 2000, 231, 290–294; Waller 2001, 78, 61.

konst, smak och vetenskap och upplagan var som störst år 1829 på 660 tidningsexemplar och därutöver allt mellan 500 och 650 tidningsexemplar.⁵⁵

Boijes Magasin hörde till samma genre som de ovannämnda tidskrifterna. Det som bland annat skiljde tidskriften från de andra var *Boijes Magasins* livslängd. Tidskriften hade också ett lägre pris än till exempel *Tidskrift för Litteratur, Konst, Luxe och Moder* trots att den sistnämnde tidskriften inte publicerade några bilder. I jämförelse med *Stockholms Tidning* och *Elegant-Tidning*, som dels skrev om samma teman som *Boijes Magasin*, men var riktade till läsare i Stockholm och Uppsala, var *Boijes Magasins* läsekrets mycket bredare med prenumeranter runt om i Sverige samt Finland.

Svenska modejournalerna ökade i antal i mitten av 1800-talet. Tidskriften *Stockholms Modejournal* grundades av Albert Bonnier år 1843 och utkom till år 1852. Upplagan för journalen var från 500 upp till 1040 exemplar. Tio år senare grundades *Nyaste Journal för Damer*, som utkom mellan åren 1854 till 1862 med en varierande upplaga på 290 till 1080 tidningsexemplar. Tidskriften *Penelope* utgavs i Helsingborg från år 1854 till 1861 och den innehöll bland annat broderi-, stick- och virkmönster samt modeplanscher. Upplagan var som störst 1859 med 1040 exemplar medan den annars varierade mellan 330 till 1000 exemplar.⁵⁶

2.2 Fredrik C. Boije och *Boijes Magasin*

Fredrik Boije (1773–1857) tjänade vid det svenska regementet i bland annat Hannover och Pommern under början av 1800-talet men lämnade sin militärtjänst för att kunna ägna sig åt litterär och konstnärlig verksamhet. Han var kammarherre hos drottning Charlotta år 1816 och hans nära relation till hovet kan också ses i att kung Karl XIV Johan (1763–1844), kronprinsen Oscar (1799–1859) och prinsessan Sofia Albertina (1753–1829) stod som prenumeranter i *Boijes Magasin*.⁵⁷

Boijes första litterära försök var redan år 1797, en icke tryckt berättelse om det trettioåriga kriget vid namn *Militäriske samlingar* och år 1804 gav han även ut *Handbok för dragon- och infanterieofficerare*. Han gjorde ändå sitt konstnärsnamn uteslutande som grafiker. Boije var först i Sverige med att vilja sprida allmänbildning i form av en bildtidning och av detta föddes *Konst- och Nyhetsmagasin för medborgare av alla klasser*. *Boijes Magasin* kan ses som en föregångare till de senare illustrerade tidningarna under 1850- till 1870-talet och de moderna tidskrifterna. Vid sidan av att ge ut modemagasinet hann Boije ge ut många andra arbeten, till exempel *Grundlig undervisning för fruntimmer at förfärdiga alla slags arbeten i papp till nytta eller tidsfördrif* (1830), *Målare-*

⁵⁵ Lundstedt 1895, 151; Lundstedt 1896, 19; Torbacke 2000, 231, 290–294; Waller 2001, 175, 200.

⁵⁶ Nordmark 2001, 114–115; Waller 2001, 152, 157, 174.

⁵⁷ Wengström 1925, 260; KNM 1818, förteckning över prenumeranter.

lexikon til begagnande såsom handbok för konstidkare och taflesamlare (1833) och *Prinsessans ABC-bok* (1835).⁵⁸

Trots att tidskriften kallades *Boijes Magasin* och många forskare ser den som ett enmansprojekt, fanns det olika personer som hjälpte honom med det redaktionella arbetet. Bland medarbetarna fanns bland annat Sophie Ahlbom, Constance von Strussenfelt och Charlotte Berger. Berger skrev under signaturen Ch*****, och hon medverkade också i andra tidningar och tidskrifter, bland annat i *Aftonbladet*.⁵⁹ Bergers underskrift fanns i en del av texterna i *Boijes Magasin* men långt ifrån alla texter hade en underskrift. Det går därför inte att fastställa hur mycket Boije själv skrev och hur många texter som var skrivna av medarbetarna.⁶⁰ Dessutom var det inte ovanligt att tidskrifterna lånade texter av varandra utan att nämna detta. Boije var för det mesta en reproducerande gravör och de som bidrog med originalarbeten för tidskriften var bland annat J. G. Ruckman, J. V. K. Wahlbom, A. K. Wetterling, K. F. Akrell och V. M. Carpelan.⁶¹

2.3 Prenumeranterna av *Boijes Magasin*

Enligt prenumerantförteckningen för *Boijes Magasin* år 1818 hade tidskriften 435 prenumeranter det första året. Tidskriften kunde bara köpas via en prenumeration men ur förteckningen ser man att det fanns bokhandlare som prenumererade på fler exemplar, förmodligen för att sälja dem vidare.⁶² Fredrik Boije hade redan i april år 1818 gjort reklam för utgivningen av tidskriften. I *Allmänna journalen* fanns en anmälan att ett nytt verk med namnet *Konst- och Nyhetsmagasin för medborgare av alla klasser* skulle utges och varje nummer skulle innehålla fyra planscher, av vilken en skulle vara kolorerad, och priset skulle vara lägre än vad den franska modetidskriften *Journal des Dames* kostade.⁶³ Boije ville göra ett inhemskt verk för de svenska läsarna. Genom att ha ett lägre pris ville han locka dem som läste den franska tidskriften att välja en inhemsk tidskrift men också dem som inte hade råd med en prenumeration från utlandet.

Städerna där det fanns prenumeranter var: Borås (en prenumerant), Karlskrona (69), Karlstad (17), Christiania (idag Oslo, en prenumerant som prenumererade på 15 exemplar), Kristianstad (25), Falun (21), Gävle (6), Göteborg (16), Jönköping (18), Kalmar (en prenumerant som beställde 12 exemplar), Malmö (14), Nyköping (21), Skara (3), Stockholm (143), Uppsala (en

---

⁵⁸ Wengström 1925, 260.

⁵⁹ Torbacke 2000, 292.

⁶⁰ MKNM 1836:5, 34; Bland annat Bergers mest kända dikt *Korset på Idas grav*", en ballad i den förromantiska stilen publicerades i *Boijes Magasin*, Lindström 1922.

⁶¹ Wengström 1925, 260.

⁶² KNM 1818, förteckning över prenumeranter.

⁶³ Dal 2001, 63.

prenumerant som beställde på 10 exemplar), Wenersborg (idag Vänersborg, 2 prenumeranter), Västervik (17), Västerås (6), Åbo (40) och Örebro (10). Även de på landsbygden nåddes av modets nya vindar. För varje stad kunde man läsa prenumerantens efternamn, för de flesta även förnamnets initialer och därefter personens eventuella titel. Om personen prenumererade på mer än ett exemplar fanns det antecknat efter namnet. Till exempel bokhandlare Hjelm från Christiania hade prenumererat på 15 exemplar. 61 stycken kvinnor hade prenumererat på *Boijes Magasin*. Tre olika läsesällskap fanns med bland prenumeranterna, en av dessa var i Karlskrona⁶⁴ och två i Stockholm.⁶⁵ Den stora mängd prenumeranter i Karlskrona kunde ha berott på Boijes militära karriär och kontakter samt att hans fru Ulla Hjerta var född i staden och på så sätt var knuten till staden. Ulla Hjerta stod som prenumerant i Stockholm, där paret bodde.⁶⁶

Enligt förteckningen prenumererade även Karl XIV Johan, kronprinsen Oscar och prinsessan Sofia Albertina på tidskriften. Kungen prenumererade på 30 exemplar, prinsessan på två exemplar och kronprinsen på ett exemplar. Troligen delade kungen ut tidskriften vid hovet eller så hade han någon ekonomisk orsak till att stöda tidskriften. Utifrån prenumerantförteckningen var det omöjligt att veta vilka som egentligen läste tidskriften eftersom prenumeranten inte behövde vara läsaren, speciellt gällande läsesällskapen, bokhandlarna och familjerna. Varje sålt exemplar kunde ha mellan 10 och 20 läsare och därför gav inte prenumerantmängden ett definitivt tal om antalet läsare.⁶⁷ Mellan åren 1825 och 1844 varierade upplagans storlek mellan 760 tryckta exemplar och 430 tryckta exemplar (se bilaga 1).

Största andelen prenumeranter hörde till samhällets övre skikt. De fanns titlar från grevar, baroner, majorer och kaptener till kyrkoherdar och brukspatroner. Bland tjänstemän fanns det allt från notarier, assessorer till olika sekreterare. Många handlanden, som bokhandlare och grosshandlare var också prenumeranter. Kvinnorna hade titlar som grevinna och friherrinna till borgmästarinna och krigsrådinna. Största delen av kvinnorna var nämnda som fru, fröken eller demoiselle.⁶⁸ Allmogen var frånvarande från prenumerantlängden och en möjlig orsak till detta var att de inte kände sig som en del av det *Boijes Magasin* skrev om och presenterade, och inte av den orsaken det att de inte kunde läsa.⁶⁹

---

⁶⁴ Karlskrona läsesällskap grundades år 1794 och slutade med verksamheten år 1863. Sällskapets boksamling på cirka 9000 volymer är idag Sveriges äldsta bevarade av sitt slag. *Konst- och Nyhetsmagasinets* första årgång finns även bevarat i sällskapets samling samt Fredrik Boijes verk *Grundlig undervisning för fruntimmer at förfärdiga alla slags arbeten i papp, til nytta eller tidsfördrif. Med plancher*, Karlskrona Läsesällskaps Bibliothek.

⁶⁵ KNM 1818, förteckning över prenumeranter.

⁶⁶ Andersson 2013, 143.

⁶⁷ KNM 1818, förteckning över prenumeranter; Persson 2009, 40–41; Purdy 1998, 11; Torbacke 2000, 292.

⁶⁸ Fröken användes om en ogift adelskvinna ända fram till 1860-talet, demoiselle om kvinnor som var döttrar av ofrälse ståndspersoner och fru kunde användas såväl om en adelsmans eller en ståndspersons maka, Wirilander 1982, 117; SAOB, ”fru”, ”fröken”, ”mamsell”.

⁶⁹ Oscarsson 2007, 69.

Priset för prenumerationen var nio riksdaler banko per årgång.⁷⁰ I jämförelse så var priset på en oxen lite mer, cirka elva riksdaler banko och en tunna vete var cirka sex riksdaler banko. Nio riksdaler banko var motsvarande summa som månadslönen för en maskinist på en ångbåt.⁷¹ Det var alltså inte en billig tidskrift att prenumerera på och priset på tidskriften var troligen en orsak till att de lägre klasserna inte hade råd med en prenumeration. De som läste tidskriften hade pengar att spendera och tid att hålla på med fritidssysselsättningar och hade både ett intresse och en möjlighet att följa det internationella modet som presenterades i *Boijes Magasin*.

2.4 Konsumtionens tillväxt från 1700- till 1800-talet

Under 1700-talet var ekonomin i Sverige strikt reglerad med begränsade antal affärer, affärsinnehavare och reklam. Det fanns en stor mängd överflödsförordningar, tullavgifter och andra höga avgifter som reglerade handeln. En större efterfrågan av varor växte tack vare den nalkande industrialiseringen. Det fanns en stor efterfrågan på nya produkter men problemet var det rådande merkantilistiska idealet, som gjorde att myndigheterna försökte begränsa importen och konsumtionen. Idén bakom detta var att pengarna skulle komma in men inte gå ut genom import av varor. Man ville förstärka den inhemska produktionen. Överflödsförordningarna började under 1700-talet anses vara föråldrade men Sverige var en av länderna som stiftade nya förordningar. Under 1700-talet fanns det sammanlagt 58 överflödsförordningar, vilka försökte kontrollera onödig konsumtion, speciellt av utländska varor eller exotiska varor, för att hindra ett utflöde av pengar från Sverige.⁷² Ekonomin växte ändå i landet i och med den ökande globala världshandeln. Trots att import var något som ansågs skadligt var den import som genast med god vinst såldes utomlands något betydelsefullt. Olika varor från Kina och Indien, som hämtades med Ostindiska kompaniet till Sverige, såldes snabbt vidare ut till världen.⁷³

Konsumtion är att använda en vara och vad som används av en vara, samt åtgång av en vara genom användning. Ordet konsumtion hittas första gången på svenska i skrift år 1633 och ordet konsument nämndes första gången år 1747.⁷⁴ Forskare är av olika åsikter om när konsumtion och den moderna konsumenten egentligen har tagit sin nuvarande form. Allmänt för nya tidens konsumtionskultur har varit att 1700-talet var början av det moderna köpandet och konsumerandet.⁷⁵ En del av forskarna anser att konsumtionen föddes först efter den industriella revolutionen och en del

---

⁷⁰ Andersson 2013, 144.

⁷¹ Lagerqvist & Nathorst-Böös 2002, 92.

⁷² Mansén 2011, 113; Murhem & Ulväng 2017, 200–201; Rahikainen & Vainio-Korhonen 2015, 24–25.

⁷³ Murhem & Ulväng 2017, 197–199.

⁷⁴ SAOB, "Konsument", "Konsumtion".

⁷⁵ Mera om konsumtionskultur se t.ex. Andersson 2010; Andersson 2013; North 2008; Purdy 1998; Smith 2002.

anser att man inte kan se ett visst ställe där konsumtion började eftersom man alltid konsumerat enligt behov och tillgångar.⁷⁶

Med den växande konsumtionen kom även diskussioner kring lyx och det ansågs nödvändigt för de högre stånden att konsumera lyx, och elegans var viktigt. Lyxkonsumtion var en del av adeln och vem de var. Sveriges nära relation till Frankrike påverkade landets ekonomi, politik, kulturella liv och sociala rörlighet speciellt bland adeln. Vissa ansåg Frankrike som ett andra kulturella hemland. Detta inflytande sträckte sig från utbildning och användandet av det franska språket i sociala sammanhang till klädstilar, arkitektur och inredning samt till att beställa lyxvaror från Paris. Den franska aristokratin livsstil och konsumtion var den ideala bilden av en smakfull, elegant och moderiktig livsstil. Johanna Ilmakunnas påpekar dock att även engelska nymodigheter, seder och levnadssätt var viktiga bland aristokratin i Sverige. Det var viktigt både för köparen och för försäljaren att vistas med rätta personer. Då man besökte någons hem var det ett ypperligt tillfälle att se vilka varor som var moderna i just den sociala cirkeln. Genom att ordna bjudningar i sitt hem hade man ett tillfälle att visa upp sitt hem och sin smak och då man sedan besökte någon kunde man se de andras hem och kritisera dem. Detta kunde lätt leda till att de dyraste varorna man ägde användes mest för umgänge. Om man fick det ekonomiskt svårt, skar man först ner på den privata konsumtionen, som till exempel att låta bli att inhandla nya vinterkläder medan den sociala konsumtionen hölls på samma nivå som tidigare.⁷⁷

Under 1600-talet var dyra nymodigheter som porslin, socker och te utom räckhåll för de flesta hushållen i Europa men under 1700-talet började det ske en brytning i konsumtionen av dessa produkter. Samtida kommentatorer ansåg att processen bakom detta var att de rika tog det bästa vinet, kryddorna, teet, sängkläder och tyger och de med mindre resurser måste nöja sig med billigare varianter av dessa produkter. Producenterna utnyttjade detta genom att producera både dyra och billiga varor för att nå konsumenter över hela samhällsskalan. De producerade oändligt med nya produkter för att möta den växande marknaden för halvlyxvaror, *semi-luxury*, och lyxvaror.⁷⁸ Lyxprodukter kunde vara till exempel möbler av mahogny⁷⁹, mattor, förgyllda speglar, klockor, siden, porslin, kaffe, te och vin. Lyxprodukter kunde ses som något onödigt och överdrivet i storlek, pris och stil.⁸⁰

---

⁷⁶ Marjo Kaartinen har behandlat problematiken kring när konsumtionen ansågs ha börjat i boken *Arjesta ihmeisiin*, Kaartinen 2006, 91–92.

⁷⁷ Ilmakunnas 2017, 256; Murhem & Ulväng 2017, 201–202.

⁷⁸ Ilmakunnas & Stobart 2017, 1–3.

⁷⁹ Möbler av träslaget mahogny var en engelsk stilinfluens, Nyberg & von Wachenfeldt 2015, 13.

⁸⁰ Det förekom sidentillverkning i Sverige och det siden som producerades var av lika hög klass som det franska, Brown 1991, 77–78; Ijäs 2017, 266, 268–269; Mansén 2011, 115, 118; I Stockholm fanns det mer än 50 sidenfabriker under 1700-talet, Nyberg & von Wachenfeldt 2015, 11.

Både Michael North och Ulla Ijäs har visat att den engelska smaken representerade modernitet och sociala framsteg för konsumenten. North påpekar att den franska och engelska smaken representerade skilda sociala värden, speciellt gällande lyx. Aristokratin föredrog den franska smaken och den framväxande bourgeoisien den engelska smaken.⁸¹ Smak var ett viktigt sätt att skilja på de av rang från resten av samhället och smak blev centralt för elitens identitet. God smak var dock inte bara något för eliten eftersom man kunde lära sig att få bra smak men det hörde redan till elitens utbildning att utveckla god smak. Redan från småbarn inom familjen och i den sociala cirkeln blev man uppfostrad om god smak och det sociala livet var ett centralt ställe för uppvisandet och förfinandet av det. För män var utbildning och speciellt Grand Tour resorna på 1700-talet ett viktigt sätt att utveckla sin smak, sitt uppförande och beteende. Kvinnorna lärde sig samma via lärarinnor, musik- och dansmästare och sociala besök. Speciellt för de med nya pengar var dessa inlärningsätten viktiga. Att lära sig om stil och att införskaffa överflödsvaror var dock en svår process som innehöll mycket arbete. För att få tillgång till vissa produkter måste de hämtas från långa avstånd, vilket ofta betydde att man behövde hjälp av en mellanhand. I Stockholm besökte eliten affärer för att köpa varor men också för att bli inspirerade. Man kunde alltså demonstrera god smak genom att konsumera.⁸²

---

⁸¹ Ijäs 2017, 266–277; Ilmakunnas & Stobart 2017, 10, 14; North 2017, 99–111; Se även North 2008.

⁸² Ilmakunnas & Stobart 2017, 3–5, 12; Brown 2007, 401.

3 Modets geografi

I Europa hade den franska kulturen haft ett starkt inflytande sedan 1600-talet. Den franska aristokratiska livsstilen var något eftersträfvansvärt och klädmotet spelade en stor roll i det. Frankrikes roll som ledande modeland fick konkurrenter under 1800-talet och istället riktades blickarna allt mer mot England och tyska språk- och kulturområdet. I Sverige riktades blickarna speciellt till det tyska kulturlivet och tänkandet. De franska och engelska hoven var förebilder för det svenska hovet och eliten. För manskläders del var London centrum för modet redan under slutet av 1700-talet. I jämförelse till Stockholm tog man i Viborg efter den engelska livsstilen. De politiska och ekonomiska kontakterna skapade även andra former av förbindelser och konsumtionsideal i den materiella kulturen. Den brittiska stilen och modet lämpade sig för en bredare social grupp än tidigare och erbjöd ideal som inte var urbana och aristokratiska.⁸³

Det var dels romantiken som snabbt på en kort tid hade expanderat den upplysta européens världsbild både historiskt och geografiskt. Världen bestod inte längre bara av Centraleuropa och området kring Medelhavet utan även Egypten, Sydamerika och Kina samt snart även Indien och Japan.⁸⁴

Genom att bära det nyaste klädmotet eller inreda sitt boende enligt det nyaste mode kunde man visa upp att man hängde med i de nyaste svängarna och att man hade god smak. Allt från hur man skulle klä sig till vilka accessoarer, håruppsättningar och hattar man skulle bära var beroende av tiden på dygnet och vad man höll på med. Det var viktigt för de högre klasserna att visa att man hade en god smak och det ingick i deras utbildning. *Boijes Magasin* var ett smakråd och smakdomare som både direkt och indirekt skrev om hurdan smak man skulle ha. Bourdieus teori om smak utgår från att det var ens klassbakgrund som påverkade smaken och gav uttryck för smakpreferenserna i praktiken. Uppväxtförhållanden reglerade smaken om till exempel mat, musik och kläder snarare än ens biologi. På detta sätt upprätthölls samhällets status- och makthierarkier.⁸⁵ Smakens nyckelegenskap har alltid varit dess förmåga att märka sociala, politiska, kulturella eller nationella skillnader. Gemensamt för lyx och smak var att de har varit viktiga redskap för särskiljande, uppdelning och makt. De skapade inflytelserika och varaktiga skillnader mellan sociala grupper och mellan olika länder.⁸⁶

I detta kapitel kommer jag att reda ut vilka länder eller städer som nämns i modebeskrivningarna i *Boijes Magasin* och hur detta ändras mellan åren 1818 till 1844. Hur

---

⁸³ Persson 2009, 27; Se t.ex. Ijäs 2017 och Ijäs 2018.

⁸⁴ Klinge 1994, 206.

⁸⁵ Bourdieu 2010 (1984); Holmberg 2008, 208–213.

⁸⁶ Ilmakunnas & Stobart 2017, 3–5, 12.

presenterades modet och varför var det vissa städer som fick en större plats i tidskriften? Började tidskriften rikta sina blickar mer mot England eller dominerade det franska modet fortfarande?

3.1 Modets spridning

Tidskriftens första reportage om kläder och accessoarer från år 1818 ”Nya Moder från Paris för februari månad” presenterade februarimodet trots att det var högsommar när tidningen gavs ut. Det följande numret hoppade till att presentera ”Nya moder ifrån Paris för juni månad” något som var mer passande eftersom det vid publiceringstillfället var sensommar i Sverige.⁸⁷ Ur tabell 1 framgår att var det modet från Paris som visades flest gånger. Från år 1818 till år 1833 nämndes Paris minst två gånger per årgång. Störst antal gånger nämndes Paris år 1821 då varje reportage om kläder i hela årgången hänvisade till Paris. År 1832 och 1833 nämndes Paris bara två gånger per årgång. Sammanlagt nämndes Paris under åren 1818–1833 totalt 114 gånger (se tabell 1) i rubrikerna eller underrubrikerna till modebeskrivningarna i *Boijes Magasin*.

Den franska smaken var dominerande ännu under första hälften av 1800-talet och det svenska kungahusets kontakter med Frankrike var starka. Johanna Ilmakunnas har forskat kring sändebud och ambassadörers roll i att förmedla smak och transportera lyxvaror från Frankrike till Sverige. Franska varor var ett tecken på lyx, makt och konsumentens räckvidd både socialt och ekonomiskt. Genom att man hade råd och tillgång till franska lyxartiklar kunde man visa upp sin status i samhället.⁸⁸

Redan den första årgången gav en bra bild över vilka städer som dominerade klädmodet i *Boijes Magasin* alltså Paris, Wien och London (se tabell 1). Bakom detta låg också en marknadslogik då det i Frankrike, England och det tyska språk- och kulturområdet tidigt utvecklades större marknader och en ökad konsumtion. Detta möjliggjorde att det var lättare att expandera och utveckla produktionen då det fanns en stor marknad med mycket konsumenter att tävla om. En annan orsak till att det var just Paris, London och Wien som fungerade som förebild för klädmodet var att de i alla städer fanns ett hov. I städerna fanns nyrika som strävade efter att delta i elitsamhället.⁸⁹ Av dessa var London redan en miljonstad i början av 1800-talet medan Paris och Wien nådde över en miljon invånare i början av 1900-talet och de var de tre största europeiska städerna.⁹⁰ En annan orsak till att modenyheterna i *Boijes Magasin* var just från dessa tre städer hade att göra med att magasinet kopierade eller lånade material från andra tidskrifter och dessa tidskrifter hade modenyheter från

---

⁸⁷ KNM 1818:1, 4; KNM 1818:2, 8.

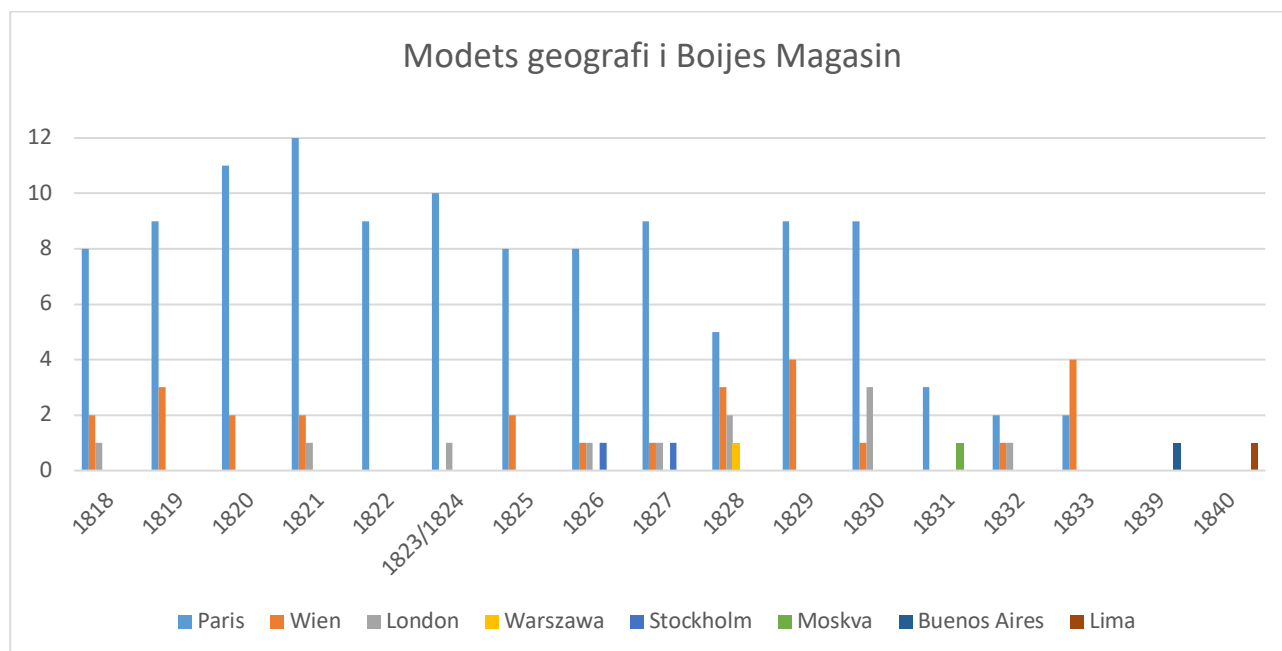
⁸⁸ Ilmakunnas 2017, 243–245.

⁸⁹ Berg 2005, 37.

⁹⁰ Gejvall 1988, 11.

städerna ifråga. Till exempel den engelska modetidskriften *The Lady's Magazine* skrev om modenyheter från London och Paris och hade liknande rubriker för modebeskrivningarna som *Boijes Magasin*.⁹¹

Tabell 1. De städer som nämns i rubrikerna och underrubrikerna till modebeskrivningarna under åren 1818–1833, 1839–1840.

Källa: *Boijes Magasin* 1818–1833, 1839, 1840.

Michael North har diskuterat kring skillnaden mellan den franska och engelska smaken och hur de representerade skilda sociala värden, speciellt i fråga om överflöd. Den etablerade och adliga eliten gillade det franska medan den framväxande borgarklassen höll sig till den engelska smaken.⁹² Det är dock problematiskt att hitta en exakt betydelse för vad man avsåg med benämningen franskt och engelskt. De kunde tyda på smaker eller varor som var direkt importerade från dessa länder eller på lokala varor som hade lokala tolkningar på vad fransk eller engelsk smak såg ut som. Plats och kontext formade stilen och smaken, engelska varor kunde betyda något annat i det revolutionära Paris än för en köpman i Viborg.⁹³

I *Boijes Magasin* nämndes London totalt elva gånger (se tabell 1) och ur rubrikerna urskildes inte de engelska stilinfluensernas framfart. London nämndes en gång i

⁹¹ University of Kent har i flera år fört ett forskningsprojekt om den engelska tidskriften *The Lady's Magazine* (1770–1818) och de har bland annat diskuterat kring plagiat mellan olika tidskrifter vid sekelskiftet 1700–1800-talen eller snarare om man kan säga att det handlade om plagiat. Största delen av tidskrifterna lånade texter av varandra, ibland meddelade man om detta i samband med artikeln och ibland inte. Det var snarare en regel att låna texter från varandra än att skriva originaltexter, Claes *et al.* 2014.

⁹² North 2017, 99–104.

⁹³ Ijäs 2017, 266–277; Ilmakunnas & Stobart 2017, 10, 14; North 2017, 99–111. Se även North 2008.

modebeskrivningarna under åren 1818, 1821, 1823/1824, 1826, 1827 och 1832 samt två gånger år 1828 och tre gånger år 1830. I årgången 1823/1824 fick läsarna även se det typiska kläddmodet för barn i artikeln ”Mode-Costym från London för damer och barn”.⁹⁴

En typisk rubrik då modet från Wien visades upp var ”Mode-Costume från Wien” och sammanlagt nämndes Wien 26 gånger (se tabell 1) i rubrikerna eller underrubrikerna till modebeskrivningarna. År 1818, 1820, 1821 och 1825 nämndes Wien i två modereportage per årgång och åren 1826, 1827, 1830 och 1832 en gång var. Wien nämndes flest gånger år 1819 och år 1828 då tre gånger var och år 1829 och år 1833 fyra gånger var. I en artikel från år 1828 presenterades det nyaste modet från Wien och Warszawa i samma text. Den enda gången Wien nämndes mer än Paris var år 1833 då Wien nämndes fyra gånger och Paris bara två gånger. Wien ansågs ännu vara i ”franska händer” vilket betydde att staden tog efter sitt mode från Paris och kvinnorna och hattsömmerskorna gjorde sina beställningar från Frankrike. Den tyska modetidskriften *Journal des Luxus und der Moden* (1786–1827), hade en kritisk attityd gentemot staden och tonen var sarkastisk då man skrev om staden.⁹⁵ Någon kritisk attityd till modet från Wien var inte synligt i *Boijes Magasin*.

Läsarna av *Boijes Magasin* fick också ta del av mode från Warszawa, Moskva, Buenos Aires och Lima. Modet från Warszawa och Moskva var något som de svenska läsarna kunde ta efter, modet från Moskva var riktat till män och handlade om pälsar att klä sig i under vintern. Modet från Warszawa var en polsk fruntimmersklädsel, där ett överplagg kunde ändras om till brukligt på vintern med sidenfoder och pälsbräm. I september år 1839 introducerades läsarna till ”Fruentimmers Mode-costymer ifrån Buenos Aires” och i juli följande år presenterades en promenadkostym från Lima. Dessa två texter om modet från Sydamerika var insända texter av kapten August Gosselman (1799–1843). Gosselman hade under flera tillfällen vistats i Sydamerika som superkargör och handelsagent och han skrev flera skrifter om sina resor.⁹⁶ Utöver dessa två skrivelser i *Boijes Magasin* fanns dock de sedvanliga modenyheterna framlagda i numren. De båda insända texterna om modet i Buenos Aires och i Lima sågs mera som kuriositet och nyhet för läsarna. Deras syfte var inte att visa upp ett mode de svenska läsarna kunde härma utan istället presentera en helt annan kulturs mode och praxis. Dessa var originaltexter av Gosselman och inte kopierade texter från de andra tidskrifterna.⁹⁷

I maj år 1826 fick läsarna bekanta sig med ”Mode-nyheter från Stockholm”. Detta var en av de få gångerna läsarna genom *Boijes Magasin* fick information om det inhemska modet. Orsaken behövde inte vara att Boije inte skulle ha värdesatt det svenska modet. Det var kutym bland

---

⁹⁴ MKNM 1823/24:14, 112.

⁹⁵ North 2017, 105; North 2008, 54.

⁹⁶ MKNM 1839:9, 138–140; MKNM 1840:7, 103–107; Mörner 1967–1969, 182.

⁹⁷ De tillhörande planscherna var kolorerade och kopierade ur tidskriften *Trages y Costumbres de la Provincia de Buenos-Aires*, MKNM 1839:9, 138.

till exempel de engelska modetidskrifterna att presentera modet från Paris eller London, och eftersom *Boijes Magasin* lånade texter och bilder av de utländska tidskrifterna var det bara logiskt att presenterade det utländska modet. Att följa med det utländska modet var även något läsarna ville göra och ifall *Boijes Magasin* bara hade presenterat det inhemska modet kunde det vara att antalet prenumeranter varit lägre och läsarna skulle ha fått sin information om det nyaste modet från andra tidskrifter.

Efter år 1833 nämndes inte längre från vilken stad modenyheten eller utstyrseln på den tillhörande planschen kom ifrån. *Boijes Magasin* kommenterade aldrig denna ändring, om de ens själva lade märke till det. Vid samma tidpunkt började en brytning i magasinets innehåll ta fart. Från att ha haft ett tydligt fokus på klädmode blev långa följetonger, dikter och annat tidsfördriv ett allt mer vanligt innehåll. Även innehåll om inredning blev sällsynt.

En förändring gällande innehållet var synlig redan i mars år 1832, då såg det dock ut som att klädmodes andel av innehållet skulle växa. Då skrev Boije till ”damernas underrättelse” att redaktionen skaffat modejournaler från Paris, London, Frankfurt, Leipzig och Wien för att kunna expandera modenyheterna i *Boijes Magasin*. Varje månad skulle en plansch presentera de nyaste hårklädselar och huvudbonader och ett separat reportage skulle vara ägnad åt kläder. Hittills hade dessa teman redogjorts för i samma reportage. I följande nummer år 1832 presenterades elva olika hårklädselar och huvudbonader för damer samt de vanliga modenyheterna och modeplanschen.

Efter nummer fyra år 1832 det blev det dels tydligt varför modenyheterna inte längre fick en så stor plats i *Boijes Magasin*. I en kort text till läsarna skrev Boije om hur svårt det var att vara alla läsare tillfreds och en argstint prenumerant från landsorten hade skrivit en insändare till en annan tidning om ”at de cameleontiske stockholms damer nog veta från annat håll förskaffa sig nya moder och at de i landsorten äro eller kunna vara nöja med en planche i månaden föreställande mode-varieteter”. Eftersom Boije ville vara alla prenumeranter till lags ansåg han att magasinet skulle gå medelvägen och bara varannan månad lämna en plansch med huvudbonader för damer. Detta skulle minska ”at förvrida en ung behagsjuk flickas hjerna” och ”...prenumerantens i landsorten billighetskänsla” skulle vara tillfredsställd.⁹⁸ Detta var en av de få gånger Boije yttrade en negativ inställning gentemot modet, här blev det synligt genom att de unga flickorna var behagsjuka och inte skulle behöva läsa om det nyaste modet allt för ofta och mellan raderna spendera sin fader eller makes pengar. Att de kameleontiska stockholmsdamerna kunde få sin information från annat håll tydde på att de läste även andra modetidskrifter än bara *Boijes Magasin*. Troligen läste de utländska tidskrifter

---

⁹⁸ MKNM 1832:3, 24; MKNM 1832:4, 32.

och därifrån kunde få sin information om det nyaste modet medan de på landsbygden höll sig till de inhemska tidskrifterna och *Boijes Magasin*.

I mitten av år 1833 publicerades en artikel med mode-nyheter från Paris varefter modenyheter helt och hållet föll bort. Kvar blev texterna med rubriken ”mode-costymer” med en kort beskrivning över det läsaren såg i den tillhörande planschen. Boije gav aldrig någon förklaring till varför tidskriften slutade publicera modenyheter och längre reportage och istället valde att bara visade upp en modeplansch med en kort beskrivande text. En orsak kan ha varit den tidigare nämnda responsen tidskriften fick från landsbygden och att allt fler prenumeranter ansåg att modet inte behövde en så stor plats i *Boijes Magasin*. Eftersom det inte fanns prenumerantförteckningar för andra årgångar än den första, kan man inte heller jämföra om det skedde någon förändring i vem som var prenumerant. Då man ser på upplageantalet (bilaga 1) ser man att upplagan minskade efter år 1832 till år 1835. Var orsaken till detta att prenumeranterna inte ville prenumerera på tidskriften eftersom modet tog en större plats i tidskriften år 1832 eller minskade antalet prenumeranter på grund av att modet inte mera fick en så stor plats i tidskriften?

Sammanfattningsvis var Paris tydligt centrum för klädmодet som *Boijes Magasin* visade för sina läsare. Såsom tabell 1 visar var det ingen annan stad som nämndes i närhet lika många gånger som Paris. Det var tydligt att inte ens Napoleonkrigen i början av 1800-talet hade hindrat spridningen av det franska modet eller minskat efterfrågan på franska produkter. Den franska livsstilen var något eftersträfvansvärt och klädmодet spelade en stor roll i det. Från att helt tydligt ha varit en tidskrift med fokus på klädmод och modenyheter förändrades innehållet i *Boijes Magasins* efter år 1833. Från långa modenyheter till korta förklarande texter över planscherna, blev planschernas roll allt större. Läsarna utgick från planscherna och imiterade kläderna och huvudbonaderna, som var detaljrikt ritade och kolorerade vilket gjorde det lätt att ta efter dem.

3.2 Modet från Paris

Kläderna och accessoarerna hade ofta ett franskt namn eller fransk förklaring i modereportagen i *Boijes Magasin*. Till exempel genombrutna spetsar förklarades som *dentelle à jour* och glanskläder förklarades med ordet *maroquin*, på svenska marokäng. Marokäng var någon form av behandlat och färgat leder av getskinn. Ursprungligen var det läder från Marocko.⁹⁹ De franska journalernas popularitet gjorde att alla modetermer och kläddetaljer var på franska, både ute i Europa och i Sverige. Detta skedde även då förebilderna hämtades annanstans ifrån som till exempel i England och de engelska klädesplaggen blev populära först efter att de först antagits i Paris. Detta sågs genom de

---

⁹⁹ Se t.ex. KNM 1818:4, 16; SAOB, ”marokäng”.

franska namnen på vissa kläder som *robe à l'anglaise* och *redingote*, först skulle kläderna alltså godkännas i Frankrike varefter smaken spreds sig ut till resten av Europa. *Redingote* var ett franskt ord men härstammade ursprungligen från det engelska ordet *riding coat*. Ordet har numera den svenska formen redingot.¹⁰⁰

Tidskrifterna under 1900-talet skapade ett imaginärt ”någon annanstans”, som var stället för ren elegans. Detta var synligt redan under 1800-talet och i *Boijes Magasin* stod Paris, Wien och London som ”någon annanstans”. Trots att man bodde långt ifrån storstäderna kunde man genom att läsa få vara en del av modets värld. Modenyheterna och de kolorerade bilderna var inte bara en lyx utan även läsning ansågs vara något lyxigt.¹⁰¹ De franska begreppen kan ha underlättat de svenska konsumenternas användning av mellanhänder till att köpa kläder eller accessoarer vare sig det var frågan om inköp i Sverige eller utlandet då man kunde hänvisa till det franska ordet av varan. I *Boijes Magasin* var franska begrepp vanligare då klädmotet beskrevs för kvinnor än för män och modereportagen om herrmodet var oftast mycket korta.

Den franska dominansen var synlig i *Boijes Magasin* genast från första numret år 1818. Som tidigare nämnt fick de svenska läsarna bekanta sig med februarimodet från Paris fast det var högsommar då det första numret publicerades. *Witzchouras*, en slags kappa för vintern var populärt på grund av att den skyddade mot kölden. Ordet *witzchouras* härstammade från det polska ordet *wilczura*, vargskinn, varav plaggets ursprung troligen ligger.¹⁰² Det var alltså fråga om ett plagg vars ursprung var utanför Frankrike men efter att ha ”godkänts” i Paris fått ett franskt namn.

Ur en modenighet från Paris fick de svenska läsarna veta att ”Modekrämerskorna förfärdiga för aftonsällskaperne många tyll-mössor, garnerade med blonder, hvarpå de vanligen fästa blommor”. Huvudbonaderna var det som fulländade klädseln och kvinnorna använde hattar även inomhus. Ur *Boijes Magasin* framgick det att huvudbonader användes både till formell klädsel och vardagsklädsel. Varje månad fick läsarinna läsa om huvudbonader med ibland väldigt fantasifulla dekorationer. Huvudbonaderna förändrades snabbare än resten av utstyrseln. Mössor köptes såsom Boije nämnde hos modekrämerskan men det var också en vanlig sysselsättning för kvinnan att själv göra ändringar på hattarna och mössorna för att följa det nyaste modet.¹⁰³ En populär hatt under första delen av 1800-talet var *capote* eller kapott som var en liten damhatt som bars långt bak på hjässan och var ofta försedd med ett hakband. Kapotten kunde vara gjord av till exempel skotskt flor.¹⁰⁴ Man såg en ständig förändring bland klädernas detaljer och färger i *Boijes Magasin*.

¹⁰⁰ Mansén 2011, 296–297; Persson 2009, 109; Purdy 1998, 13, 34.

¹⁰¹ Mansén 2011, 296–297; Persson 2009, 109; Purdy 1998, 13, 34.

¹⁰² KNM 1818:1, 4; Oxford English Dictionary ”witzchoura”.

¹⁰³ KNM 1818:1, 4; Persson 2009, 18, 38, 69; Rahikainen & Vainio-Korhonen 2015, 44.

¹⁰⁴ KNM 1818:2, 8; SAOB, ”kapott”.

Promenader var en populär fritidsaktivitet och en viktig social händelse. Till promenaden hörde även att åka vagn. Det var fråga om en social syssla som togs utmed stråk som var på modet för tillfället. I otaliga städer i Europa byggdes på denna tid parkgator eller boulevarder som blev vanliga ställen att promenera på.¹⁰⁵ I Paris var Champs Elysées populärt och i London St James' Park. Aristokratin i Stockholm promenerade i Kungsträdgården medan borgerskapet promenerade på Norrbro¹⁰⁶. År 1818 fick läsarna av *Boijes Magasin* veta att på promenader och i offentliga trädgårdar var den rådande färgen på klänningen alltid vit. Vit var renhetens färg eftersom vita kläder kunde hållas vita genom blekning men också för att den blev lätt smutsig. Bomull var relativt billigt och till exempel vita underkläder och skjortor av bomull kunde tvättas oftare än andra vita tyg vilket var viktigt då renlighet var ett tecken på dygd. Bomull och silke hade en fördel jämfört med ylle, de två första tygen kändes behagligare mot huden.¹⁰⁷

En av Thorstein Veblens föreställning kring begreppet fritidsklass var att man bland annat inte höll på med kroppsarbete och då kunde man klä sig elegant. Man kunde klä sig så att man visade upp att man inte arbetade med kroppen, alltså kunde man klä sig i vitt eller ömtåliga material. För män kunde detta uttrycka sig i att man klädde sig i en vit skjorta med synliga vita manschetter och då jobbade man inte med ett smutsigt handarbete. Veblen ansåg också att mannen manifesterade ett ekonomiskt oberoende genom att kvinnorna klädde sig på annat sätt än männen. Kvinnan var ett fönster mot omvärlden och genom klädseln kunde man markera att kvinnan inte behövde jobba och till och med att kvinnan behövde hjälp med att klä på sig korsetter eller krinoliner.¹⁰⁸

Förmiddagen var den tid då man oftast tog en promenad men man kunde även göra det efter ett teater- eller operabesök. Promenadstråken var en väsentlig plats där man fick ta del av de senaste trenderna, man upprätthöll sociala hierarkier och man kunde skapa nya kontakter. På promenaderna var det även viktigt hur hästarna skulle se ut och i Boulogneskogen i Paris hade ridhästarna flätor av läder i pannan, i bringan samt vid sidan av länden och om det var frågan om svart läder var modet ungerskt och om lädret var brunt var det frågan om engelskt mode. För damer som gick på promenad i Longchamp (del av Boulogneskogen) skulle hatten vara vit eller rosenröd och de italienska hattarna skulle prydas med gula band och kvistar av syren eller klasar av violer. Ibland sågs hattar med en kvist av persikor med blad, blommor och frukter.¹⁰⁹ Man ville således visa upp sin utstyrsel, speciellt hattarna vilka gjordes iögonfallande med blommor och frukt.

---

¹⁰⁵ Klinge 1994, 306.

¹⁰⁶ Norrbro blev färdigt år 1809; Persson 2009, 105–106.

¹⁰⁷ Brown 2015, 98; Charpy 2015, 204; KNM 1818:3, 12; Smith 2002, 67, 72.

¹⁰⁸ Holmberg 2008, 180–181; Veblen 1994 (1899), 107–108.

¹⁰⁹ KNM 1818:1, 12; KNM 1818:8, 32; KNM 1818:11, 44; MKNM 1823/24:13, 103–104; Persson 2009, 105.

Italienska halmhattar var väldigt populära under 1800-talet enligt *Boijes Magasin*. År 1821 gjordes hattarna av silke. Även männens hattar gjordes av rått silke som fått benämningen *ogenomträngeliga (imperméables)* men *Boijes Magasin* påpekade att detta inte betydde att de var vattentäta och regnet fördärvade silkeshattarna snabbt.¹¹⁰ Män använde år 1829 hattar med namnet *chapeau-claque* och kunde vikas ihop. Denna tekniska innovation hade funnits sedan år 1823.¹¹¹ Italienska halmhattar kunde brukas på tre olika sätt; *en pélerine* då hatten brukades helt och hållet så stor som den var, *à la française* när skärmen behöll sin hela storlek framtill men bara en tums bred skärm baktill och *à l'anglaise* när skärmen var lika bred runtomkring. På hatten *à la française* skulle hakbanden vara fästa under skärmen bakom öronen och på hatten *à l'anglaise* var banden fästa utanpå skärmen.¹¹² Efter att italienska halmhattar varit de mest populära framtill mitten av år 1834 började franska halmhattar bli allt mer populära. De franska halmhattar kunde ha *italienska border* eller vara *en mosaïque* då hattarna bildade ett mönster. Hattar kunde även vara gjorda av *brüsselsk halm* och hattar *capote af engelskt flammig halm* kallades för *Capote Amélie*.¹¹³

De vanligaste tygen var enfärgade och bara enstaka tyg med mönster var populärt i de modenyheter *Boijes Magasin* presenterade. Tyg med ränder användes i olika detaljer till klädseln och hos männen var till exempel pantalongerna gjorda av tyg med ränder. Mot slutet av årgången 1821 presenterade magasinet ett nytt tyg, där ränderna inte gick parallellt utan i radier i en cirkel startande från en gemensam medelpunkt och avlägsnade sig i alla riktningar. Detta tyg hade dock inte tagits i användning och enligt *Boijes Magasin* var orsaken till detta att ”denna uppfinning talar mera för uppfinnarens konstgenie, än nyttan och fågringen”.¹¹⁴ Alla nya uppfinningar eller idéer togs alltså inte i användning trots att de introducerades i tidskrifter.

Ibland uppmärksammade *Boijes Magasin* specifika sätt hur man klädde sig för att bli noterad, till exempel ”några cavalierer, för att utmärka sig, bruka grå pantalonger med dubbla skarlakans-listor vid sidorna”. Dessa gråa pantalonger, med ett kostbart tyg som detalj, var inte det rådande modet utan användes specifikt då man ville göra sig bemärkt. Kavaljer kan ha hänvisat till en adelsman, någon som tjänstgjorde vid hovet eller om en man som uppträdde förnämt och var välklädd.¹¹⁵ De parisiska damerna däremot ville inte använda den gråa färgen till kappor eller pälsar då den var för allmän och inte heller den svarta färgen eftersom den ”likna för mycket en domino” alltså en svart kappa som bars av präster i vissa katolska länder. Istället användes kappor i rosa eller

---

¹¹⁰ KNM 1821:8, 32.

¹¹¹ Mansén 2011, 316; MKNM 1829:5, 40.

¹¹² MKNM 1823/24:15, 119.

¹¹³ MKNM 1834:5, 48.

¹¹⁴ KNM 1821:8, 32.

¹¹⁵ KNM 1818:3,12; SAOB, ”kavaljer”, ”scharlakan”.

vitt ”allt efter deras ålder, välförståendes när de icke dölja den för sig själva”. Den kappa som sedan visades upp i modeplanschen var från Wien och den var av gul sammet och inte av rosa eller vitt såsom i Paris.¹¹⁶

Modets kärna var imitation och differentiering och det fanns två motstridiga principer där den ena var att man ville anpassa sig till gruppen och den andra var att man ville sticka ut ur gruppen. De lägre klasserna imiterade de högre klassernas sätt att klä sig och när de lägre klasserna sedan imiterade tillräckligt bra, ändrade den högre klassen modet.¹¹⁷ Denna imitation och differentieringen blev då genom exemplen ovanför också synlig i viss mån i *Boijes Magasin*, de parisiska kvinnorna ville inte bära kappor i grått eftersom färgen hade blivit för allmän och parisiska kavaljererna använde gråa byxor med listor på sidan för att stå ut ur massan.

Det manliga och kvinnliga modet hade ännu under 1700-talet vissa likheter, som till exempel användningen av färger. Under 1800-talet övergick männen till en klädsel där färggranna plagg var ovanliga och istället blev den svarta fracken populär. Fracken var lämplig som förmiddagsklädsel och ursprungligen hade en tidig form av fracken använts som ridklädsel av engelsmännen. Tillika som kvinnorna, skulle även männen klä sig olika på olika tider av dygnet samt beroende på sällskapet.¹¹⁸ Frackarna var ofta svarta eller bruna med sammetskragar och sidenfoder. Tillsammans med fracken bars västar. Västen kunde till exempel vara av piké, ett hårt tyg ofta av bomull och genom vävningen uppstod tygets mönster, vanligen täta och raka ränder.¹¹⁹

Männens hattar hade ofta en hög kulle. Halsdukarna var av silke och knöts runt halsen som en kravatt. Pantalongerna var ofta av kashmir eller av nankin, som var ursprungligen bomullstyg vanligen i (röd)gult och importerat från Kina.¹²⁰ För männen presenterades en *ridklädning* från Paris. Hatten hade en hög kulle och smala brätten och på den tillhörande modeplanschen såg man att det var en cylinderhatt. Skjortan hade bröstkrås och en krage som gick runt halsen utan öppning. Fracken var öppen i bröstet med garnering av *snörmakarearbete* metallknappar. Västen var av kashmir och de vita skinnpantalongerna var engelska. Stövlarna hade klacksporrar.¹²¹

Alla de nya kläderna och accessoarerna var inte alltid något eftersträvänsvärt och ibland fick läsarna veta om ett mode som enligt *Boijes Magasin* gått för långt. I ett modereportage från år 1818 beskrevs en halmhatt vars sidor vidgades för mycket med att ”detta mode, som nu gått till öfverdrift, efterföljes dock av många”.¹²² Då männen igen började använda korta byxor med

---

¹¹⁶ KNM 1821:8, 32; SAOB, ”domino”.

¹¹⁷ Holmberg 2008, 182–186.

¹¹⁸ Mansén 2011, 291–292, 316.

¹¹⁹ MKNM 1829:5, 40; SAOB, ”piké”.

¹²⁰ MKNM 1830:7, 55.

¹²¹ MKNM 1830:6, 48.

¹²² KNM 1818:2, 8.

knäbands-spännen till baler i Paris ansåg tidskriften detta modet mer anständigt än det tidigare bruket med vida pantalonger. Kortbyxor ansågs av *Boijes Magasin* vara mer klätt och det rätta sättet att klä sig till baler hos ministrar, ambassadörer och hos statens högsta ämbetsmän.¹²³ Det handlade alltså inte bara om att kvinnorna skulle klä sig rätt och enligt sin rang utan även männen måste vara noga med sin klädsel.

Ibland drev *Boijes Magasin* med de som följde de senaste modet och de som följde modet för långt då en notis från år 1823 yttrade ”Et fruntimmer nu för tiden, som pryder sig med alla sina nipper, återkallar i minnet anblicken af et menageri. Til hals- och armband har hon ormar, til örhängen dufvor, til en ring en liten råtta, vid urkedjan en hund, til skärpspänne fjärilar och på hufvudet en paradisfågel”. Ett menageri var en byggnad eller tält i till exempel en parkanläggning där exotiska och ovanliga djur hölls inburade.¹²⁴ Det handlade om smak och att man inte skulle bära allt det nya modet på en gång för då blev man skrattretande.

Merino-tyget var en nyhet i början av 1800-talet. Merino var ett viss slags kyprat kamgarnstyg, ursprungligen av ull från merinofår men termen kunde också användas av tyg i halvulle. Tyget var tunt och användes till exempel till klänningar och *Boijes Magasin* påpekade ”på hvita merinos klänningar se man ytterligheten” då de var nästan genomskinliga och väldigt enkla. Några år senare var det märkvärdigaste med merino-klänningarna att de hade sammetsbälten så stora att det nästan gick över hela övre delen av klänningen.¹²⁵

3.3 Modet från Wien

Modet från Wien presenterades inte i samma stil som mode-nyheterna från Paris. Då modenyheterna från Paris kunde vara en halv sida till två sidor text, var modet från Wien högst en halv sida text som förklarade den tillhörande kolorerade modeplanschen och rubrikerna löd för det mesta ”mode-costume från Wien”. Den första klädseln från Wien år 1818 var en klänning av *cambric*, ett tvåskaftat linne eller bomullsväv, med en utsydd bred bård nertill. Till klänningen skulle man bära en *spencer* av sammansatta spetsar och cambrics-remsor. Spencer¹²⁶ var en kort jacka som ofta var färggrann så att den stod ut från klänningen. Skorna hade grönt *cordenelle*, alltså linning, och skorna skulle ha små skospännen. Kvinnan på planschen satt på en stol med en bok i handen.¹²⁷ Det var sällsynt att det bara fanns en person på modeplanscher, för det mesta visades två olika klädselar och ibland ännu

---

¹²³ KNM 1818:11, 44; KNM 1820:10, 39.

¹²⁴ MKNM 1823/24:7, 55–56; SAOB, ”menageri”.

¹²⁵ KNM 1818:7, 28; KNM 1820:8, 32; SAOB, ”merino”.

¹²⁶ Namnet spencer förknippas med Earl Spencer, Persson 2009, 146.

¹²⁷ KNM 1818:4, 16; Persson 2009, 146; SAOB, ”kambrik”.

mera. Att det fanns två eller fler personer på planschen pekade mot att kläderna fyllde sitt syfte då man visade upp dem och betraktades av andra. Tidvis fanns också barn med på planscher.¹²⁸

Färger var en viktig del av klädseln och kläderna från Wien beskrevs bland annat så här: "hvit sidenklänning garnerad med hvita sidensars-fällar", "klädningen och knapparne af vattengrönt marcelline eller såkallad Couleur du Nil", "hvita handskar och rosenröda skor", "gridelin rock", "lavendelfärgad klädning af gros de Naples". Marcelin var ett billigare glansigt sidentyg och *couleur du Nil* syftade på Nilens färg. *Boijes Magasin* konstaterade i ett reportage som gick över två nummer från början av år 1831 att "Ingenting ger tydligare tillkänna et fruntimmer med smak, än färgernas harmoni". Trots att artikeln inte handlade om modet från Wien, beskrev den ändå smaken gällande klädedräkten, var än från världen kläderna eller inspirationen kom ifrån.¹²⁹

Det som reportaget om färgernas harmoni förde fram om smaken var att man inte fick klä kroppens ena hälft i en färg och den andra hälften i en annan färgs kläder. Enligt *Boijes Magasin* minskades föremålens skönhet av allt som delade uppmärksamheten och alla delar i sig kunde vara sköna men då man använde många olika färger kom effekten av skönheten att förstöras. Hur skulle man då välja den rätta färgen? Färgen skulle bestämmas genom färgen av personens hy. Till exempel ifall ens ansikte var gulaktigt så skulle man använda en gul huvudbonad för detta skulle lyfta fram det purpurroda och blåa i ansiktet. Om man hade en blåaktig ansiktsfärg skulle man använda en blå huvudbonad så att det gula och röda i ansiktet framhävdes.¹³⁰

Huvudfärgerna var enligt artikeln gult, rött och blått och man kunde åstadkomma en blandning av dessa färger. Ett diagram demonstrerade vilka färger var varandras motsatser och man kunde rådfråga diagrammet i hänseende till klädselns enkelhet eller prakt. Klädseln skulle behålla "finheten och lättheten" och de tyg med "sköna ytor, som likväl hafva något hårdt" hade en behaglig kontrast mot huden såsom kläder av sammet, krusflor eller flor i allmänhet. Även tygets täthet och genomskinlighet var avgörande. En "fetlagd" person skulle använda kläder med tätare tyg medan genomskinliga kläder passade bättre för personer av en "mindre fyllighet". De tyg som användes till plagg nära ansiktet skulle också vara genomskinliga som till exempel krusflor än till exempel den mjuka och täta kammarduken.¹³¹

Ibland kunde modet från Paris och Wien eller London presenteras sida vid sida. Oftast skedde detta genom att modenyheterna presenterade det parisiska modet och sedan visade modeplanschen upp en klädsel från Wien med en kort förklarande textsnutt om klädseln. Till

---

¹²⁸ Andersson 2013, 152.

¹²⁹ KNM 1818:9, 36; KNM 1819:1, 3; KNM 1820:6, 24; MKNM 1825:5, 40; MKNM 1831:1, 5–6; MKNM 1831:2, 15–16; MKNM 1832:3, 24.

¹³⁰ MKNM 1831:1, 5–6; MKNM 1831:2, 15–16.

¹³¹ MKNM 1831:1, 5–6; MKNM 1831:2, 15–16.

exempelvis nummer fem från år 1819 där klädsel från Wien och Paris visades upp sida vid sida (se bilaga 2). Klädseln från Wien bestod av ett klädesplagg av kinesiskt krusflor med ett skärp av krusflor och sidensars. Kragen var av *engelskt tyll*. Anmärkningsvärt var att tyllen specifikt nämndes som engelskt eftersom tyll hade börjat producerats maskinellt med stickmaskiner år 1810 i Nottingham i Storbritannien. Då tyll kunde tillverkas maskinellt, började användningen av spetsar sakta avta.¹³² Hatten som var pricken på i för klädseln var en halmhatt med fjädrar. Det parisiska klädesplagget var av tyget kambrik och även hatten var av kambrik. Halsduken var av nättelduk och handskena vita samt violetta skor. Utstyrlarna skilde sig både till utseende och material och som man ser i bilaga 2 var klädernas detaljer annorlunda från varandra. Krusflor var ett vanligt material bland annat för klänningar. Ett år tidigare nämnde modenyheterna från Paris ett nytt tyg, franskt krusflor, som imiterades de kinesiska krusfloreten och *Boijes Magasin* skrev att det franska var bättre och stadigare till klänningar.¹³³

I början av år 1828 fick herrarna veta att det nyaste modet i Wien var svarta filt-hattar med en blå *bonjour-rock* med stickade ränder kring kragen. Bonjour-rocken var en lång rock med vanligen raka flikar. Det kunde också finnas *bonjour-byxor* eller *bonjour-väst*. Namnet tydde på det franska ordet *bonjour*, alltså god dag. Till klädseln hörde också en *syrtut*, en lång rock endera för inne- eller utebruk. *Syrtuten* var av tyget *drap de Namiest* vilket *Boijes Magasin* ansåg som ett förträffligt tyg. Namnet tydde på fabriken Namiest där tyget tillverkades. Rocken hade en enkel rad av stickning kring kragen, uppslag och ficklock med dubbla rader på ärmarna.¹³⁴ År 1828 presenterades en "Mode-costym för Herrar, ifrån Wien" där en morgonrock eller *bonjour-rock* visades upp. Bonjour-rocken var alltså menad att bäras på morgonen och förmiddagen. Rocken hade många snören fästa med öglor, "i likhet med hvad Ungrarne i allmänhet nyttja". Pantalongerna var av dubbelt kashmir med stövlar och sporrar.¹³⁵ Bonjour-rocken och syrtuten kunde bytas ut mot varandra i en klädsel år 1833. Syrtuten var en så kallad *szriny*, möjligtvis uppkallad enligt någon person och rocken hade snörmakeriarbete, alltså någon slags ihop knutna snören som detalj. Den svarta halsduken skulle vara vårdslöst knuten med utstående ändar.¹³⁶

För kvinnorna år 1828 var det nyaste modet från Wien en *toque* av flor prydd med fjäderbuskar. En *toque* var en liten åtsittande damhatt vanligtvis av sammet eller filt. Kappan av kashmir hade en *pekesch-krage* och brämen var av *astrakan*, ett fint krusulligt lammskinn från sydöstra Ryssland eller delar av sydvästra Asien. Astrakan kunde även hänvisa till sådant tyg som

¹³² Brown 2015, 103; KNM 1819:5, 20; Persson 2009, 13.

¹³³ KNM 1818:8, 32; KNM 1819:5, 20.

¹³⁴ MKNM 1828:1, 8; SAOB, "bonjour-rock", "syrtut".

¹³⁵ MKNM 1828:4, 32.

¹³⁶ MKNM 1833:11, 88.

såg ut som skinn. Band eller remsor av astrakan kallades för *moscovitiska band*. Ärmarna till kappan var endera vida, då kallades de *grekiska*, eller smala. Klänningen för större sällskap kunde vara av vilken färg som helst av *gros de Naples* med ett liv garnerat med sidensars och kashmir. Gros de Naples var ett tungt silkestyg, ursprungligen från Neapel i Italien.¹³⁷

Antikens dräktskick imiterades under den först halvan av 1800-talet. I slutet av 1820-talet gick det en filantropisk våg över Sverige på grund av det grekiska frihetskriget (1821–1829) och det ordnades konserter, teaterföreställningar med mera i förmån för grekerna. Engagemanget för den grekiska saken blev också synlig inte bara i konst och litteratur, utan också klädmotet. Enligt *Boijes Magasin* skulle detta ”äfvén utöfva sitt magiska inflytande på våra moder och smaken”. Snart skulle damerna och herrarna få se *grekiska tuniker* och *ypsilantiska bareter* även i Sverige eftersom dessa redan skådats i Paris, både som grekiska klänningar och grekiska broderier på klänningarna. Entusiasmen för det grekiska, romerska, egyptiska och etruskiska hade tagit fart redan under mitten av 1700-talet som följd av utgrävningarna av Pompeji och Herculaneum.¹³⁸

Antikens stilideal nådde inte männens kläder i samma omfattning som det kvinnliga modet. För männens del handlade mera om att termerna hänvisade till Grekland till exempel västar, *gilets à la grecque*, som de parisiska männen klädde sig i enligt *Boijes Magasin*. Västen liknade kvinnokorsetten eftersom västen knäpptes bak och var försedd med spännen.¹³⁹ För kvinnor blev såväl klänningar och håruppsättningar *à la grecque* populära i början 1800-talet. Först gången håruppsättningen *à la grecque* nämndes i magasinet var år 1828 och en vanligen nämnd hårstil i tidskriften. Det grekiska blev populärt även inom arkitektur, litteratur och konstmålning.¹⁴⁰

I det första numret år 1830 visades två olika modeklädselar upp, en för damer och en för herrar. För kvinnornas del visades en *pluche-hatt* upp som var prydd med gredelina och bruna band. Plysch var ett sammetsartat tyg av bomull, ylle eller silke. Pälsen var av oskuren sammet med två slags bräm, en smalare av *chinchilla* och en bredare av *zobel*. Chinchilla är en gnagare, ursprungligen från Sydamerika och djurets päls används till pälsverk och sobel är ett mårddjur från Sibiriens barrskogsområden och dess skinn användes till dyrbara pälsverk.¹⁴¹

Sobel användes också i kantningen av en päls av brun sammet och fodret var av ryskt pälsverk. Ännu under 1700-talet fick sobel (och hermelin) enligt en överflödsförordning från år 1731 bara bäras av adeln eller dess jämlikar. Sammetshatten var av samma färg som pälsen och till

¹³⁷ KNM 1818:7, 28; MKNM 1828:2, 16; Oxford English Dictionary ”gros de Naples”; SAOB, ”astrakan”, ”toque”.

¹³⁸ Brown 1991, 103; Klinge 1994, 89–91; Mansén 2011, 295; MKNM 1826:10, 79; *Nationalencyklopedin*, grekiska frihetskriget; Persson 2009, 11.

¹³⁹ KNM 1821:4, 16; KNM 1821:6, 24.

¹⁴⁰ Klinge 1994, 77–78; MKNM 1828:6, 48; se t.ex. MKNM 1832:1, 8; MKNM 1832:2, 15–16; MKNM 1843:5, 80.

¹⁴¹ MKNM 1830:1, 8; SAOB, ”chinchilla”, ”plysch”, ”sobel”.

utstyrseln bars en sobelmuff och sammetsskor. Herrarnas klädsel var en *surtout* (numera syrtut, en lång rock för innebruk med två knapprader) av ljus brungult tyg med samma slags krage och öppna ficklock på höfterna. Tyget specificerades inte utan nämndes bara som kläde. Pantalongerna var svarta och handskarna bruna.¹⁴²

Hattar och andra accessoarer fick ofta sitt namn efter en historisk person eller huvudpersonen av en roman. Exempelvis i Wien skulle skärpet på en klänning gå upp i en spets *à la Mathilde* och en sammetshatt vara garnerad *à la Leontine*.¹⁴³ Andra exempel var en hatt med stor skärm *à la Marie Stuart* från Paris. Till turbaner kunde flor som kallades *à la Jeanne d'Arc* användas. Tyget kunde också användas till barnens kläder.¹⁴⁴ År 1831 hade hatten *à la Marie Stuart* ändrats och då var det frågan om en sammets-barret med en snibb i pannan. En klänning av *Scarron-sidensars* skulle ha ett liv *à la Marie Stuart*.¹⁴⁵ Enligt Persson var syftet inte att göra exakta kopior av de plaggen som hade namn som Maria Stuart utan man ville skapa ett mer anakronistiskt ideal.¹⁴⁶

Då greve d'Arlincourt gav ut en ny roman *Le Renégat* började frackar med namnet *à la d'Arlincourt* tillverkas. Ezilda, en av karaktärerna i boken, gav sitt namn *til en benämning af nya moder*. En hårprydnad utan blommor kallades *à l'Ezilda*. Handtaget på damernas parasoll var skulpterad *en tête d'Ezilda*.¹⁴⁷ En ung skådespelare i Paris, Leontine Fay, var förebilden för benämningen av ett nytt mode där man hade ett bart hår *à la Léontine*.¹⁴⁸ Hårklädseln kunde också vara *à la Neige*, efter ett teaterstycke kallat *la Neige*. Det var fråga om en frisyr som liknade naturliga lockar av ett sibiriskt lammskinn.¹⁴⁹

Kläder, accessoarer och hårklädseln fick sina namn även av kungligheter och man följde flitigt med deras stilar ännu under första halvan av 1800-talet. Bart hår med blommor i mitten av 1830-talet kallades *à la Donna Maria* efter Portugals drottning Donna Maria da Gloria. Detta var en uppfinning av den franska frisören Nardin.¹⁵⁰ Därmed ser man att inflytelsen kom annanstans ifrån och implementerades sedan i Frankrike varifrån den spred sig till resten av Europa.

3.4 Modet från London

---

¹⁴² MKNM 1830:1, 8; MKNM 1832:3, 24; SAOB, "syrtut".

¹⁴³ MKNM 1832:3, 24; KNM 1820:6, 24.

¹⁴⁴ KNM 1819:7, 28; KNM 1819:8, 32.

¹⁴⁵ MKNM 1831:4, 32; MKNM 1835:4, 32.

¹⁴⁶ Persson 2009, 64.

¹⁴⁷ KNM 1821:11, 43.

¹⁴⁸ KNM 1822:4, 16.

¹⁴⁹ MKNM 1823/24:8, 63.

¹⁵⁰ MKNM 1830:6, 40.

Engelska varor var populära för de ansågs vara bekväma men även för att de var industriellt tillverkade och de gjorde det möjligt att ändra om i den sociala ordningen. Daniel Purdy för fram att de tyska resenärer som i slutet av 1700-talet åkte till England var förundrade över att saker man inte kunde köpa i andra länder kunde köpas i London. Allt var tillgängligt alla tider på dygnet, på varje gata och att det som en person med pengar inte kunde köpa i staden fanns inte att hitta i resten av den materiella världen.¹⁵¹ Detta var kanske en överdrivande förklaring av resenärerna men det ger en blick i att de engelska varorna och livsstilen blev allt mer omtyckt och tidskrifterna såsom *Boijes Magasin* och *Mode Journal* i det tyska språk- och kulturområdet kunde visa upp det engelska modet i sina respektive länder.

Som i föregående underkapitel om modet från Wien kunde också utstyrselar från London vara bifogade med modenyheterna från Paris. Också här var rubrikerna i stil med ” Mode-costumer ifrån London”. I ett reportage visades en amarantfärgad päls av hermeliner och pälsen skulle användas för promenader med vagn. Klänningen var av merinotyg och kängorna var av samma färg som pälsen. I denna klädsel blev promenadernas viktighet tydlig och att man ville visa upp sin klädsel, amarant är en purpurröd färg så om man gick klädd i en purpurrödpäls var det högst sannolikt att andra lade märke till en.¹⁵²

Modet från London under åren 1818–1844 fokuserade mera på att visa upp en klädsel för ett specifikt tillfälle. Det handlade om en sorgeklädsel, klädsel för en promenad, klädsel för baler, morgon- eller förmiddagsklädsel och brudklädsel. Detta var den stora skillnaden mellan presentationen av modet från London och Wien i *Boijes Magasin*. Modenotiserna från Wien gav inte instruktioner för specifika tillfällen då kläderna skulle bäras. Även smycken saknades i modet från Wien medan notiserna från London klargjorde för hurdana smycken som skulle bäras till utstyrseln. Modereportagen från London målade upp en bild av ett rikt socialt liv med baler, teaterbesök, opera och promenader. Dagsscheman och tidtabeller för fester som publicerades i *Boijes Magasin* målade även upp en bild av ett socialt liv både för kvinnor och män. Kläderna handlade om dekoration och dräkten användes till att visa upp sig för andra. Det fanns två sociala krafter bakom modet enligt Georg Simmel. Det var människans önskan att genom att dekorera sig ge glädje till andra. Den andra kraften var att denna glädje skulle komma tillbaka i form av erkännande eller beundran av andra. Genom kläderna skapade man ett maktförhållande till andra. Man kunde manipulera andras tankar om en själv genom sitt sätt att klä sig och genom till exempel smycken.¹⁵³

---

¹⁵¹ Purdy 1998, 26–27.

¹⁵² KNM 1821:6, 24; SAOB, ”amarant”.

¹⁵³ Holmberg 2008, 182–186.

En balkklädsel från London presenterades år 1828. Håret var bart med ett rynkat tyllstycke samt en dyrbar kam i form av ett diadem lades i håret. Örhängen, hals- och armbanden var alla av turkoser. Turkos var en himmelsblå eller blågrön mineral som användes som prydnadssten. Klänningen var av ett slätt krusflor garnerat med pärlor och svarta sidensars-puffar. Livet var av blonder (ett slags skira spetsar i olika material) och sidensars samt den nedersta kanten hade en tyllremsa. Handskarna och skorna var vita men ibland kunde skorna vara av samma färg som klänningen.¹⁵⁴ Det kunde ordnas ett flertal baler under en säsong och balklänningen var en viktig del av en ung kvinnas liv. Hon kunde använda mycket tid, pengar och möda på att själv eller med hjälp sy eller ändra om sin klänning.¹⁵⁵ Kvinnorna av de högre stånden höll på med syarbeten och de bidrog till att syssla med den egna klädseln genom att brodera kragar och mössor eller virka spets.¹⁵⁶

En brudklädsel visades upp i mitten av året 1830. Håret skulle vara slätt benat i pannan, prytt med en krans vita törnrosor. Över huvudet hängde en slöja av *brysselska spetsar*. Halsbandet var av pärlor med ett kors av guld eller juveler. Det var viktigt att klänningen inte skulle ha ett släp utan brysselska spetsar skulle läggas ovanpå underkjolen *gros de Tours*. Brysselska spetsar var endera knypplade spetsar från Bryssel eller en imitation. Livet gick högt upp till halsen och skulle fästas bak. Ovanpå spetsklänningen bar man en *turkisk rock* av vitt sidensars och rocken skulle vara öppen framtill. Ärmarna var rymliga *à l'imbécille* och de gick över klänningens korta ärmar. Armbanden var av guld med juvellås. Skorna var av vitt siden.¹⁵⁷

Det har blivit klart att modet ändrades snabbt i tidskrifterna men det var en annan sak hur det i verkligheten såg ut. Lika viktigt som att ha de rätta kläderna och accessoarerna var att inte ha på sig något som var ett föråldrat mode. I en artikel om modet från London år 1826 hade en klänning rätt så rymliga långa ärmar av tråd-tyll men det påpekades att "...fast icke sådane som en tid kallades en gigot, det vill säga fylliga och vida öfver all höfva".¹⁵⁸

De unga damerna ansågs ibland gå till överdrift med modet "hvilka gerna gå til öfverdrift i alla moder eller så kallade *merveilleuses*" då det gällde näsdukar som nu märktes med grekiska bokstäver. En överdrift var enligt *Boijes Magasin* också användningen av engelska ord eller talesätt i stället för det svenska ordet. Istället för ordet svenska ordet dräng användes det engelska ordet *groom*, *plaid* istället för en skottsk kappa, *jockeys* istället för ett slags epauletter, att gå till *pastry-cook* istället för pastejbagaren.¹⁵⁹

¹⁵⁴ MKNM 1828:3, 24; SAOB, "blond", "turkos".

¹⁵⁵ Rahikainen & Vainio-Korhonen 2015, 30, 41–42.

¹⁵⁶ Hammar 1979, 66; Ilmakunnas 2018, 15.

¹⁵⁷ MKNM 1830:7, 55; SAOB, "bryssel-spetsar".

¹⁵⁸ MKNM 1826:10, 80.

¹⁵⁹ MKNM 1827:8, 64.

Modereportagens budskap var att visa upp hur en modemedveten man eller kvinna skulle klä sig om man inte ville framträda som omodern. *Boijes Magasin* i sig själv framstod som smakdomare. I Bourdieus teori om smak ingår begreppet *fält*, som har agenter, där modemagasin försökte definiera vad som var på modet och vad som var ute eller inne. *Boijes Magasin* var alltså en agent ute på *fältet* för över- och medelklassen. Man kunde se en grupps position i klassamhället genom hur en individ klädde sig. Exempelvis hade inte de som växt upp på landsbygden exponerats på samma sätt för en viss typ av mode eller kulturella artefakter. Då hade de inte heller likadan smak som de som bodde i staden. Såsom exempel kan man se de högre klasserna som var de som skrev och gav ut modetidningar, i detta fall Fredrik C. Boije och *Boijes Magasin* och de definierade vad som var inne eller inte. Tidskriften blev också ett instrument för medelklassen att ta sig uppåt i modehierarkin. De lägre klasserna hade det svårare att få sin smak klassad som äkta i samhället då de inte var de som var med och definierade smaken. De högre klasserna hade bättre tillgångar att göra sin smak den dominerande och de var då de som definierade både kulturen och den goda smaken. Bourdieu ansåg att den lägre klassen inte hade uppövats i konsten att hantera det finstiltat, som historiska referenser, ansiktsuttryck, kombinera vissa färger och veta vad som var inne eller ute i klädmotet.¹⁶⁰

Boijes Magasins åsikt var att de engelska damerna delade hedern med de svenska damerna att i allmänhet vara husliga och exemplariska mödrar. Detta återspeglade tidens anda av en borgerlig familjeidyll. Därför tyckte tidskriften det var passande att visa en utstyrsel från London föreställande en mor i en enkel vit morgonrock som hon brett som en slöja över henne sovande barn. Barnet gick, enligt det engelska bruket, bararmat och barbent till det fjärde eller femte året. Några år senare, efter prinsessan Eugénies födelse i Sverige den 24 april 1830, presenterade *Boijes Magasin* ”en morgon eller förmiddags-Costym för fruntimmer” med en lycklig mor och sitt lilla flickebarn. Kvinnan bar en mössa med blonder prydda med blommor och band. Klänningen var av *gros de Naples* med två rader av fransar i samma färg som klänningen. Barnet var klädd i en vit lång klänning med bara ärmar ungefär liknande en dopklänning. Planschen var ursprungligen från den engelska tidskriften *Ackermanns Repository*, alltså även i detta fall presenterades en engelsk mor, precis som några år tidigare.¹⁶¹

De tidiga modetidskrifterna lånade ofta texter och modeplanscher från varandra och de svenska modetidskrifterna lånade ofta bilder från franska, engelska och tyska tidskrifter. Ibland ändrade man lite på planscherna för att inte göra lånet så tydlig. *Boijes Magasin* hänvisade emellanåt till ”engelska journalen” eller ”öfversatt ifrån Fransyskan” då man ville att läsaren skulle veta att något

---

¹⁶⁰ Bourdieu 2010 (1984), 58, 239; Holmberg 2011, 208–213.

¹⁶¹ MKNM 1823/24:13, 112; MKNM 1830:6, 48; Persson 2009, 58–60.

var taget från en annan tidning. *Boijes Magasin* nämnde åtminstone tidskriften *Ackermann's Repository* vid namn men oftast lånades planscher utan att nämna saken. Exempelvis den sorgeklädsel som visades i nummer fem i årgången 1818 i *Boijes Magasin* var taget från *Ackermann's Repository* decembernumret år 1817 (se bilaga 3). *Ackermanns Repository*, utgiven av Rudolph Ackermann, var enligt Helen Persson en av de mest plagierade tidskrifterna. Som tidigare nämnt i kapitel 3.1 skrev Boije att de använde utländska tidskrifter för modereportagen.¹⁶²

Boijes Magasin hade också en liknande struktur som den tyska modetidskriften *Journal des Luxus und der Moden*. Tidskriften kallades för Mode Journalen och utgivaren var Friedrich Bertuch. Under 1800-talet fanns det ingen internationell lag som skyddade mot kopiering, vilket gjorde att det var lätt att kopiera varandra. Modetidskrifter, som gavs ut i Sverige, låg cirka en månad efter de tidskrifter som utgavs i Frankrike, England och det tyska språk- och kulturområdet. Det råder oklarheter om de tidskrifter som medgav att bilderna var tagna annanstans ifrån, hade gjort avtal om detta med de utländska tidskrifterna.¹⁶³

Modet från Paris, Wien och London hade både likheter och olikheter. Den största olikheten var modeartiklarnas utformning. Från Paris spreds de nyaste modenyheterna medan kläderna från London och Wien fick en mycket mindre plats i tidskriften. Wien och London nämndes i samband med den tillhörande kolorerade planschen, som visade upp modet från städerna istället för att beskrivas i långa texter. De alla tre städerna visade upp vinterklädsel med olika pälsar med till exempel sobel och chinchilla. Hattarna ändrades månad för månad och kvinnorna kunde själv göra ändringar i huvudbonaderna för att snabbt hålla med sig i det nyaste modet. Antiken var synligt i kläder och accessoarer från Wien och Paris. Tyger som spets och krusflor var vanligt både i kläder och huvudbonader. Ett nytt franskt krusflor ansågs bättre än det kinesiska krusfloret. För männen blev fracken ett vanligare plagg i mörka färger. Eftersom modet från London inte var lika återkommande som Wien och speciellt Paris var det följdenligt att de svenska läsarna då tog efter det parisiska modet. Detta i jämförelse med Ulla Ijäs undersökning om att borgerskapet i Viborg tog efter det engelska modet då man i Viborg läste de tyska modetidskrifterna som skrev mer om det engelska modet än det franska.

---

¹⁶² Persson 2009, 41–42.

¹⁶³ Persson 2009, 41–42; Enligt Purdy tog Bertuch mest efter den franska journalen *Cabinet des Modes*. Bertuch hade ett bakomliggande motiv gällande utgivandet av journalen, nämligen producerades en del av de varor som presenterades i journalen i Bertuchs egen fabrik, Purdy 1998, 8–9; Diskussion om återanvändning av text i pressen se t.ex. Salmi *et al* 2018 och Cordell 2015.

4 En värld av varor

Statuskonsumtion skedde på olika sätt inom olika samhällsskikt i den mån ens inkomster tillät det. Det var skillnader mellan rika och mindre rika i samhället gällande vilka handelsvaror som köptes, kvaliteten på varorna och priset på varorna.¹⁶⁴

Mycket av lyxvarorna var gjorda av material som härstammade från kolonierna såsom textilier, ädla träslag, ädla metaller, porslin, kryddor, kaffe, te med mera. Stormaktidens merkantilistiska ekonomiska tänkande präglades av idén att ett land i så hög grad som möjligt skulle vara oberoende av omvärlden och helst självförsörjande. Oftast var detta inte möjligt. Onödig import var förkastligt och med onödig import ansågs sådant som kunde ersättas med likadana inhemska produkter eller alternativa produkter. Det handlade också om att för mycket svenska pengar genom en obalans i export och import skulle hamna i ett främmande land. Lyxvaror ansågs höra just till denna onödiga import.¹⁶⁵ Det fanns restriktioner i form av de så kallade överflödsförordningarna i slutet av 1700-talet och det handlade bland annat om att kaffedrickande förbjöds men också att män inte fick klä sig i kläder gjorda av silke, siden eller sammet.¹⁶⁶ Detta kom att ändras under 1800-talet och *Boijes Magasin* visade såväl kaffedrickande som silke, siden och sammet i kläderna både för kvinnor och män.

Denna värld av varor som rubriken till kapitlet hänvisar till handlade om en värld av varor där vi inte känner koderna. Det kräver en förmåga av kulturtolkning och avkodning av signaler att förstå var det betydde att en dam i början av 1800-talet bar en kashmirsjal, trots att vi känner till materialet. Med hjälp av *Boijes Magasin* som presenterade föremålen för sina läsare kan vi försöka läsa oss till vad som var modernt och fashionabelt och för vem, hur och när? Och vad var eventuellt enligt tidningens koder löjligt, fåfängt, sprättigt? Var gick gränserna? Det blir klart att detta var en värld där det fanns en mängd föremål och textilier som vi idag inte alls känner namnet på exempelvis bordsstudsare, redingot och redikyl. Samtidigt fanns det en hel massa föremål i herrskapshemmen som vi nog känner till idag men inte äger i samma överflöd, har samma status eller är lika betydelsefulla idag. Exempel på detta är serviser i olika variationer med en massa olika tallrikar, koppar, uppläggningsfat som under 1800-talet hängde ihop med sällskapslivet.

---

¹⁶⁴ Smith 2002, 26.

¹⁶⁵ Runefelt 2004, 203–224.

¹⁶⁶ Mansén 2011, 113; Murhem & Ulväng 2017, 200–201; Rahikainen & Vainio-Korhonen 2015, 27, 29, 33.

4.1 Lyxvaror

Boijes Magasin presenterade lyxvaror med rubriker som ”Luxe-artiklar” och ”Luxe i små saker”. Sammanlagt publicerades det sex stycken sådana notiser som specifikt visade upp lyxvaror under åren 1818–1844.¹⁶⁷ Utöver detta nämndes ordet lyx i en del reportage om klädmode och heminredning. Notiserna om lyxföremål publicerades i årgångarna 1823/24, 1839 och 1840, lyx var alltså inte ett ofta förekommande eller i explicita termer artikulerat tema. Varorna beskrevs sakligt och informativt och ibland väldigt kortfattat. Det fanns dock en ironisk ton eller skojande ton om vissa varor. Precis som i reportagen om kläder beskrev de här notiserna föremålets utseende, alltså material, färg och form.

De nya lyxvarorna på 1700- till 1800-talet var exotiska livsmedel, kryddor och drycker, som te och kaffe, och användbara och dekorativa objekt som porslin, klockor, möbler, gardiner och nya köksredskap.¹⁶⁸ En del av dessa, såsom keramik, glas, möbler, klockor och dekorativa metallvaror, definierar Maxine Berg som *semi-luxuries*, halv-lyxvaror. Varorna var endera helt nya produkter eller produkter som omskapats med nytt material, ornament eller ytbehandling. Halvlyxvarorna var inte så dyra att bara eliten kunde ha råd att köpa varorna. Det lägre priset behövde inte betyda att eliten inte köpte dessa varor. De var inte heller så vanliga att det skulle ha köpts i mängder av de arbetande klasserna. Varorna ansågs som något värt att spara pengar till.¹⁶⁹

Bland annat Ulla Ijäs har fört fram att samtiden på 1700- och 1800-talen inte använde termen lyx då de beskrev varorna som av dagens forskare beskrivs som lyxvaror. Istället användes uttrycket att en vara var på modet, *à la mode*. De använde inte heller ordet smak.¹⁷⁰ Detta var också klart i *Boijes Magasin* där varor och kläder beskrevs som det nyaste modet istället för lyx. *Boijes Magasin* skrev även själv oftare ”efter det nyaste modet” än till exempel ”den nyaste smaken”. Därför var det bara logiskt att även konsumenterna använde sig av samma uttryck. Familjen Hackman i Viborg läste tyska tidskrifter och eftersom *Boijes Magasin* tog efter bland annat tyska tidskrifter stämmer det bra ihop med att man använde uttrycket ”på mode” för att beskriva en vara. Ordet lyx hade en negativ klang, det ansågs vara onödigt, ostentativt och överflödigt vilket också kunde vara orsaken till att ordet inte användes då man gav order om inköp.¹⁷¹

---

¹⁶⁷ MKNM 1823/24:2, 14–15; MKNM 1823/24:5, 39–40; MKNM 1823/24:16, 126–128; MKNM 1839:11, 172–174; MKNM 1840:5, 78–79; MKNM 1840:10, 155.

¹⁶⁸ Berg 1999, 65.

¹⁶⁹ Berg 1999, 69; Berg 2005, 44.

¹⁷⁰ Ijäs 2017, 265.

¹⁷¹ Ijäs 2017, 269–270.

Vardagliga varor i *Boijes Magasin* kunde göras mer åtråvärda genom att göra dem i dyrbart material. Valfiskben¹⁷², som tidigare använts endast till snörliv och paraplyer hade under år 1822 börjat användas även till små flätade korgar av pil eller rötter. Under våren år 1823 hade man gjort små blommor av ”fiskbens-remsor” och tapetserarna beklädde divaner och soffor med ”fiskbens-skaf”.¹⁷³

Ordet lyx nämndes också bland annat i reportagen om kläder, då främst gällande olika material i vardagliga varor. I slutet av år 1821 fick läsarna i *Boijes Magasin* veta att ”luxen i klädselborstar stiger”. Klädborstarnas rygg hade varit av spegelglas och pärlemo men det nya var att de kunde göras av kristall inramad av förgylld brons vilket gjorde dem mer lyxiga. Den nya lyxen innehöll nya material och det var vanligt att ytbehandla föremål.¹⁷⁴ Att klä föremål med en lyster av pärlemor var bekant från rokokon och var mer vanligt under 1700-talet än 1800-talet.¹⁷⁵ År 1826 fick läsarna veta att ”luxen går nu så långt” att en klumptång, alltså ett slags krustång med klumpar i båda ändorna, skulle vara av silver.¹⁷⁶ I detta fall var tonen skämtsam om att en vardaglig vara gjorts av silver för att bli ett lyxobjekt.

”... För 40 år sedan, när fåfången och flärden ännu hade sina gränser, när man var mer konservativ och det leda nyhets- och reform-systemet icke fått en så förderlig öfverhand, nöjde man sig med Adress-kort tryckte med legitima svenska eller latinska bokstäfver, (utan alla slängvänningar) som hvar förnuftig menniska kunde läsa.” *Boijes Magasin* var helt tydligt inte nöjd med de adress-kort som var på modet i slutet av år 1839. Dessa adress-kort, eller kanske bättre kända som visitkort, ingick i umgängesritualerna till herrskapsskiktets sociala liv. Då man gick på visit till någon som inte var på plats lämnade man sitt kort som tecken på att man visat dem en artighet genom att komma på visit. Då visitkortet var väldigt pråliga och utsmyckade var det något man visade upp för sin omgivning. De vara grant utstyrda, fulla med sirater, figurer, rankor och krumbukter och stilen var enligt Boije så förvrängd att det stundvis var svårt att få reda på innehållet. I den tillhörande modeplanschen visades ett adress-kort från pappershandlaren herr Marion i Paris.¹⁷⁷ Som det framgår ur citatet ansåg tidskriften att adress-kortet 40 år tidigare var bättre utan alla krumelurer och de var lättare att läsa och de nya visitkortet var för avvikande angående vad man var van vid.

---

¹⁷² Valfiskben (idag bard) är ett hornartat material från överkäken hos bardvalar. Fram till 1900-talets början användes bard till korsetter i kvinnoklädseln, *Nationalencyklopedin*, bard.

¹⁷³ MKNM 1823/24:2, 15.

¹⁷⁴ KNM 1821:10, 40; Berg 2005, 24.

¹⁷⁵ Mansén 2011, 294.

¹⁷⁶ MKNM 1826:10, 80.

¹⁷⁷ MKNM 1839:11, 172–173; SAOB, ”adress-kort”, ”visit-kort”. Med herrskapsskiktet avsågs ofrälse ståndspersoner och adel som tillsammans bildade gruppen herrskap, SAOB, ”herrskap”.

Även kuverten hade ändrat sitt format och utseende, vilket *Boijes Magasin* kommenterade som ”allt skall vara annorlunda än förr, elegant, raffineradt; kosta hvad det kosta vill”. Kuverten skulle vara präntat med granna färger, målat och tryckt med guld, silver eller av andra nyanser och vara parfymerat. Man kunde köpa färdiggjorda kuvert till brev och de var utanpå prydda med figurer, girlander och försedda med ett stort M för att man sedan själv kunde skriva antingen *Monsieur, Madame, Mademoiselle* o.s.v. Allt efter smak och tycke fanns kuvert att köpa hos herr Hedbom på Mynttorget och kostade endast tolv skilling stycket.¹⁷⁸ Denna lyx var inhemsk, man kunde köpa kuverten i Stockholm. Både visitkortet och kuverten var en viktig del av det sociala livet för herrskapet ännu under 1800-talet då man både besökte varandras hem och skrev mycket brev. Kritiken som Boije gav till de utsmyckade korten och kuverten med en ”oläslig” präntning handlade mer om stilen på korten då Boije tyckte att det var onödigt att det tog extra tid att försöka lista ut vad som stod på visitkortet, alltså vem hade besökt en. Kuvertet behövde enligt honom inte vara utsmyckade eftersom det bara snabbt revs upp för det var innehållet i kuvertet, det vill säga brevet som var det viktiga.

En artikel till ”våra läsare och läsarinor jemte andra som hafva sinne för ordning och et visst städadt skick äfven i småsaker” presenterade ett så kallat rad-papper. Rad-pappret var tryckt på veläng (ett tunt pergament) och kolorerade i flera nyanser som var linjerat för ett rakt och välskrivet brev, vers, album eller bättre skrivböcker. Rad-pappret kunde köpas bland annat hos herr Deleen¹⁷⁹ i Stockholm. Utöver detta presenterade tidskriften ett titelblad som var menat för de tyska skrivböckerna som användes på herr Müllers lektioner i Stockholm. *Boijes Magasin* ville även yttra sin tillfredsställelse över herr Müllers undervisningsmetod och lektioner som enligt tidskriften ”efter vår tanke är ganska ändamålsenlig och af väsendtlig nytta för alla älskare af Tyska språket och dess litteratur”.¹⁸⁰ Pappersvarorna var av inhemsk produktion, både det tidigare nämnda kuvertet samt detta rad-papper gick att köpa i Stockholm. Redaktionens ställningstagande var ett tydligt tillkännagivande av att de ansåg att det tyska språket och dess litteratur var något man borde kunna för att visa god smak.

I slutet av år 1823 hade platina blivit mode enligt *Boijes Magasin*. Snusdosor, rökelsekar, gafflar, skedar, knivskaft, punschbålar gjordes alla av platina.¹⁸¹ Dessa varor var halvlyxvaror bland medelklassen och billigare än silver. Bland småprylar var snusdosorna speciellt viktiga för kvinnorna och då Märta Helena Reenstierna tappade sin snusdosa år 1794 skrev hon till

---

¹⁷⁸ MKNM 1839:11, 174.

¹⁷⁹ Carl Erik Deleen (1767–1850) var en bokhandlare och boktryckare i Stockholm och han bland annat tryckte *Boijes Magasin*, Möller 1945.

¹⁸⁰ MKNM 1840:5, 78–79.

¹⁸¹ MKNM 1823/24:5, 40.

och med en annons till en dagstidning för att återfinna snusdosan.¹⁸² Herrarnas käppar var försedda med knappar som skulle tjäna som snusdosor. Käppknappen skulle vara av guld, agat (en stenart) eller bärnsten. Att snusa var vanligt både bland män och kvinnor av de högre stånden. Genom att snusa kunde man visa upp att man var sofistikerad, elegant och med sin tid.¹⁸³ Snusdosor för män av guld var sällsynta enligt tidskriften och det var vanligare att använda material som sköldpadda eller masur (ett träslag) klädd i guld. De snusdosor som var fyrkantiga hade ofta en miniatyrmålning av ett flamländskt landskap.¹⁸⁴ Att använda sköldpaddsskal hade blivit vanligt i Frankrike redan under 1600-talet och användes också i andra föremål.¹⁸⁵

Pipskaftet eller pipan var ett lyxföremål och indikerade personens status. Ett nytt slags pipskaft, som av uppfinnaren fått namnet *Gesundheits-röhr* eller sundhets-skaft, introducerades i notisen ”Luxe-artiklar” från årgången 1823/24. Pipskaftets uppgift var att befria munstycket från tobaks-olja och låta röken komma kall ur skaftet. *Boijes Magasin* ansåg att ”ingenting är mera enkelt och mindre kompliceradt än denna upfinning”. Priset på ett sundhets-skaft var mindre än ett vanligt pipskaft. Notisen meddelade inte vem som var uppfinnaren men dessa pipskaft fanns att köpa hos konstsvavaren herr Johan Wallén till ett mycket billigt pris.¹⁸⁶

Ringklockor, som man tidigare använt till att tillkalla sig tjänstefolket, var olägliga på grund av att man först måste ringa klockan och sedan vänta på tjänaren innan man kunde säga sitt ärende. En nyhet som presenterades i *Boijes Magasin* i nummer 16 i årgången 1823/24 var ett ”språkrör inom rummen” som var till för att underlätta kommunikationen mellan rummen. Ett rör med ett till två tum diameter gick från rum till rum och båda ändarna av röret var försedda med en tratt eller större öppning. Genom att säga något i tratten gick ljudet igenom röret till andra sida, där tjänstefolket genast hörde vad som sades. Det var också viktigt att i den befallandes rum ha ett lock på tratten så att inte tjänstefolket skulle höra vad som talades om dem.¹⁸⁷ Detta var klart riktat till dem som hade tjänstefolk och ett tillräckligt stort hus eller lägenhet. Även borgarnas lägenheter eller hus började växa i storlek och det var inte ovanligt att de hade till exempel en piga som bodde med dem.¹⁸⁸

Gardiner hörde till gruppen halv-lyxvaror och ur notisen ”Luxe-artiklar” från år 1823 fick de svenska läsarna veta följande av rullgardiner ”De första Rullgardiner bestodo blott i flätade

---

¹⁸² Kaartinen 2006, 97.

¹⁸³ Berg 2005, 158; Kaartinen 2006, 97; MKNM 1823/24:5, 40.

¹⁸⁴ KNM 1818:8, 32; KNM 1818:11, 44.

¹⁸⁵ Berg 2005, 44.

¹⁸⁶ MKNM 1823/24:16, 126–127; Johan Wallén kan själv ha varit uppfinnaren av varan för en genomgång med hjälp av *Svenska Akademiens Ordbok* och Google gav inga sökresultat om detta *sundhets-skaft*. Att visa upp sundhets-skaftet i *Boijes Magasin* kan ha varit ett sätt för Wallén att visa upp nya produkter och få mera kunder. Wallén nämndes även i årgången 1835, då gällande nya sy-bågar, MKNM 1835:4, 29–30.

¹⁸⁷ MKNM 1823/24:16, 127.

¹⁸⁸ Gejvall 1988, 171.

säf-mattor; modet och luxen hafva förstått at mångfaldiga dem, i samma mån som den sednare gjort sig outhärlig för det förra.”¹⁸⁹ Det nya modet och lyxen angående rullgardiner, var att framför fönstren till en balkong i vackra lanthus, ha ett tätt och vitt tyg i lingarn eller av *cambric*, som var en fint tvåskaftad linneväv. På tyget trycktes endera landskap, gotiska tempel, arkader eller fria utsikter under en klar himmel, i endera i svart eller i flera färger. På detta sätt blev rullgardinen en slags transparent, alltså något som släppte igenom ljus eller som man kunde se igenom.¹⁹⁰ Från mitten av 1700-talet hade fönstergardiner blivit passande i medelklasshemmen i England då man inte mera kunde importera tyg från Indien och istället började en inhemsk tillverkning av tyg.¹⁹¹

Nattlampor av olika slag och skepnader var något nytt i reportagen under slutet av år 1824. Nattlamporna fanns till olika priser. De enklaste och minst kostsamma gick under namnet *Veilleuse infallible* och *porte-mèche en plaquet d’argent*. Dessa fanns till salu i Stockholm hos herr Berggren på Drottninggatan till ett pris på 32 skilling banko. Den franska modejournalen *Journal de Paris* hade presenterat en mera elegant nattlampa av porslin målad med en klase av förgätmigej.¹⁹² Nattlampan var alltså efter franskt mode men det fanns inhemska varianter av lampan. Alla de nya handelsvarorna ledde till att man prövade på ett och annat och sedan inkludera en del av varorna i sina vanliga livsstandarder.¹⁹³

Allt som *Boijes Magasin* presenterades i reportagen om lyx var inte alltid sådant som man typiskt ansåg som lyx. ”Modet at afklippa öronen på Hästarne”, var något som *Boijes Magasin* placerat i ett reportage som presenterade lyx från år 1823. Ursprunget till modet eller historien gick 40 år tillbaka i tiden, till 1780-talet och till prinsen av Wales (år 1823 kung i England under namnet Georg IV), som var känd för sin extravaganta livsstil. Prinsen hade haft en häst som mist ena örat varefter man klippte bort även det andra örat. Hovfolket började härma detta och gjorde deras hästar öronlösa, varefter ”*de förnåma sprättarne (Dandys) härmade den högre adeln, de ofrälse härmade sprättarne, och Fransmännen härmade Engelsmännen*”.¹⁹⁴ Här såg man tydligt hur ett modet, som *Boijes Magasin* kallade det, spred sig från adeln neråt i samhälle och från England till Frankrike. Dessutom var det fråga om en företeelse som innehöll ett fåfängt, ytligt och fånigt beteende och att klippa öronen på hästarna var inte något eftertraktansvärt utan närmare löjligt. Ordet *dandy* från engelskan hade kommit till först i början av 1800-talet och ordet syftade på tidens kultiverade och välklädda män som ofta överdrev sin elegans och uppträdande.¹⁹⁵

---

¹⁸⁹ MKNM 1823/24:2, 14.

¹⁹⁰ MKNM 1823/24:2, 14; SAOB, ”Kambrik”.

¹⁹¹ Berg 2005, 113.

¹⁹² MKNM 1823/24:16, 128.

¹⁹³ Berg 2005, 25–26.

¹⁹⁴ KNM 1818:2, 14.

¹⁹⁵ Persson 2009, 22; SAOB, ”dandy.

Georg Simmel har i sin teori kring mode redogjort för att männens identitet inte var lika kopplat till kläder som kvinnornas. För männen var klädmotet begränsat och färgen och snitten på plaggen ändrades inte lika ofta som kvinnornas. Männen uttryckte sig på andra sätt än kvinnorna och kläderna var för männen bara ett sätt att uttrycka sig. Simmel identifierade två olika manliga avvikelser. Den första var *dandyn* alltså en modenarr som var en modeslav och en imitator som följde motet men skapade det inte. Den andra var *bohemien* som levde i överensstämmelse med motet men samtidigt gjorde motstånd mot motet och ställde sig i ett motsatsförhållande till det rådande motet.¹⁹⁶ Trots att det inte i exemplet från *Boijes Magasin* var ett klädmot som *dandyn* följde uttryckte det ändå att *dandyn* var en modenarr som imiterade adelns sätt att klippa av öronen på hästarna och *dandyn* var inte med och skapade detta bisarra mot.

Sammanfattningsvis var det som beskrevs som lyx inte bara varorna i sig, utan en utsmyckad utformning och ovanliga eller dyrbara material. Att smycka vanliga vardagliga föremål som klädborstar och adresskort var en form av lyxkonsumtion som tidningen för det mesta beskrev lite skämtsamt.

4.2 Inredning

Moderna stolar, eleganta draperier, biblioteksbyråer, eleganta soffor, stolar i gotisk stil, nya moderna möbler var bland de ting *Boijes Magasin* visade upp om heminredning under åren 1818–1844. Herrskapshemmen fick en ökad social betydelse under 1800-talet och man lade ner mer tid på utformningen av hemmet. Speciellt möbler för socialt umgänge som soffor, stolar och bord blev fler och hela mängden möbler fördubblades i hemmen mellan åren 1740 och 1860. Serviser i olika variationer med massvis av olika tallrikar, koppar, uppläggningsfat, serveringsskålar hängde ihop med sällskapslivets etikett, normer och olika variationer av tebjudningar, supéer, middagar, baler och mottagningar. Borgarna började ta efter regenternas och adelns festmiddagars sätt, menyer och placeringskoder. De rikaste borgarna ville ordna middagar, vilket ledde till att de byggde eller ordnade om sina hus så att de fick salonger och matsalar där middagarna hölls.¹⁹⁷

Sammanlagt fanns det 45 stycken notiser om inredning under åren 1818 till 1844. Notiserna presenterade olika slags möblemang, alltså själva varorna men sällan med information om hur eller var möblerna skulle placeras i hemmet. Årgångarna innehöll som mest fem eller fyra notiser om inredning (åren 1819, 1820, 1823 och 1828) men vanligen fanns det endast en eller två notiser per årgång. Flest artiklar fanns mellan åren 1819 till 1829 varefter, precis som i klädmotet, började

---

¹⁹⁶ Holmberg 2008, 182–186.

¹⁹⁷ Klinge 1994, 26; Lilja, Murhem, Ulväng 2010, 101; Ijäs 2018, 89.

artiklarna om inredningen minska i antal och åren 1839, 1840, 1842 och 1844 fanns det inga artiklar om inredning. Texterna kunde vara allt från ett par meningar till två sidor. Allt som presenterades hade inte alltid en förklaring. Notiser kunde i vissa fall bestå av endast rubriker såsom ”tvenne moderna stolar”, ”moderna fot-pallar”, ”eleganta draperier” och en plansch med möbeln.¹⁹⁸ Rubrikerna använde orden modern (22 gånger), elegant (tre gånger), götisk stil eller smak (nio gånger), nya eller nymodiga (fyra gånger) för att beskriva innehållet i artikeln, till exempel ”Nya moderna möbler”, ”Några Stolar i Göthisk stil” och ”En elegant soffa”.¹⁹⁹ Möbler kunde vara dyra men hållbara och de kunde vara av symbolisk betydelse för en persons sociala, ekonomiska och kulturella ställning. Hos bourgeoisien blev bekväma soffor och bord av mahogny allt vanligare.²⁰⁰

De beskrivande orden om inredningen som påträffades i rubrikerna användes även i själva texterna. En modern vilo-stol beskrevs som ”hela denna möbel är i classisk styl och smak, när den genom bronze och sidentyg uphöjer sjelfva trädarbetet af mahagoni”, det var alltså materialen som gjorde att stilen och smaken på stolen var enligt det som krävdes. Här framträdde även det nya träslaget mahogny.²⁰¹ Möblerna beskrevs också med orden ”i en nyare form” och ”elegant sammansättning” då gällande en modern *girandole*, en flerarmad ljusstake som dessutom var av slipat glas och brons. En kakelugn presenterades i ”god och elegant stil”, en vagg som ”enkel och smakfull” och en soffa som ”ny och elegant” med bronsdetaljer.²⁰² Att nämna modernitet var en tydlig koppling till borgerskapet och material, som siden och mahogny kunde i sig själv vara en markering till borgerskapet. Borgarna ville skilja sig från adeln vilket de kunde göra genom det moderna och skapa en egen stil.²⁰³

En så kallad läse-stol från en engelsk journal visades upp trots att den inte mera var ny i England. Eftersom stolen var mindre känd av de svenska stolmakarna och möbelhandlarna ville Boije ge plats åt den i *Boijes Magasin*.²⁰⁴ Här blev planscherns och tidskriftens funktion som en slags manual tydlig då Boije själv riktade sin kommentar direkt åt stolmakarna och möbelhandlarna. Ur teckningen såg man vad som var de nyaste möblerna och då kunde stolmakarna göra liknande stolar som på bilden. Även en biblioteksbyrå beskrevs som ”tillika graverad med den utförlighet, at hvilken snickare som helst ganska lätt upfattar constructionen, för at derefter kunna förfärdiga en dylik”. Det var alltså enligt Boije möjligt för en snickare som hade lätt att uppfatta byråns

---

¹⁹⁸ KNM 1818:4, 15; KNM 1819:10, 40; KNM 1820:7, 27.

¹⁹⁹ MKNM 1825:10, 74–75; MKNM 1828:12, 90; MKNM 1837:7, 103.

²⁰⁰ Lilja, Murhem, Ulväng 2010, 101; Ijäs 2018, 89.

²⁰¹ KNM 1819:1, 3.

²⁰² MKNM 1823/24:10, 77; MKNM 1825:10, 74–75; MKNM 1826:1, 6; MKNM 1832:10, 76. I en modeplansch från 1818 visades ett arbetsbord av mahogny, KNM 1818:9, 36.

²⁰³ Andersson 2010, 156–157.

²⁰⁴ MKNM 1825:11, 83.

konstruktion ur bilden och att utan desto mera instruktioner kunna göra en liknande byrå (se bilaga 4).²⁰⁵ Möbler gjorda i verkstäder i Stockholm kunde enligt Boije tävla med de utländska i fråga om elegans, smak och arbetets kvalitet. Han påpekade att man blev villrådig i valet av möbler då de behagade och tillfredsställde ögat och att han hellre hänvisade läsarna till att gå till en möbelverkstad för att se på byrån som fanns på planschen till artikeln, då planschen bara kunde lämna en ofullständig bild av den utförda och raffinerade varan.²⁰⁶

De möbler som *Boijes Magasin* skrev om visade tydligt ett överklasshem. Material som användes till möblerna var mahogny, brons, siden och själva möblerna som soffor, bokskåp, pianon och rum som salonger hörde hemma i interiören hos överklassen samt det växande borgarhemmet. Då de vanliga arbetarlägenheterna ofta hade ett rum eller ett rum och kök där man gjorde allt i samma rum, lagade mat, åt, sov, och umgicks, målade *Boijes Magasin* upp en bild av en lägenhet eller hus med många olika rum.²⁰⁷ Hus eller lägenheten skulle till exempel ha en modern skrivbyrå eller så kallad *secrétaire-bibliothèque* som ”efter behag prydas med mer eller mindre bronz” eller en biblioteksbyrå, som beskrevs med orden bekvämlig och ändamålsenlig samt ett bokskåp i nygotisk stil vilket tydde på ett hem fyllt med böcker och där man satt vid skrivbyrån och läste och skrev.²⁰⁸

En vagga presenterades i början av år 1826 då prinsessan Josefina väntade barn. Tidskriften poängterade att det inte var ett kungligt barns vagga men ”likväl enkel och smakfull” och utgjorde en vacker möbel för de mödrar som älskade att göra barnkammaren till något mer än blott en pigkammare.²⁰⁹ Här lyftes kvinnans roll som inredare upp och samtidigt det faktum att man hade möjlighet till att endera ha en skild barnkammare eller att ha möjligheten att inreda pigkammaren. Ett av dåtida tidskrifters syfte med texter och artiklar om inredning var att bilda kvinnorna och leda dem åt rätt håll gällande inredning i hemmen. Kvinnorna kunde alltså se på exempel ur inrednings- och mönsterböcker för att lära sig och få kunskap om hur inredningen i hemmet skulle utformas.²¹⁰

Pianot blev en statussymbol och ett borgarhem var inte komplett utan det. Borgardöttrar tog pianolektioner och under bjudningar i hemmen kunde dottern sedan uppträda för gästerna.²¹¹ *Boijes Magasin* publicerade flitigt olika musikstycken med noter.²¹² Två olika pianon presenterades

---

²⁰⁵ KNM 1822:8, 31.

²⁰⁶ KNM 1819:7, 27.

²⁰⁷ Gejvall 1988, 171.

²⁰⁸ KNM 1820:5, 19; KNM 1822:8, 31; MKNM 1828:11, 82.

²⁰⁹ MKNM 1826:1, 6.

²¹⁰ Kåberg 2015, 203.

²¹¹ Klinge 1994, 140.

²¹² Se t.ex. KNM 1818:12, 46; KNM 1821:11, 43; MKNM 1825:7, 54; MKNM 1829:3, 23; MKNM 1838:4, 60; MKNM 1842:3, 42.

även i magasinet, ett *flygel-fortepiano* från Weimar presenterades i modenyheterna år 1822 och ett *flygel-fortepiano* i götisk stil år 1829 med tillhörande plansch.²¹³

I den övre klassen gjorde man besök av olika slag till varandra och man underhöll människor i sina hem. Genom att besöka andras hem kunde man se det senaste modet i en viss krets. Det var till exempel fullt möjligt att man spenderade pengar på en så kallad social konsumtion, alltså köpte varor hem istället för att lägga pengar på lämpliga vinterkläder.²¹⁴ Kvinnan i överklassfamiljen var ofta med om planeringen för ekonomin för hushållet. Det fanns ofta klara strategier hur hemmet skulle reflektera familjens rang och värdighet samt familjens egen smak, vilken inte var något som man självständigt bestämde utan smaken hängde ihop med familjens sociala ställning. Genom sin goda smak visade man att man hörde hemma till ett visst socialt skikt.²¹⁵ Till exempel i England gick de största utgifterna bland överklassen till inredning och hus.²¹⁶

Det går ändå inte att utläsa vem som gjorde det slutliga beslutet om inköpen, även om någon vara var specifikt marknadsfört till män eller kvinnor. Att upprätthålla ett socialt liv och att underhålla gäster var ett slags arbete där konsumtion hade en naturlig del. Denna typ av konsumtion betydde inte att en kvinna spenderade sin mans pengar meningslöst utan konsumtionen hade ett rimligt syfte som kunde vara demonstrering av status, yttring av politiska, ekonomiska eller sociala allianser samt naturligtvis personliga preferenser.²¹⁷

”Man fördömmar Luxen, man skrifver emot dess missbruk och tiltagande; men man vill ickedestomindre hafva granna möbler: de måste således finnas, och det vore sannerligen emot vårt intresse, om vi icke äfven genom deras nyare och smakfullare förfärdigande sattes i tillfälle at stundom dermed tilfredsställa våra läsare.”²¹⁸ Detta citat från början av år 1819 gav en bra bild om samhället under början av 1800-talet, lyx och överflöd kritiserades men man ville ändå vara med i det växande konsumtionssamhället genom att till exempel införskaffa de nyaste och smakfullaste möblerna. Uttrycket ”tillfredsställa våra läsare eller läsarinna”, var ett ofta återkommande uttryck som Boije använde. Trots att lyxen var kontroversiellt ville *Boijes Magasin* ändå visa upp den för sina läsare eftersom de visste att det var det som läsarna ville se och läsa om i tidskriften. På basen av prenumerantförteckningen såg man att de läsare *Boijes Magasin* ville tillfredsställa hörde till den övre klassen samt medelklassen. Detta var möjligtvis en av orsakerna till att tidskriften blev så

---

²¹³ KNM 1822:4, 16; MKNM 1829:12, 93.

²¹⁴ Murhem & Ulväng 2017, 202.

²¹⁵ Berg 2005, 236; Stobart 2015, 83–84.

²¹⁶ Berg 2005, 39.

²¹⁷ Ijäs 2018, 87–88; Den ostentativa konsumtionen var det viktigaste uttrycksmedlet för bourgeoisien och det var nödvändigt för dem att skapa en egen kulturell kontext där deras värderingar var de bestämmande, Smith 2002, 26–27, 120.

²¹⁸ KNM 1819:7, 27.

långlivad eftersom den skrev om sådant läsarna ville läsa om samt beskrev modet istället för att ta ställning till det. Redaktionen visade tydligt att de ville göra tidningen enligt läsarnas intressen. Enligt tidskriftens egna ord försökte de tillfredsställa alla läsare, i alla klasser, vilket de dock inte gjorde. Boije förtydligade aldrig vad han menade med alla klasser.

Boijes Magasin hävdade själv grunderna för det snabbt växlande modet och yttrade själv ”modet fodrar beständiga omvexlingar”, vilket dock inte berodde på att varorna var fränstötande, utan för att man tröttnade på dem och man vill se nytt. Allt det som var lyxvaror var inte alltid framkallat av behovet. Tidigare hade man värdesatt möbler, som till exempel varit ens föräldrars möbler men enligt tidskriften var dessa tider nu förbi och vem ville skämmas för att ställa fram den förgyllda karmstolen då de moderna lade fram mahognystolar och vem skulle heller vilja behålla samma möbler som man haft under förlovningstiden en lång tid sedan.²¹⁹

Från slutet av år 1827 dominerade den så kallade götiska stilen, nygotiken, inredningsnotiserna. Gotiken hade fått ny aktualitet i västra Europa genom möbelkonstnären Thomas Chippendale i Storbritannien och i Sverige kallades nygotiken för götisk stil eller Oscar I:s stil. Termen användes inom inredning från cirka år 1820 framåt, främst om skåp, skärmar och silver- och gjutjärnsföremål som försågs med gotiska formelement.²²⁰ De svenska läsarna fick genom *Boijes Magasin* veta att den götiska arkitekturen spred den götiska stilen även till möbler och husgeråd. Från nummer nio år 1827 fram till slutet av år 1829 nämndes endera götisk stil eller götisk smak i rubriken till alla notiser om inredning. Det var frågan om stolar, en spis, en glas-lykta, husgeråd (nycklar, eldgafflar, borstar, klocksträngen etc), en spegel, bokskåp, ett piano och en bordstudsare.²²¹ Detta förklarades med att de flesta planscherna i de engelska modejournalerna visade möbler i den götiska stilen. Enligt *Boijes Magasin* var det nödvändigt att använda och bruka alla möbler i samma stil och i enlighet med byggnaderna. Boije kallade det för ”et verkligt misstag på smak” ifall fasaden på huset var annorlunda än interiören. Eftersom det i England fanns i jämförelse till andra länder ännu många byggnader i götisk stil hade man låtit göra nya möbler i gammal stil.²²²

Ett finare pendelur eller ”en modern bordstudsare i göthisk stil” visades upp i årgången 1829. Enligt notisen var den ”ytterst elegant och smakfulla ... i en sann vacker göthisk stil”. Bordstudsare hade börjat framställas i Paris och fanns nu till salu även i Stockholm hos ”Herr Fabrikören Engelbrechten”.²²³ Pendeluret kunde räknas till gruppen halv-lyxvaror.

---

²¹⁹ MKNM 1825:10, 74–75.

²²⁰ *Nationalencyklopedin*, ”Konsthantverk”.

²²¹ MKNM 1827:9, 70; MKNM 1827:10, 80; MKNM 1828:3, 24; MKNM 1828:10, 80; MKNM 1828:11, 82; MKNM 1828:12, 90; MKNM 1829:4, 31; MKNM 1829:7, 54; MKNM 1829:12, 93.

²²² MKNM 1827:9, 70.

²²³ MKNM 1829:4, 31.

4.3 Ett liv närmare naturen

Den nya idealmiljön under 1800-talet var det engelska lantstället och herrgårdar utan adliga förtecken. Till den engelska stilen hörde promenader, utflykter, jakt, ridning, alltså ett aktivt uteliv.²²⁴ I *Boijes Magasin* blev det nya idealet tydligt genom artiklarna och planschererna med trädgårdsbyggnader och annat som tillhörde livet på landet. Sammanlagt fanns det 31 artiklar med tillhörande planscher i tidskriften mellan åren 1818 och 1844 om allt från kojor, broar, gungor, trädgårdsstolar till byggnader och badhus.

Den götiska stilen var synbar även i trädgårdarna, på sommaren år 1818 presenterade *Boijes Magasin* en ”trädgårds-byggning i göthisk stil”. Intressant var att detta skedde 10 år tidigare än vad den götiska stilen blev synlig i hemmets inredning i tidskriften. Byggnaden kallades av engelsmännen för *cottage* som betydde ungefär koja, backstuga eller hydda för det svenska språket hade inte ännu år 1818 en exakt översättning för ordet. En *cottage* fyllde även ändamålet av ett boningsställe för ett mindre hushåll och därigenom förenade nyttan med det pittoreska och romantiska. Attribut som grann, lantlig och götisk användes också om byggnaden. Det var inte fråga om någon liten byggnad, utan det var frågan om ett hus med förmak, en matsal, ett kök, ett skafferi samt fyra rum i övre våningen. Under matsalen låg en källare och det stora förmaket. Tjänstefolkets rum var några trappsteg lägre än de övriga, ”men ingalunda synligt eller menligt för byggnadens yttre utseende eller fägring”.²²⁵ Redan från först början år 1818 lade *Boijes Magasin* grunden för vem dessa artiklar var riktade till, det vill säga de med tillräckligt stora resurser samt de som hade tjänstefolk.

Tidskriftens sätt att presentera överdådiga ting för trädgårdar togs inte alltid väl emot av läsarna. Angående en dekoration till en vattenkälla i en park berättade Boije att somliga ”...likväl gjort dervid anmärkningen, at verkställigheten derad endast vore användbar för den förmögnare...” varefter en vattenkälla i ”lättare styl eller mer lätt utförliga” presenterades som ”torde uppfylla ändamålet at vara pryddig, men mindre kostsam”. Artiklarna i *Boijes Magasin* var tydligt riktade till två olika typers läsare; de som hade stora resurser och de som hade stora behov men små resurser, varifrån också medelklassen föddes. Till exempel hade skeppsbroadeln i Stockholm redan under 1700-talet börjat visa upp sin nyriktedom genom klädsel, inredning och bostäder och under 1800-talet började de rikaste bönder bygga sina gårdar allt större och herrgårdsliknande.²²⁶

---

²²⁴ Mansén 2011, 291.

²²⁵ KNM 1818:2, 6.

²²⁶ Nyberg & von Wachenfeldt 2015, 7.

Boijes Magasin lyfte ofta fram att den presenterade anläggningar för trädgårdar och parker som var till en verklig nytta samt som kombinerade nyttan med ett behagligt utseende på anläggningarna. Tidskriften skrev bland annat följande ”Vi hafva ofta tillförne yttrat oss at byggningar, hvilkas egentliga ändamål är ekonomiskt, kunna och böra äfven til sit yttre få en viss prydlig het, et pittoreskt utseende, som gör dem användbara til förskönande af en passande local eller i en park...”. I detta exempel handlade det om ett tvätt-hus, som gjordes prydligt för att försköna de parker eller platser där tvätt-huset placerades. Den tillhörande planschen var tagen ur en engelsk journal.²²⁷ En annan anläggning som också kombinerade nyttan med ett behagligt utseende var en iskällare för en park eller annat ställe. Byggnadssättet refererades ”till det vanliga sättet”, med en kort beskrivning därutöver, vilket betydde att läsaren måste ha någon slags kunskap om iskällare från förut för att veta vad som menades med det vanliga byggnadssättet.²²⁸

Man skulle spendera tid ute i det gröna och då skulle trädgårdsparken vara behaglig för ögat. Förutom de redan presenterade anläggningarna fick tidskriftens läsare under åren 1818 till 1844 bekanta sig med små kojor, gungor, trädgårdskanapér (en slags soffa med stoppad rygg och sits), trädgårdstolar och solskärmar. Kojorna var både behagliga för ögat och för nytta såsom mjölk-kammare, vakthus eller redskapshus. Till sommarnöjen hörde en gunga, men ofta såg man dem enligt *Boijes Magasin* inte så prydliga som smaken och tidevarvet fodrade och till och med så försummade att deras yttre behag inte lockade till sig. Därför ansåg tidskriften det nödvändigt att visa upp en plansch med en gunga som var prydlig nog att läggas upp i en park.²²⁹ *Boijes Magasin* använde liknande ord för att beskriva trädgårdsmöblemanget som till beskrivningen av hemmets inredning. Ord som behaglig, enkel, götisk stil användes men också ädel och tarvlig.

Det som *Boijes Magasin* kallade för ”Små detaljer til förskönande af Trädgårdsparken” var inte alltid små detaljer utan det handlade om lusthus för ”ett bildat större sällskap”, ett tempel i ”en ädel, enkel stil”, ett kapell och olika trädgårdsbyggnader. I stil med den interiör *Boijes Magasin* visade upp som den nyaste och modernaste, var även trädgårdarna tydligt riktade för herrskapet och de som hade pengar och stora gårdar eller landställen. Det var ofta den engelska smaken eller ”såsom bruket är i England” som hänvisades till i tidskriften.²³⁰

Under de cirka 15 första åren av *Boijes Magasin* var inredningen av hemmet och trädgården eller parken en viktig del av tidskriftens innehåll. *Boijes Magasin* gjorde sitt yttersta för att försöka tillfredsställa sina läsa res behov genom att presentera både dyrare och billigare varianter

---

²²⁷ KNM 1822:12, 46.

²²⁸ KNM 1818:8, 31.

²²⁹ 1818:3, 10; KNM 1819:1, 3.

²³⁰ MKNM 1833:9, 66; MKNM 1833:10, 76; MKNM 1834:8, 63.

av såväl möbler som trädgårdsbyggnader. Alltid behövdes ingen förklarande text för möblerna utan planscherna fick räcka som vägledare i det nyaste modet. Nya material, som mahogny, blev allt vanligare bland borgerskapet. Under de sista åren av *Boijes Magasin* blev möbler och inredning för både hem och trädgård ett allt sällsyntare ämne i tidskriften. Det innehåll som visade upp olika varor eller kläder började ge utrymme åt annat litterärt stoff och följetonger.

4.4 Nymodiga uppfinningar

Genom konsumtion av varor kunde man visa upp sin plats i samhället, tillhörighet till en viss social grupp och visa upp en viss livsstil. Vid sidan av lyxvaror och inredning skrev *Boijes Magasin* också om nya uppfinningar eller uppdaterade versioner av olika varor då ”nya uppfinningar (stundom gamla, som, åter uptagne, blifva nya) följa på hvarandra i alla menckliga uppfinningarnas grenar och då vi gjort det til vårt föremål at magasinera äfven de obetydligaste”. Dessa nymodiga uppfinningar var bland annat nya sätt att röra sig som draisinen (en tidig version av cykeln) och rörliga hjul-axlar till vagnar från London och tillbehör till bland annat det vardagliga livet som pannhattar till brännerieredskap, en ny uppfinning till vävstolen att hantera skottspolen, en sybåge, en kaffekokare och stentrycket vilket möjliggjorde att *Boijes Magasin* trycktes i stora upplagor.

En draisine²³¹ eller en tidig form av cykeln var en nyhet år 1818 och artikeln beskrev detaljerat hur man skall använda sig av en draisine (se bilaga 5). Den stora skillnaden till dagens cykel var att draisinen inte hade några pedaler vilket gjorde att man måste ha styrka i benen för att komma upp för sluttningar. ”At detta åkdon endast är användbart på hårda, banade vägar, och blott gagnetlig för den arbetande klassen men icke för Sybariten, finner man lätt af constructionen och af sättet hvarpå det nyttjas”. Enligt texten var draisinen menad för den arbetande klassen och inte för de högre klasserna eller så kallade ”njutningsmänniskan”.²³² Detta betydde inte att artikeln i sig var riktad till arbetare utan främst som information åt de högre klasserna.

Andra former av färdmedel var ”en modern caleche med rörliga hjulaxlar”. Caleche eller kalesch, var ett två- eller fyrehjult åkdon med kuskbock. Enligt *Boijes Magasin* gjordes alla vagnar från slutet av 1810-talet i London med rörliga framaxlar. Sättet hade inte ännu blivit allmänt i Sverige. Boije gav en uttömlig beskrivning av vagnens huvudsakliga förmåner samt en detaljerad beskrivning över hur uppfinningen var konstruerad. Den kalesch som visades upp på planschen beskrevs som ett modernt och elegant åkdon efter den nyaste engelska smaken ”som förenar korthet

---

²³¹Tysken baron von Drais var mannen bakom den nya uppfinningen och ordet draisine kom från hans efternamn, *Oxford English Dictionary*, ”draisine”.

²³²KNM 1818:3, 9; SAOB, ”sybarit”.

och fasthet i sin sammansättning”.²³³ Alla de nya varorna spreds inte lika fort till Sverige om man jämför med klämodet. Det var i början av år 1819 som tidskriften första gången nämnde de nya rörliga hjulaxlarna och sedan ett år senare presenterades kaleschen och Boije nämnde då att den inte ännu blivit vanlig i Sverige.

I slutet av år 1824 presenteras ”En kaffe-kokare af en ny uppfinning” som gick ut på att använda ånga till att koka kaffe. Detta var inte bara en intressant uppfinning utan även förmånlig i ekonomiskt avseende enligt tidskriften. Kaffekokaren sades göra mycket gott kaffe och av en låda malet kaffe fick man tre koppar starkt och rensmakande kaffe. Redaktionen hade själv provat på uppfinningen och de hade kommit fram till att ”denna uppfinning förenar de begge hufvudförmånerne: godt kaffe och hushållning därmed”. Uppfinningen tillhörde bröderna Müller i Berlin men i Stockholm kunde man inhandla kaffekokaren hos bleckslagaren herr G. Klemming på Drottninggatan. Kaffekokaren fanns att köpa i olika storlekar med ett pris på 4 till 5 riksdaler banko. Texten förklarade också tydligt hur kokaren skulle användas.²³⁴

Nästan 20 år senare utropade *Boijes Magasin* ”Kaffé är en förträfflig dryck!” i en artikel riktad till tidskriftens läsarinnor om ”Kaffe-trädet”. Kaffet utgjorde ett behov för både högre och lägre klasserna och det fanns en lång lista med vilka fördelar kaffedrickande hade, ”uppväcker en angenäm värma i magen och befordrar matsmältninge, retar hern-organernes verksamhet, förtager sömn och tröghet, samt underhållet munterhet”.²³⁵ Vid sidan av dessa så kallade hälsofördelar så förknippades kaffe- och tedrickande med ett önskvärt beteende som att göra affärer, hålla samtal och agera och tala intelligent.²³⁶ Olika nya sätt att framställa kaffet kunde ännu vara en nyhet och genom att hålla sig uppdaterad om de nyaste sätten kunde man visa att man följde med sin tid. En distinktion mellan den övre och lägre klassen blev synlig då den övre klassen kunde utan dröjsmål köpa de nya uppfinningarna.

Vid sidan av kaffet introducerades läsaren också till te-plantan och dess historia. Tebusken växte i Kina och Japan och tebladen plockades tre gånger per år och de blad man plockade till först var de bästa och dyrbaraste. Detta te kallades för kejsar-te och det var till för det kejserliga hovet och de förnäma i Kina. Handeln med te var viktigt också under 1800-talet och *Boijes Magasin* nämnde att teet numera hade blivit så allmänt att den utgjorde en nödvändighetsvara över hela världen och i England drack man te flera gånger om dagen. Under 1800-talet blev både kaffe, te och socker en vardaglig del av arbetarklassens kost i England. Före teet hade varit känt i Sverige var kanelvatten

---

²³³ KNM 1819:2, 7; KNM 1820:2, 6.

²³⁴ MKNM 1823/24:14, 114–115.

²³⁵ MKNM 1842:7, 111–112.

²³⁶ Berg 2005, 230; Kaartinen 2006, 94–96.

sällskapsdrycken för de ”rika och förnäma”.²³⁷ Texten gav ingen förklaring för hur man skulle framställa te eller i vilka situationer te skulle drickas men som texten själv nämnde var te en nödvändighetsvara och bekant redan för många.

Både te och kaffe var alltså nödvändigheter och inte mera något lyxigt i mitten av 1800-talet och dryckerna dracks, både bland den övre och lägre klassen. De som hade råd kunde investera i smakfulla och dyrbara föremål som användes då man serverade och drack te eller kaffe. Tedrickande var en ritual eller ceremoni och ett perfekt sätt att visa upp sina föremål som hörde ihop med teet så som tebord och porslin. Nya tebord av glas, *tables à thé en mosaïque*, fick en längre presentation då de ingick i artikeln ”Luxe-artiklar” år 1823. Kamémålningar i antik stil, med huvud eller hela figuren, målades på ett tjockt sidentyg som klipptes ut och fästes på baksidan av glaset till bordet vilket gjorde att det såg ut som att det var målat direkt på glaset. Foten till bordet bestod av smala järnstänger som var överklädda med träd som gjorde bordet starkt och stadigt.²³⁸

År 1798 uppfann den tyska uppfinnaren Alois Senefelder stentrycket. Stentrycket, även kallad litografi, var en relativt ny metod ännu i början av 1800-talet, men började sakta ta över som tryckmetod. Litografin tålde stora upplagor och den var en lämplig tryckmetod för att trycka tidskrifter.²³⁹ Litografin möjliggjorde alltså att *Boijes Magasin* kunde tryckas i stora upplagor bland en av de första i Sverige. Ett långt reportage om stentrycket och dess uppfinnare Alois Senefelder gick över fem nummer i årgången 1819. Läsaren kunde inte undvika Boijes entusiasm över denna uppfinning och det var enligt Boije på tiden att tidskriften kunde utförligt informera om uppfinningen och visa ett porträtt av Senefelder.²⁴⁰ Litografin möjliggjorde de högklassiga planscherna i tidskriften och de var en viktig del av innehållet.

En av planschens funktioner var att fungera som modell då man sydde kläder själv eller då sömmerskor och skräddare sydde upp kläder till privatpersoner. Planscherna fungerade också som modell för möbler och trädgårdsanläggningar. Även handlare kunde med hjälp av tidningen skaffa de nyaste modeaccessoarerna, tyger och färger för att säljas i affären. Bourdieu påpekade att smaken gällande till exempel kläder reglerades genom ens uppväxtförhållanden och att det var möjligt att utbilda sig till en god smak. Då kunde *Boijes Magasin* och de detaljerade planscherna och reportagen ses som en utbildare av smaken eftersom den framförde den så kallade legitima smaken av överklassen.²⁴¹

---

²³⁷ MKNM 1844:7, 110–111; Smith 2002, 121.

²³⁸ Berg 1999, 72; MKNM 1823/24:2, 14.

²³⁹ Johannesson 1978, 12, 23.

²⁴⁰ KNM 1819:8, 30–31, KNM 1819:9, 34–35; KNM 1819:10, 38–40; KNM 1819:11, 41–42; KNM 1819:12, 46–47.

²⁴¹ Hammar & Rasmussen 2001, 35; Holmberg 2008, 208–213.

Med hjälp av modeplanscher blev klädmodet en nyhetsfråga och enligt Lena Johansson slogs lokala traditioner ut på grund av att det fanns ett behov ”att demonstrera tillhörighet till den urbana universalkulturen”.²⁴² Samma modeplanscher som fanns i vissa tidningar kunde köpas enskilt i boklådor så att konsumenten kunde ta med planschen som mönster till skräddare och sömmerskor. Modeplanscherna lade grunden till modedefotografiet, som började bli allt vanligare i modemagasin på 1900-talet.²⁴³ Tidskrifterna med sina modebilder gjorde att läsarna en gång i månaden fick se det nyaste klädmodet. Klädhandlarna hölls inte med i denna ändring och de kunde inte visa upp det senaste modet i lika snabb takt. Detta förstörde de franska klädhandlarnas exklusiva rätt till att presentera det nyaste nya. Handlarna presenterade det nyaste modet med cirka sex månaders intervaller.²⁴⁴

De nyaste verken av stentryck lades fram i hemmet då man hade besök, så att alla kunde beundra bilderna. Det var på samma gång en statussymbol att ha råd att prenumerera på en tidskrift som sedan ställdes fram under fester och sammankomster.²⁴⁵ Utanför större stadscentrum var det tidskrifter, noveller och brev som hjälpte till att sprida den västeuropeiska konsumtionskulturen. Tidskrifternas texter med tillhörande planscher gjorde det möjligt att tillverka billigare kopior av föremålet. Läsandet var en avgörande kraft som formade konsumenters längtan för estetiska varor som signalerade en viss livsstil. Modetidskrifterna försökte också fylla ett tomrum på marknaden mellan försäljare, producenter och köpmän. Det är dock svårt att veta i hur stor del tidskrifterna påverkade de val som den individuella konsumenten gjorde.²⁴⁶

4.5 Kläder och accessoarer som lyxvaror

Det fanns en skillnad på kvinnor och mäns relation till varor. Studier kring kvinnor och mäns testamenten i England under 1700-talet visade en tydlig skillnad mellan deras relation till varor och det framkom att kvinnorna hade ett större känslöförhållande till sina varor. I kvinnans testamente fanns till exempel möbler, hattar och porslin medan det i en mans testamente ofta fanns pengar, djur och jordområden. Kvinnan testamenterade bort sina varor en och en medan mannen testamenterade sina ägodelar på ett mer allmänt plan.²⁴⁷ Ulla Ijäs studier om familjen Hackman i Viborg har visat att kvinnan inom handelseliten skulle klä sig så att det överensstämde med mannens sociala status. Inom

---

²⁴² Johansson 1978, 125.

²⁴³ Johansson 1978, 125; Salo 2005, 67.

²⁴⁴ Purdy 1998, 121.

²⁴⁵ Laitala 1994, 101.

²⁴⁶ North 2017, 102–108.

²⁴⁷ Berg 2005, 238–239; Sundelin 2009, 111.

handelseliten skulle alla agera enligt sin sociala status och inte överskrida linjen mellan anständighet och överskott.²⁴⁸

Nya och dyrbara material innebar lyx inom alla områden. Möbler av exotiska träslag fyllde de välbärgades smakfullt inredda hem, och bland textilierna kom kashmirullen och den ”äka kashmirsjalen” att bli 1800-talets statusvara och modeplagg. Den äka kashmirsjalen användes av de som Helen Persson kallar för samhällets absoluta toppskikt. Kashmir är ett speciellt sorts vävt tyg av kashmirgetens bottenull men även imitationer som vävts enligt samma teknik kan kallas för kashmirtyg. Kashmir är ett område i Indien och de äka kashmirsjalarna kom just från Indien och Orienten.²⁴⁹ Det var fransmännens tåg till Egypten år 1798 som startat en vurm för kashmir och de hämtade med sig dyrbara kashmirsjalar, som i Sverige först kallades för äka turkiska sjalar.²⁵⁰

Boijes Magasins artikel om Kashmir-geten förevisade för läsaren att ”modet och bruket af shawlar som nu är så allmänt var icke så allmänt af våra mormödrar”. Sjalarna kunde knytas vårdslöst runt halsen, nästan på samma sätt som sjömännen använde sina silkeshalsdukar. Kashmirsjalar var också användbara tillsammans med sorgeklädsel för damer. Hur man sedan skulle bära upp sjalen var också viktigt. För de modemedvetna fanns det kurser man kunde gå för att lära sig hur man skulle bära sjalen. I *Boijes Magasin* blev kashmir allt vanligare för kvinnor även i andra plagg än bara sjalar. Till exempel turbaner kunde göras av kashmir. En bajadär, alltså ett plagg som skulle viras runt huvud och hals, från år 1821 skulle vara av yllekashmir. Det blev tydligt att kashmir kunde blandas med andra tyger och göras i billigare varianter. *Sautoirs*, alltså små halskläden, hade varit av kashmir eller silke men från år 1819 kunde de även vara av svarta spetsar eller broderat nättelduk, ett finare tyg av linne eller bomull, men ursprungligen av näselfiber, varav namnet.²⁵¹

En klänning av franskt kashmir presenterades år 1820 men utöver detta framgick det aldrig varifrån kashmiret kom ifrån. En redingot (en knälång och ofta dubbelknäppt långrock)²⁵² skulle år 1829 vara av kashmir med en garnering av sidensars. På ett bröllop i Paris bland ”personer af den högre folk-klassen” var kvinnorna klädda i plagg av kashmir, såväl sjalar som klänningar, till ett värde på 12 000 riksdaler.²⁵³ Det fanns en variation kring vilka plagg var av kashmir för kvinnor

---

²⁴⁸ Ijäs 2018, 88–89.

²⁴⁹ Brown 1991, 107; Persson 2009, 17–18, 84; Förekomsten av det svenska ordet kashmir var år 1798 i boken Norrköpings Minne av en pastor Sundelius och de följande exemplen i *Svenska Akademiens Ordbok* kom från olika former av tidskrifter av samma slag som *Boijes Magasin* under 1810–1840-talet. Det var alltså just i dessa tider som ordet började användas i det svenska språket och förekom just i olika mode- eller kvinnotidskrifter, SAOB, ”kaschmir”.

²⁵⁰ Mansén 2011, 295; MKNM 1835:8, 61–62.

²⁵¹ KNM 1819:4, 15–16; KNM 1820:2, 7; KNM 1822:1, 4; KNM 1822:7, 28; MKNM 1829:1, 8; MKNM 1823/24:7, 55; MKNM 1823/1824:11, 88; MKNM 1835:8, 61–62; MKNM 1844:9, 144; Persson 2009, 17; SAOB, ”nättelduk”.

²⁵² SAOB, ”redingot”.

²⁵³ KNM 1819:4, 15–16; KNM 1820:2, 7; KNM 1822:1, 4; KNM 1822:7, 28; MKNM 1829:1, 8; MKNM 1823/24:7, 55; MKNM 1823/1824:11, 88; MKNM 1835:8, 61–62; MKNM 1844:9, 144; Persson 2009, 17.

och kashmirsjalen var inte mera det viktigaste plagget av tyget, vilket tydde på att kashmir hade börjat tillverkas i billigare varianter.

För män användes kashmir oftast i så kallade pantalonger (långa byxor) eller i västar. Pantalonger användes inte av den övre klassen i slutet av 1700-talet eftersom de tillhört de lägre klassernas uppsättning av kläder. Detta ändrades i slutet av 1810-talet och *Boijes Magasin* förkunnade för läsarna att ”af alla herrar, antingen de äro unga eller gamla, eleganta eller hvardagsklädde” gick i pantalonger.²⁵⁴ Svarta kashmirspantalonger användes på baler tillsammans med vita silkesstrumpor. Detta var inte vanligt sedan tidigare utan kombinationen hade använts på begravningar. Kashmirpantalonger användes såväl till mindre klädsel eller negligé och i klädsel för större sällskap. En väst, *à la chevalière* var gjord av kashmir. Kashmirvästarna kunde ha detaljer av annat material, till exempel kantar av sammet och knapphål med silke. Västar för män kunde även vara av merinotyg.²⁵⁵ Morgondräkten kunde bestå av en röd natt- eller morgonrock i kashmir. För övrigt kunde färgerna på kläderna av kashmir vara allt från svart till vitt och gult. Även för herrar kunde kashmir blandas med andra tyg, en äldre herres kostym från år 1840 skulle ha en vit halsduk, en vit kashmirsväst och svarta pantalonger av ett slags sidensars-kashmir. Sidensars var ett kyprat, obehandlat (icke appreterat) sidentyg²⁵⁶. På sommaren skulle västen vara av sommar-kashmir men tidskriften gav ingen förklaring vad sommar-kashmir innebar.²⁵⁷

Enligt *Boijes Magasin* kom de finaste spetsar kallade *Malines* från Mecheln, en stad i Nederländerna.²⁵⁸ Spetsar hade blivit mode på 1500-talet och då kom de ledande spetsstillverkarna från Flandern och Venedig. I början knypplades spets för hand och den första spetsmaskinen hade kommit till i slutet av 1700-talet. Spetsen var dyr och den ansågs som en lyxvara ända fram till 1800-talet. Dess användning hade reglerats i olika överflödsförordningar fram till 1800-talet. Spetsar användes oftast till olika slags dekorationer, dels för dess dyra pris och dels för att det var svårt att tillverka spets i större sammanhängande stycken. Dessa dekorationer kunde vara delar av kragar, manschetter, halsdukar, sjalar, näsdukar, hattar och skor.²⁵⁹

Spetsar var en viktig del av klädseln vid det franska hovet under 1700-talet och ur Axel von Fersen d.y.:s brev såg man hur han ständigt bad om mera pengar av sin far, för att kunna visa sig anständigt klädd. År 1778 hade von Fersen en skuld på 1453 livre, vilket motsvarade nästan ett halvt kilo rent guld, för de spetsar han skickade hem till sin mor Hedvig de la Gardie. Spetsens betydelse

---

²⁵⁴ KNM 1818:2, 8; Persson 2009, 24.

²⁵⁵ KNM 1818:3, 12; KNM 1819:11, 44; KNM 1821:6, 24; KNM 1821:1, 4; KNM 1821:2, 8; KNM 1822:7, 28; MKNM 1823/24:7, 56; MKNM 1836:4, 64.

²⁵⁶ SAOB, ”siden-sars”.

²⁵⁷ MKNM 1834:2, 16; MKNM 1840:4, 64; MKNM 1843:6, 96.

²⁵⁸ KNM 1820:6, 24; KNM 1821:1, 4.

²⁵⁹ Brown 2015, 76, 79, 83–84; Rahikainen & Vainio-Korhonen 2015, 38.

förändrades i slutet av 1700-talet och de engelska influenserna gjorde att spets i männens klädsel började förlora sin roll. Även i kvinnoklädsel ersattes spets med till exempel tyll eller muslin i glesa mönster. Med hjälp av dessa tyger kunde man ännu åstadkomma samma vita och skira effekt som med spetsar.²⁶⁰

Svarta sorgkläder hade en helt egen status under 1800-talet och klädseln kunde ses som något lyxigt eftersom alla inte hade råd att köpa sorgkläder eller åtminstone inte det som var det nyaste modet. Det var fråga om status då man visade att man hade tillgångar till att spendera på att följa utländsk hovsorg.²⁶¹ En kunglig förordning i Sverige från år 1818 hade utstakat vilka kungliga personer skulle sörjas av allmänheten och hur länge. I Paris hade man i slutet av år 1824 hovsorg i sju månader indelat i tre olika terminer och varje termin krävde olika sorgkläder. Det viktiga under denna period var att inga brokiga ädelstenar fick användas under hela den tiden som sorgen varade.²⁶² Det var viktigt att ha färdigt en sorgkläder i fall någon gick plötsligt bort. Brita Hammar skriver om hur brunnsgäster i Ramlösa år 1859 då Oscar I avled, tvingades stanna inomhus i fall de inte hade råd med att köpa nya sorgkläder utan tvingades vänta tills de fått lämpliga sorgkläder skickade till sig.²⁶³ År 1824 då hertigen av Leuchtenberg Eugène de Beauharnais, far till prinsessan Joseфина, dog ville fruntimren i Stockholm genom en tyst överenskommelse visa deras undersåtliga vördnad och delta i kungahusets sorg varpå *Boijes Magasin* presenterade en sorgkläder för damer.²⁶⁴ Efter prinsessan Sophia Albertinas bortgång presenterade *Boijes Magasin* en från Paris ankommen klädsel där tidskriften själv hade färglagt alla brokiga prydnader med svart så att klädseln enligt redaktionen blev användbar som mindre sorgdräkt för allmänheten i Stockholm.²⁶⁵

Gällande accessoarer skulle smycken användas med måtta och om man till exempel bar ett pärlhalsband med för många pärlor kunde man tro att pärlorna inte var äkta. Juveler i klädseln var till för de av högre rang, vilket gjorde att då en kvinna ur de lägre klasserna på en bal hos William Cavendish, 6:e hertig av Devonshire, visade upp sig i en klädsel av 240,000 pund sterling, cirka tre miljoner svenskt banko skrev *Boijes Magasin* om denna händelse.²⁶⁶ Om någon utanför sin rang klädde sig för fint blev det något värt att rapportera om. Genom rapporteringen i *Boijes Magasin* kom det fram en värld där det fanns många uttryckta och outtryckta normer gällande vem som kunde äga, använda, uppträda med vad och när och hur. Det handlade om ett bevakande av osynliga gränser beträffande kläder och accessoarer som man inte fick passera.

---

²⁶⁰ Brown 2015, 76, 79, 83–84.

²⁶¹ Persson 2009, 127–128.

²⁶² MKNM 1823/24:11, 87.

²⁶³ Hammar 1979, 60.

²⁶⁴ MKNM 1823/24:11, 87; Persson 2009, 128.

²⁶⁵ MKNM 1829:4, 32.

²⁶⁶ MKNM 1823/24:3, 32; MKNM 1826:9, 69.

Till en sorgdräkt ur *Boijes Magasin* år 1818 bar man svarta slipade pärlor. Till en dansklädsel skulle man bära örhängen och halsband av pärlor. I slutet av år 1820 hade halskedjorna redan en längre tid haft formen av ormar av guld. Kedjan var mycket elastisk och lätt arbetade, vilket gjorde att de höll smaken. Det var alltså viktigt med att visa upp sin smak genom att använda rätta smycken som inte var för pråliga. Även armbanden var utsmyckade som guldormar fast i mindre format. Halsband kunde även vara av stora vita pärlor med guld, som lyste som pärlemor. Läsarna fick inte alltid veta med hurdan klädsel smyckena skulle bäras eller ens hur smyckena såg ut. Till exempel i mitten av år 1822 fick de endast veta att flera armband och mycket ringar av olika slag och material var i bruk. År 1823 såldes ringar kallade *bagues d'adieux* i Paris och ringarna var av bronserat stål och föreställde en orm som bet sig i svansen, vilket syftade på evighetens sinnebild. Smyckena hade ofta utseendet av ormar och fåglar. Smyckena var ofta av guld och till och med skärpen kunde vara av guld och smaragder.²⁶⁷

Om det verkligen var fråga om smaragder i smyckena var de klart riktade till adeln men huruvida det var frågan om smaragder eller färgat glas eller stenar kunde även medelklassen bära upp dessa smycken. På samma sätt som olika klädesplagg tog också smyckena inspiration från antiken. En halskedja kunde till exempel ha rubiner i antik stil. Örhängena kunde vara av rubiner eller pärlor. Även turkoser, alltså prydnadsstenar kunde användas som material i smyckena. Halsbanden kunde vara gjorda av sammet. Till en engelsk brudkostym hade man ett halsband av pärlor med ett vid hängande kors av guld och juveler.²⁶⁸ I ett nummer från år 1835 fick läsarna veta hur man själv kunde göra välluktande halsband av blommor, alltså kunde man själv göra halsband som såg ut som pärlhalsband.²⁶⁹

Andra accessoarer i *Boijes Magasin* var *ridicyler*, alltså en mindre påse för att förvara till exempel sysaker. En *ridicyl* (nuförtiden redikyl) var en påse, som var nästan rund och stickad av silke och broderad med glas eller sandpärlor.²⁷⁰ Damerna hade med sina redikyler även på fester och middagar. Ett problem kunde uppstå under middagar då damerna behövde ett ställe att lägga sin redikyl på. Lösningen var att man på ryggstödet till matsalsstolarna skulle sätta en liten stålhake eller krok där redikylen kunde hänga under middagen. Detta beskrev *Boijes Magasin* som att modet hade kommit damerna tillhjälp.²⁷¹

---

²⁶⁷ KNM 1818:6, 24; KNM 1820:9, 36; KNM 1820:10, 40; KNM 1822:4, 16; KNM 1822: 5, 20; MKNM 1823/24:1, 7–8; MKNM 1823/24:3, 32; MKNM 1823/24:7, 56.

²⁶⁸ MKNM 1826:1, 7–8; MKNM 1827:12, 95; MKNM 1828:3, 24; MKNM 1829:2, 15–16; MKNM 1830:3, 24; MKNM 1830:7, 55.

²⁶⁹ MKNM 1835:5, 39–40.

²⁷⁰ KNM 1818:8, 32; KNM 1822:4, 16; SAOB, ”redikyl”.

²⁷¹ MKNM 1823/24:16, 127.

Redikylen hade till viss del undanträngt användningen av solfjädrar men de var en viktig accessoar ännu i slutet av 1810-talet och solfjädern skulle vara dekorerad med en liten målning eller kopparstick i mitten på solfjädern. I ett nummer från år 1822 berättar *Boijes Magasin* att det i parisiska modejournaler omtalats om att även herrar använt solfjädrar. Detta lät enligt redaktionen för *Boijes Magasin* som satir och att detta modet inte skulle få många efterföljare. I den tillhörande modeplanschen hade mannen en solfjäder i handen.²⁷² Alla de varor och kläder som publicerades i *Boijes Magasin* hade en betydelse för att bilda och förstå helheten av elegans som enligt Simmel handlade om att kunna balansera mellan att inte ta eller använda för exceptionella eller avvikande saker.²⁷³

---

²⁷² KNM 1818:8, 32; KNM 1818:11, 43; KNM 1822:4, 16.

²⁷³ Holmberg 2008, 183.

5 Avslutning

Jag har undersökt innehållet i den svenska modetidskriften *Boijes Magasin* som utgavs mellan åren 1818 och 1844. Syftet för undersökningen var att ur ett konsumtionsperspektiv reda ut hurdana varor och kläder tidskriften skrev om, hurdan var synen på lyx och vad ansågs vara god smak. *Boijes Magasin* och andra periodiska publikationer under första halvan av 1800-talet gjorde det möjligt för ett växande antal konsumenter att ta del av mode, lyx, konst, nya klädstilar med mera, endera materiellt eller visuellt.

Boijes Magasin kom ut en gång i månaden och innehållet varierade mellan dikter, musikstycken, symönster, notiser om inredning och lyxvaror, texter om märkvärdiga personer och utdrag ur böcker samt modereportage. I dagens värld år 2020 när modetidskrifter nämns, tänker man automatiskt på en kvinnotidning. Detta var dock inte fallet under 1800-talet. Både män och kvinnor läste modetidskrifter och innehållet riktades till båda könen. Den stora skillnaden mellan romaner och tidskrifter var att man i tidskrifter läste texter lite här och var. Texterna var inte ordnade enligt en narrativ följd utan läsaren hade större frihet att välja vad man läste, beroende på ens eget intresse.²⁷⁴

I avhandlingens första kapitel granskades modets spridning och vilka städer som nämndes i modereportagens rubriker för att reda ut varifrån klädmotet som visades i *Boijes Magasin* kom från. Den kvantitativa undersökningen visade att största delen av modereportagen presenterade ett parisiskt mode. Wien och London var de följande städerna som nämndes flest gånger i modereportagen. Enstaka artiklar beskrev det rådande modet i Warszawa, Stockholm, Moskva, Buenos Aires och Lima. Klädmotet hade en internationell ton vilket inte var synligt i samma omfattning i analysen om inredning eller beskrivningar av grönområdena i tidskriften.

Utgående från den kvantitativa undersökningens resultat behandlades klädmotet från Paris, Wien och London närmare i en kvalitativ del. Sammansättningen av modereportagen från dessa tre städer skilde sig mycket från varandra. Reportagen gällande Paris innehöll både modenyheter och visade upp det nyaste modet i form av en kolorerad modeplansch och texterna kunde vara mellan en halv sida till två sidor. Reportagen från Wien innehöll inga modenyheter utan gav bara en kort förklaring av klädseln på modeplanschen. Texterna var mellan en mening till en halv sida. Reportagen från London var i samma stil med de från Wien men texterna innehöll mera förklaringar om när kläderna skulle brukas, såsom balkklädsel, förmiddagsklädsel och sorgeklädsel. Städerna nämndes i rubrikerna till modereportagen från det första numret år 1818 till år 1833 varefter Paris, London eller Wien inte nämndes. Buenos Aires och Lima nämndes ännu åren 1839 och 1840 men inte i samma syfte att fungera som inspiration och vägledning om det rådande modet utan som kuriositet för läsarna

---

²⁷⁴ Purdy 1998, 42.

om det sydamerikanska dammodet. Det som hände i det svenska hovet följdes med också i *Boijes Magasin* och på basen av detta presenterades till exempel sorgklädsel då något i kungafamiljen gått bort. Klädmässigt handlade det om en värld där herrskapsskiktet hade en mängd olika kläder för olika ändamål som olika tidpunkter på dagen, förmiddag och eftermiddag, när någon gick bort, när någon gifte sig, var man hemma eller gick man på visit.

I följande kapitel behandlades de varor som *Boijes Magasin* presenterade genom en närläsning av reportagen som handlade om lyxvaror, inredning, nymodiga uppfinningar, trädgårdsmöblemang och anläggningar samt kläder och accessoarer som lyxvaror. Jag har beaktat med hordana ord och uttryck varorna beskrivits. Det som *Boijes Magasin* visade upp som lyxvaror var bland annat småprylar som borstar som hade ytbehandlats och vardagliga varor gjordes mer åtråvärda genom att göra dem i dyrbara material. Nya och dyrbara material innebar lyx inom alla områden. Ibland var tonen på texterna skämtsamma, till exempel då en slags krustång till håret gjorts av silver beskrevs det som att ”luxen går nu så långt”. Även visitkort och kuvert kunde göras till lyxvaror genom att ändra format och utseende, något som Boije kritiserade. Visitkort och att skriva brev och således kuverten var en viktig del av det sociala livet under 1800-talet. Då man lämnade ett visitkort, grant utstyrt med figurer och krumbukter hos någon var det säkert att den andra personen skulle lägga märke till visitkortens exklusivitet.

Herrskapshemmen blev fulla med möbler, tavlor och textilier, en förändring som skådats redan i slutet av 1700-talet. Det var ett hem fyllt med bekvämlighet där man skulle sitta och umgås i sittgrupper och sofforna började ta plats i herrskapshemmen. Till det sociala livet hörde olika tillställningar som tebjudningar, middagar och mottagningar. För detta behövdes olika slags varor, som tebord och serviser i olika variationer. Till sällskapslivet hörde också de otaliga kläderna och accessoarerna som skulle användas vid olika tillfällen. Möblerna beskrevs med orden modern, elegant, götisk stil och som nya eller nymodiga. Då var det den götiska stilen och det inhemska som betonades. Interiören i hemmet skulle reflektera familjens rang och värdighet och genom sin goda smak visade man att man hörde till ett visst socialt skikt. Nya material som mahogny, som var en engelsk stilinfluens, gjorde sig synlig i möbler.

Det engelska lantstället och herrgårdar utan adliga förtecken blev det nya idealet under 1800-talet. Till ett aktivt uteliv hörde bland annat promenader, utflykter och ridning. *Boijes Magasin* presenterade olika trädgårdsmöbler och anläggningar som stolar, soffor, broar, iskällare och så vidare. Kläder passande för ridning och promenader visades flitigt upp. Det blev tydligt att läsarna nog ville göra sina trädgårdar enligt det nyaste modet men inte alltid hade resurser till det. Då instruktioner för en vattenkälla publicerats i tidskriften fick de respons om att vattenkällan var för dyr och då publicerades en ny vattenkälla, som kunde göras förmånligare. Möbelsnickare hänvisades ofta till

möbelpanscherna utan att det fanns någon mer beskrivande text om till exempel material. Då kunde möbelen göras efter behov av endera dyrare eller billigare material.

Boijes Magasin skrev också om nya eller uppdaterade uppfinningar exempelvis en kaffekokare. Kaffekokare, som med hjälp av ånga kokade kaffe, var en nyhet som enligt tidskriften inte bara var intressant utan även förmånlig. Kaffedrickande var redan vanligt och kaffekokaren, som visades i *Boijes Magasin* var en tysk uppfinning men fanns att köpa i Stockholm. Kaffe presenterades också närmare, specifikt för tidskriftens ”våra läsarinor” och kaffedrickandets fördelar räknades upp. Vid sidan av kaffet var också tedrickande en vardaglig syssla och hade blivit allmän över hela världen. Båda dryckerna var vanliga bland den övre och lägre klassen och de som hade råd kunde investera i smakfulla och dyrbara föremål som användes då man serverade och drack kaffe eller te. Man kunde hålla tejudningar där man visade upp det som hörde ihop med teet så som tebord och porslin.

Den äkta kashmirsjalen var en av 1800-talets statusvaror och modeplagg. I slutet av 1700-talet startades en vurm för kashmir och de äkta kashmirsjalarna hämtades från Indien och Orienten. Det var viktigt hur man skulle bära sjalen och det fanns till och med kurser man kunde gå för att lära sig hur man skulle bära sjalar. Kashmir användes också till turbaner och små halskläden och klänningar men då bland samhällets absoluta toppskikt. För män användes kashmir oftast i pantalonger eller västar. Användningen av spetsar hade reglerats med olika överflödsförordningar fram till 1800-talet. Spets användes främst till dekorationer i kläderna, såsom delar av kragar, manschetter, sjalar, näsdukar, hattar och skor. Spets började dock ersättas av den billigare tyllen eller muslinet.

Accessoarer som smycken, redikyler och solfjädrar kunde också göras i dyrbara material varefter de blev lyxiga. Smycken gjordes av guld eller pärlor men det var också viktigt att man inte använde för mycket smycken för sin egen position i samhället. Det fanns många uttryckta och outtryckta normer gällande vad man kunde använda och när och hur. Solfjädrar dekorerades med målningar som blev synliga då solfjädern öppnades.

Planscherna i *Boijes Magasin* hade två funktioner, att fungera som manualer för kläderna, föremålen och möblerna och att beundras av läsarna. Planscherna ställdes ut i hemmet för att gästerna också kunde beundra planscherna. De kolorerade modeplanscherna hämtade liv till kläderna som visades i tidskriften. Då kunde hela tidskriften ses som en lyxprodukt.

Undersökningen visade med andra ord en växande värld av varor av alla slag, både dyrare och billigare. De varor som presenterades i tidskriften riktades till herrskapet samt den växande medelklassen. Prenumerantförteckningen stödde också detta, då de flesta hörde till adeln eller ofrälseståndet, tätt följt av medelklassen. Det handlade om en värld där det inte enbart var föremålet eller

materialet som avgjorde om det var överdådig lyx eller god smak. Detta var beroende av ägarens status och i vilket sammanhang varan köptes samt varifrån den kom för att definiera om det var frågan om en lyxvara eller inte och om den var nödvändig eller inte.

Det rikliga materialet med 26 årgångar av *Boijes Magasin* gör att det finns olika teman kvar att undersöka och tidskriften är ett bra sätt att få en inblick i den materiella kulturen i början av 1800-talet. Det vore möjligt att studera närmare till exempel journalens prenumeranter, till exempel ur en finländsk synvinkel, eftersom cirka 40 prenumeranter var tecknade i Åbo. Finns prenumeranternas dagböcker, brevkorrespondens eller annan dokumentation att hitta och skriver de om konsumtion, lyx, smak, tidskrifter etc för att kunna reda ut hur tidskrifter möjligtvis påverkade deras konsumtionsval? Även utgivaren och mannen bakom *Boijes Magasin* Fredrik C. Boije kunde vara intressant att undersöka närmare eftersom det inte gjorts någon undersökning om honom. Utöver detta vore det intressant att reda ut hur stor del av innehållet av *Boijes Magasin* var originaltexter och hur många texter som var kopierade ur andra tidskrifter. Även en närmare inblick i det övriga materialet, så som dikter, följetonger, berättelser om märkvärdiga personer med mera, för att reda ut hurdan värld som konstruerades genom det materialet.

Innehållet i *Boijes Magasin* dikterades långt av det som redaktionen tänkte sig att läsaren ville läsa om. Innehållet hade en bred variation från klädmode, dikter, musikstycken, litteratur, kungligheter till historiska händelser. Ett mångsidigt innehåll samt Boijes mod att vid behov ändra på innehållet kan ha varit ett av skälen till att journalen var så långlivad. Tidskriften kunde nå nya sociala skikt och konsumenter och den kvinnliga läsaren blev en del av marknaden. *Boijes Magasin* hade en likadan funktion som tidskrifter i dagens samhälle då det kom till att visa varor. Man visade upp både exklusiva och lyxiga varor, som för de flesta läsarna var utom räckhåll men man presenterade även sådant som läsarna hade råd med. Detta är tydligt än i dagens modetidskrifter och damtidningar.

Litteratur och källor

Tryckta källor

Konst- och nyhetsmagasin för medborgare af alla klasser: konsten, etuden, skämtet och flärden regera verlden 1818–1822.

Magasin för konst, nyheter och moder. En månadsskrift 1823–1844.

Forskningslitteratur

- Allwood 2004 C. M. Allwood, *Perspektiv på kvalitativ metod*, Lund 2004.
- Andersson 2010 G. Andersson, "Varor på rad. Marknadsföring och konsumtionskultur i *Dagligt Allehanda* 1825–1845", G. Andersson & K. Nyberg (red.), *Kommers. Historiska handelsformer i Norden under 1700- och 1800-talen*, Uppsala 2010, 146–158.
- Andersson 2013 G. Andersson, "Modets ekonomi. Borgerlig konsumtion i *Magasin för konst, nyheter och moder*", P. Ericsson et al. (red.), *Allt på ett bräde. Stat, ekonomi och bondeoffer. En vänbok till Jan Lindegren*, Uppsala 2013, 143–156.
- Berg 1999 M. Berg, "New Commodities, Luxuries and Their Consumers in Eighteenth-Century England", M. Berg & H. Clifford (red.), *Consumers and luxury. Consumer culture in Europe 1650–1850*, Manchester 1999, 63–85.
- Berg 2005 M. Berg, *Luxury and Pleasure in Eighteenth-Century Britain*, Oxford 2005.
- Bourdieu 2010 (1984) P. Bourdieu, *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*, övers. Richard Nice, London 2010 (1984).
- Brown 1991 C. Brown, *Mode. Klädedräktens historia genom fem sekler*, Stockholm 1991.
- Brown 2007 C. Brown, "Mode och skönhet", Jakob Christensson (red.), *Signums svenska kulturhistoria. Gustavianska tiden*, Stockholm 2007, 389–426.
- Brown 2015 C. Brown, "Den vita lyxen". Spetsar i 1700-talets visuella och materiella kultur", P. von Wachenfeldt & K. Nyberg (red.), *Det svenska begäret. Sekler av lyxkonsumtion*, Stockholm 2015, 74–105.

- Charpy 2015 M. Charpy, "How Things Shape Us. Material Culture and Identity in the Industrial Age", A. Gerritsen & G. Riello (red.), *Writing Material Culture History*, London 2015, 199–221.
- Cordell 2015 R. Cordell, "Reprinting, Circulation, and the Network Author in Antebellum Newspapers", *American Literary History* 27 (2015), 417–445.
- Dal 2001 B. Dal, *Med kolorerade figurer. Handkolorering i Sverige under 1700- och 1800-talen*, Lund 2001.
- Gejvall 1988 B. Gejvall, *1800-talets stockholmsbostad. En studie över den borgerliga bostadens planlösning i hyreshusen*, Stockholm 1988.
- Gustafsson & Rydén 2001 K. E. Gustafsson & P. Rydén, "Inledning", K. E. Gustafsson & P. Rydén (red.), *Den svenska pressens historia. 2. Åren då allting hände (1830–1897)*, Stockholm 2001, 12–17.
- Hammar 1979 B. Hammar, "Lunds första dam och modet", E. Nordenson & J. Gerber (red.) *Kulturen 1979. En årsbok till medlemmarna av Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige*, Lund 1979, 53–67.
- Hammar & Rasmussen 2001 B. Hammar & P. Rasmussen, *Kvinnligt mode under två sekel*, Lund 2001.
- Holmberg 2008 L. Holmberg, *Teorier om mode. Stil som historiskt och teoretiskt objekt*, Stockholm 2008.
- Ijäs 2017 U. Ijäs, "English Luxuries in Nineteenth-Century Vyborg", J. Ilmakunnas & J. Stobart (red.), *A Taste for Luxury in Early Modern Europe. Display, Acquisition and Boundaries*, London & New York 2017, 265–282.
- Ijäs 2018 U. Ijäs, "Marie Hackman. A Female Manager in the Family Firm Hackman & Co", J. Heinonen & K. Vainio-Korhonen (red.), *Women in Business Families. From Past to Present*, New York 2018, 82–95.
- Ilmakunnas 2012 J. Ilmakunnas, *Ett ståndsmässigt liv. Släkten von Fersens livsstil på 1700-talet*, Helsingfors 2012.
- Ilmakunnas 2017 J. Ilmakunnas, "French Fashions. Aspects of Elite Lifestyle in Eighteenth-Century Sweden", J. Ilmakunnas & J. Stobart (red.), *A Taste for Luxury in Early Modern Europe*.

- Display, Acquisition and Boundaries*, London & New York 2017, 143–263.
- Ilmakunnas & Stobart 2017 J. Ilmakunnas & J. Stobart, "Display, Acquisition and Boundaries of Luxury and Taste", J. Ilmakunnas & J. Stobart (red.), *A Taste for Luxury in Early Modern Europe. Display, Acquisition and Boundaries*, London & New York 2017, 1–20.
- Ilmakunnas 2018 J. Ilmakunnas, "Konst att avbilda arbete. Kvinnors sysselsättningar och vardag på Pehr Hilleströms genremålningar från 1770-talet till 1810-talet" *Historisk Tidskrift för Finland* 103 (2018), 1–45.
- Johannesson 1978 L. Johannesson, *Den massproducerade bilden. Ur bildindustrialismens historia*, Stockholm 1978.
- Kaartinen 2006 M. Kaartinen, *Arjesta ihmeisiin. Eliitin kulttuurihistoriaa 1500–1800 luvun Euroopassa*, Helsinki 2006.
- Klinge 1994 M. Klinge, *Porvariston nousu*, Helsinki 1994.
- Kåberg 2015 H. Kåberg, "Den enes smak av paradiset, den andres smaklösa industrigrannlåt. Om det sena 1800-talets konstindustri och olika åsikter om lyx", K. Nyberg & P. von Wachenfeldt (red.), *Det svenska begäret. Sekler av lyxkonsumtion*, Stockholm 2015, 189–218.
- Lagerqvist & Nathorst-Böös 2002 L.O. Lagerqvist & E. Nathorst-Böös, *Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar*, Stockholm 2002.
- Laitala 1994 S. Laitala, *Paroni Mannerheimin kauniit naiset*, Helsinki 1994.
- Lilja, Murhem, Ulväng 2010 K. Lilja, S. Murhem, G. Ulväng, "Klubbade stolar och bord. Auktionshandel med möbler 1720–1890", G. Andersson & K. Nyberg (red.), *Kommers. Historiska handelsformer i Norden under 1700- och 1800-talen*, Uppsala 2010, 100–113.
- Lindström 1922 E. Lindström, "Christina C U Berger (f. Cronhielm)", *Svenskt Biografiskt Lexikon* 3, Stockholm 1922, 475.
- Lundell 2008 P. Lundell, "Pressen", J. Christensson (red.), *Signums svenska kulturhistoria, Karl Johantiden*, Stockholm 2008, 49–70.
- Lundstedt 1895 B. Lundstedt, *Sveriges periodiska litteratur. Bibliografi. 1, 1645–1812*, Stockholm 1895.

- Lundstedt 1896 B. Lundstedt, *Sveriges periodiska litteratur. Bibliografi. 2, Stockholm 1813–1894*, Stockholm 1896.
- Mansén 2011 E. Mansén, *Sveriges historia 1721–1830*, Stockholm 2011.
- Murhem & Ulväng 2017 S. Murhem & G. Ulväng, "To Buy a Plate. Retail and Shopping for Porcelain and Faience in Stockholm During the Eighteenth Century", J. Ilmakunnas & J. Stobart (red.), *A Taste for Luxury in Early Modern Europe. Display, Acquisition and Boundaries*, London & New York 2017, 197–215.
- Möller 1945 B. Möller, "Carl Erik Deleen", *Svenskt Biografiskt Lexikon* 11, Stockholm 1945, 48.
- Mörner 1967–1969 M. Mörner, "Carl August Gosselman", *Svenskt Biografiskt Lexikon* 17, Stockholm 1967–1969, 182.
- Nordmark 2001 D. Nordmark, "Liberalernas segertåg (1830–1858)", K. E. Gustafsson & P. Rydén (red.), *Den svenska pressens historia. 2. Åren då allting hände (1830–1897)*, Stockholm 2001, 18–125.
- North 2008 M. North, *Material Delight and the Joy of Living. Cultural Consumption in the Age of Enlightenment in Germany*, övers. P. Selwyn, Aldershot & Burlington 2008.
- North 2017 M. North, "Fashion and Luxury in Eighteenth-Century Germany", J. Ilmakunnas & J. Stobart (red.), *A Taste for Luxury in Early Modern Europe. Display, Acquisition and Boundaries*, London & New York 2017, 99–118.
- Nyberg & von Wachenfeldt 2015 K. Nyberg & P. von Wachenfeldt, "Introduktion", K. Nyberg & P. von Wachenfeldt (red.), *Det svenska begäret. Sekler av lyxkonsumtion*, Stockholm 2015, 7–23.
- Oscarsson 2007 I. Oscarsson, "Pressen", Jakob Christensson (red.), *Signums svenska kulturhistoria. Gustavianska tiden*, Stockholm 2007, 51–88.
- Persson 2009 H. Persson, *Empirens döttrar. Kultur och mode under tidigt 1800-tal*, Stockholm 2009.
- Purdy 1998 D. Purdy, *The Tyranny of Elegance. Consumer Cosmopolitanism in the Era of Goethe*, Baltimore & London 1998.

- Rahikainen & Vainio-Korhonen 2015 M. Rahikainen & K. Vainio-Korhonen, ”Manlig och kvinnlig lyx”, K. Nyberg & P. von Wachenfeldt (red.), *Det svenska begäret. Sekler av lyxkonsumtion*, Stockholm 2015, 24–46.
- Runefelt 2004 L. Runefelt, Från yppighetens nytta till dygdens försvar – den frihetstida debatten om lyx, *Historisk Tidskrift* 124 (2004), 203–224.
- Salmi et al 2018 H. Salmi et al, ”Återanvändningen av text i den finska tidningspressen 1771–1853”, *Historisk Tidskrift för Finland* 103 (2018), 46–76.
- Salo 2005 M. Salo, *Muodin ikuistajat. Muotivalokuvaus Suomessa*, Helsinki 2005.
- Simmel 1986 (1911) G. Simmel, *Muodin filosofia*, övers. A. Alanen & A. Noro, Helsinki & Odessa 1986 (1911).
- Smith 2002 W. Smith, *Consumption and the Making of Respectability 1600–1800*, New York 2002.
- Spencer 2004 (1902) H. Spencer, ”Fashion”, D. L. Purdy (red.), *The rise of fashion. A reader*, Minneapolis 2004.
- Steorn 2013 P. Steorn, ”Migrating Motifs and Productive Instabilities. Images of Fashion in Eighteenth-Century Swedish Print Culture”, *Konsthistorisk tidskrift/Journal of Art History*, 82:3 (2013), 219–234.
- Stobart 2015 J. Stobart ”Status, Gender and Life Cycle in the Consumption Practices of the English Elite. The Case of Mary Leigh, 1736–1806” *Social History* 40:1 (2015), 82–103.
- Stråth 2012 B. Stråth, *Sveriges historia 1830–1920*, Stockholm 2012.
- Sundelin 2009 A. Sundelin ”Kvinnor som konsumenter i England under 1700- och 1800-talen”, A. M. Niemi & A-M. Åström (red.), *Ska vi gå på marknad eller shoppa? Etnologiska analyser av skiftande marknadsbruk och konsumtionsmiljöer*, Åbo 2009, 106–119.
- Taylor 2002 L. Taylor, *The Study of Dress History*, New York 2002.
- Tommila & Keränen 1974 P. Tommila & K. Keränen, *Lehtihistoria ja sen tutkimus*, Turku 1974.
- Torbacke 2000 J. Torbacke, ”Nu grundläggs den moderna utvecklingen”, K. E. Gustafsson & P. Rydén (red.),

Den svenska pressens historia. 1. I begynnelsen (tiden före 1830), Stockholm 2000, 216–311.

Veblen 1994 (1899)

T. Veblen, *The Theory of the Leisure Class*, New York 1994 (1899).

Waller 2001

S. M. Waller, "Upplagestatistik 1824–1872", K. E. Gustafsson & P. Rydén (red.), *Den svenska pressens upplagor 1824–1872*, Göteborg 2001.

Wengström 1925

G. Wengström, "Fredrik C Boye", Svenskt Biografiskt Lexikon 5, Stockholm 1925, 260.

Wirilander 1982

K. Wirilander, *Herrskapsfolk. Ståndspersoner i Finland 1721–1870*, Stockholm 1982.

Digitala ordböcker och lexikon

Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se>

Oxford English Dictionary, <https://www.oed.com>

Svenska Akademiens ordbok (SAOB), <https://www.saob.se/>

Övriga elektroniska resurser

Carlskrona Läsesällskaps Bibliothek

Carlskrona Läsesällskaps Bibliothek, databas, <https://carllas.mikromarc.se/Mikromarc3/web/default.aspx?Unit=6471&db=carllas>, hämtad 11.3.2019.

Claes *et al.* 2014

K. Claes *et al.*, *The Lady's Magazine (1770–1818). Understanding the Emergence of a Genre*, forskningsprojekt med blogg vid University of Kent 2014, <https://blogs.kent.ac.uk/ladys-magazine/category/about/>, hämtad 5.3.2019.

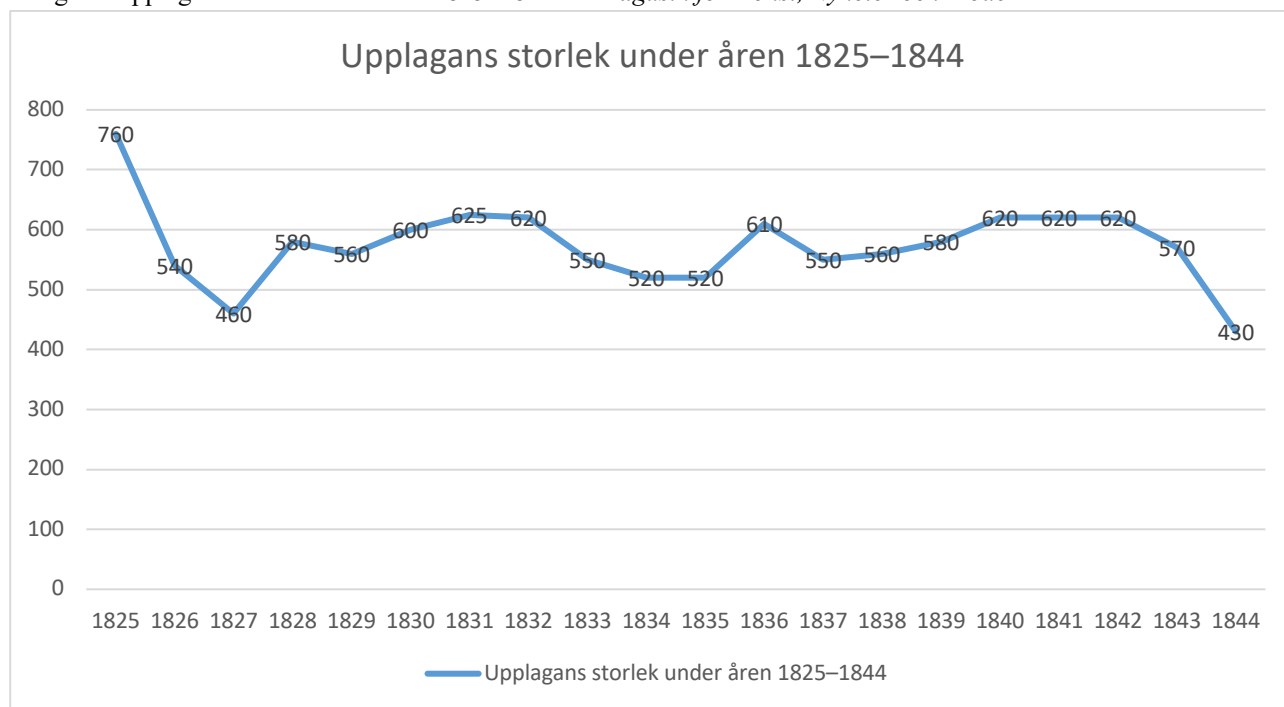
Palm s.a.

M. Palm, "ABC för boksamlare", G. Lose & S. Ryö (red.), Svenska antikvariatföreningen, sa., <http://www.svaf.se/abc.html>, hämtad 5.12.2017.

Bilagor

Bilaga 1.

Bilaga 1. Upplagans storlek under åren 1825–1844 för *Magasin för Konst, Nyheter och Moder*.

Källa: Waller 2001, 132.

Bilaga 2.

Modeplansch *Boijes Magasin* 1819:5. Figur a. "Mode-costume från Paris", figur b. "Mode-costume från Wien"

Källa: *Konst- och Nyhetsmagasin för medborgare av alla klasser* 1818:5. Digitaliserad av Uppsala universitet på Alvin-portal: <http://www.alvin-portal.org/alvin/imageViewer.jsf?dsId=ATTACHMENT-0065&pid=alvin-record%3A155542&dswid=5880>, hämtad 10.5.2020.

Bilaga 3.

Boijes Magasin 1818:5

Källa: *Konst- och Nyhetsmagasin för medborgare av alla klasser* 1818:5. Digitaliserad av Uppsala universitet på Alvin-portal: <http://www.alvin-portal.org/alvin/imageViewer.jsf?dsId=ATTACHMENT-0081&pid=alvin-record%3A155536&dswid=458>, hämtad 10.5.2020.

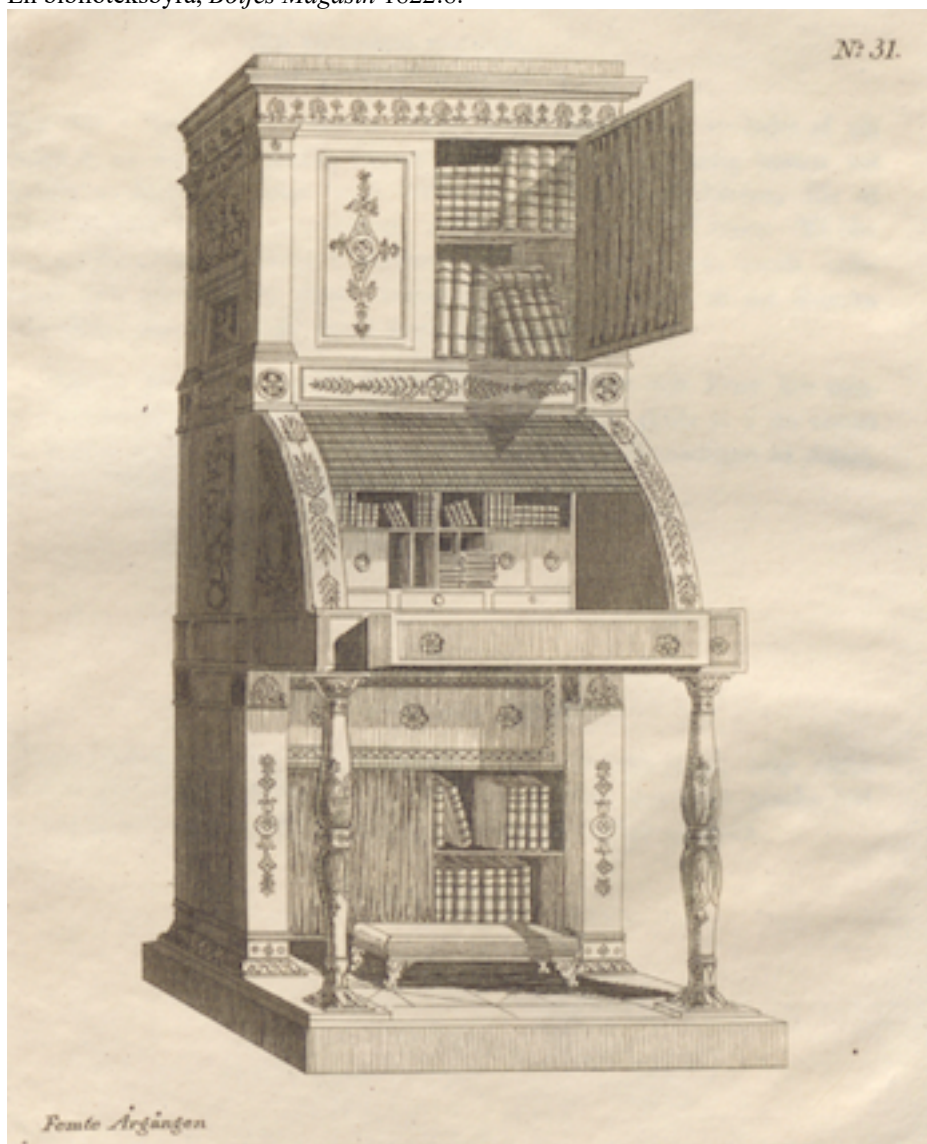
Ackermanns Repository 1817:12

Källa: *The Repository of arts, literature, commerce, manufactures, fashions and politics* 1817:12. Finns digitaliserad på Internet Archive: <https://archive.org/details/repositoryofarts417acke/page/n441/mode/2up>, hämtad 10.5.2020.

Bilaga 4.

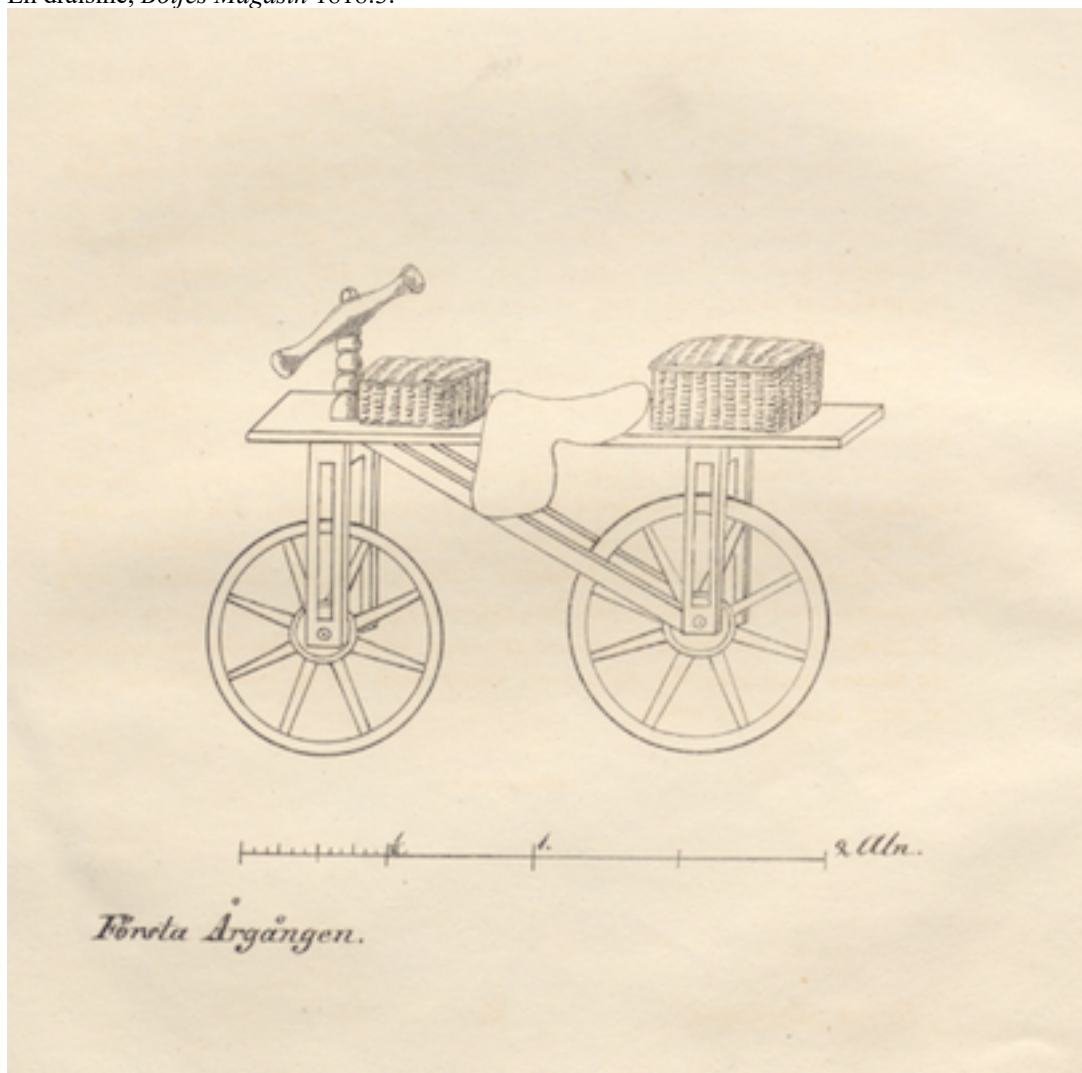
En biblioteksbyrå, *Boijes Magasin* 1822:8.

Källa: *Konst- och Nyhetsmagasin för medborgare av alla klasser* 1822:8. Digitaliserad av Uppsala universitet på Alvin-portal: <http://www.alvin-portal.org/alvin/imageViewer.jsf?dsId=ATTACHMENT-0087&pid=alvin-record%3A155571&dswid=7455>, hämtad 10.5.2020.

Bilaga 5.

En draisine, *Boijes Magasin* 1818:3.

Källa: *Konst- och Nyhetsmagasin för medborgare av alla klasser*, 1818:3. Digitaliserad av Uppsala universitet på Alvin-portal: <http://www.alvin-portal.org/alvin/imageViewer.jsf?dsId=ATTACHMENT-0036&pid=alvin-record%3A155536&dswid=-4313>, hämtad 10.5.2020.